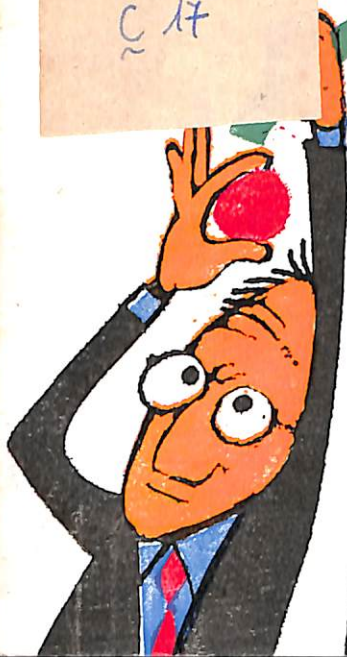

Filip Çakuli

AKA
PYETJE

8SH-32
C 17

TREGIME

8SH-32
C 17
~

Filip
Çakuli

A ka pyetje?

● Tregime humoristike ●

SHTËPIA BOTUESE
«NAIM FRASHËRI»

A KA NDONJË PYETJE?

Megjithëse ishte munduar të mbante shënim me hollësi udhëzimet e shefit të tij, Tasi ishte çuditur në fund, kur gjithë-gjithë kishte mbushur vetëm një fletë blloku. Sidoqoftë, kjo fletë blloku qe esenca, majaja e raportit të ardhshëm prej 32 faqesh të daktilografuara, aq sa e donte raportin shoku Liko.

Tasi i dinte mirë shijet e shokut Liko. Në atë raport duhej medoemos të ngrinte probleme të reja në sektorin e artit dhe të kulturës, të thoshte ndonjë gjë të re, që nuk e kishte thënë njeri gjer më sot. Shefi i tij në çdo raport kërkonte gjëra të pathëna, që nga mendimet e gjer te shprehjet, fjalët e rralla dhe ndonjë pro-verb të pakonsumuar.

Tasi është shembulli i përsosur i një nëpunësi. I përpiktë në punë, në veshje, në sjellje, në të folur. I matur në çdo veprim e bisedë. I pastër, i hekurosur, me flokë të krehur anash, *me një kollare të ngushtë sa një gisht, me një buzëqeshje të fshehur e gati të padukshme*. Në fjalorin e tij fjalët më të përdorshme ishin «urdhëro», «si urdhëron». Nuk besoj të ketë njeri tjetër në botë që t'i shqiptojë kaq bukur këto dy fjalë, të dala nga një shpirt plot përgjërime e bindje.

Thirri me urgjencë Maqon, një burrë të shëndoshë, që ngjante më tepër si ngritës peshash. Maqoja, si gjithnjë, u tregua i gatshëm, duke e shprehur kënaqësinë me fërkimin e duarve. Veç Maqos, në këtë takim të shkurtër u thirr edhe drejtori i shkollës së mesme, si dhe një shkrimtar, i cili kishte marrë emër në rreth për diskutime të bukura e prekëse. I famshëm kishte mbetur diskutimi i tij, me të cilin kryetarja e gruas në rreth ua kishte nxjerrë lotët rrëke gjithë të pranishmëve në një takim kombëtar të nënave me shumë fëmijë. Mendorin, në të vërtetë, e çmonin si shkrimtar më shumë në sajë të këtyre raporteve e diskutimeve, sesa për vepra letrare. Veç një libër me tregime, s'mbahej mend t'i qe botuar tjetër gjë, prej vitesh.

— Ju e dini pse u mblodhëm, — iu drejtua Tasi atyre, duke marrë një pamje tepër serioze, sikur po komunikonte ndonjë lajm me rën-

dësi e duke picërruar ata sytë e tij të hirtë.

— S'është nevoja për hyrje të gjata, ne jemi shokë, — foli Mentori. — Të ndajmë sa më shpejt detyrat, se kemi kohë që nuk kemi zënë punë me dorë.

Tasi i ndau shpejt detyrat. Grupi i punës ua nisi me qejf përgatitjeve, duke u shkëputur krejt nga punët e përditshme. Pas një jave raporti ishte gati. Si e përpunoi me kujdes, Tasi ia dha Mendorit për ta daktilografuar me makinën e degës së Lidhjes.

Tasi ia çoi të nesërmen që në mëngjes shefit. Ai, një burrë i gjatë, imponant, që e mbante ndezur dritën e zyrës deri natën vonë, i hodhi një sy të shpejtë, duke e shfletuar deri te faqja e fundit. Këtu u vrenjt, mblodhi vetullat, dhe Tasi, që e parandjeu stuhinë, u mblodh kruspull e gati nuk merrte frymë fare.

— Po unë ju thashë se e dua 32 faqe, mor djalë, — ia hodhi raportin, duke e parë vëngër. Ndërsa ju ma sollët me 24 faqe? Kaq ishte dhe vjet më duket?

— Po, — shqiptoi me zë të përhumbur Tasi.

— E shikon, pra, ç'keni bërë? I njëjti numër faqesh me atë të vitit të kaluar. Kjo do të thotë se ne kemi mbetur në vend numëro. Ku është hapi cilësor që kemi bërë, në krahasim me një vit më parë? Parvjet, në qoftë se mban mend, e kishim raportin me 17 faqe. Vjet e shtuam me shtatë faqe, ndërsa sivjet mendova ta shtoj me

tetë faqe. Kështu, djalosh? Prandaj punoni edhe pak dhe ma sillni plot 32 faqe, as më shumë, as më pak. Dakord? — buzëqeshi ai, duke zbuluar dhëmbët e bardhë, rregullsinë e të cilëve e prishte një vezullim i artë në anën e majtë të gojës.

Kjo buzëqeshje e solli në vete Tasin. Si i çlirovar nga një barrë e rëndë, lëvizti trupin dhe shpiu krahët. Nuk ishte nevoja të fliste. Shefi kishte besim të madh tek ai, që cilësohej si nëpunësi më i përgatitur dhe që kishte ndërruar katër shefa. Kishte ndërruar edhe katër kostume, qepur me të njëjtat copa e modele, siç e kishin shefat e tij. Tanimë mbante kostum të errët, me cërka të bardha, ashtu siç e kishte edhe shoku Liko.

Thirri përsëri shkrimtarin dhe Maqon dhe bashkarisht shtuan disa faqe të tjera. E shtypën dhe doli 31 faqe.

— Më tepër s'kemi ç'të shtojmë, — tha Tasi.

— Këtij i them raport unë, — u hodh Mendori, duke vërtitur e shfletuar raportin, sikur të kishte në dorë librin e tij të dytë.

— Duhet dhe një faqe, patjetër, — tundi kokën në shenjë pakënaqësie Tasi.

Vranë mendjen se ç'mund të shtonin, por ëhë, nuk po qullostin gjë. Tasi i la të iknin dhe me një zell stoik iu fut punës vetë për të plotësuar faqen e tridhjetë e dytë. Shtoi një detyrë për veten: duhej ta organizonte më mirë punën

në drejtim të agjitacionit, duke mbajtur ngritur një grup veprimtarësh. Njëkohësisht ai duhej të kishte më tepër kujdes në përgatitjen e materialeve të sektorit. «Kur ta shikojë shoku Liko kritikën me emër që i kam bërë vetes sime, me siguri që do të qeshë dhe do ta heqë fare.» Ja kështu, mendoi Tasi, edhe helli piqet, edhe mi-shi s'digjet, duke u bërë gati t'ia çonte raportin shefit.

Shoku Liko tha vetëm «hyr» dhe nuk e ngriti kokën nga dosja e hapur mbi tavolinë. Tasi mbeti në këmbë, te dëra, me raportin e shtrënguar në gjoks me të dyja duart, sikur po mbante një fëmijë. E dinte se cilindo që vinte në këtë zyrë, shoku Liko do ta linte të priste njëfarë kohe te dera. Ndërkohë tjetri do të kishte mundësinë t'i hidhte një sy zyrës së madhe e të mobiluar me shije. Tasi nuk kishte ç'të shikonte më, se i mbante mend me sy mbyllur të gjitha mobiljet që mbushnin zyrën. Ja tavolina e gjatë me rimeso arre, rrethuar me karrige gjysmë-kolltukë, veshur me igelit të zi, një dollap druri, punuar me një stil oriental, në të cilin binin në sy libra të shumtë. Një portmanto...

— Hë, mbarove? — e përmendi zëri i njohur dhe i dashur i shefit, i cili, si mbylli dosjen, mbështeti të dyja duart mbi tavolinë, duke ngrehosur trupin dhe kokën.

— Ja ku e keni, — u përkul me respekt Tasi, duke e vendosur në tavolinë me kujdesin më

të madh raportin. Kaq kujdes e vëmendje i kushtoi kësaj ceremonie të shkurtër, sa dukej sikur po vinte aty një arkë me vezë.

Shoku Liko e shfletoi shpejt e shpejt dhe pa faqen e fundit. Buzëqeshi nën hundë dhe fërkoj mjekrën i kënaqur.

— Atëherë, pasnesër, në orën 9, do të mbli-dhemi. A janë lajmëruar të gjithë?

— Janë marrë të gjitha masat, — buzëqeshi Tasi.

Të enjten, në orën e caktuar, në sallën e vogël, ishin ulur në radhën e parë Tasi, drejtori i shtëpisë së kulturës, shkrimtari, një drejtor shkolle. Shumë të ftuar të tjerë nuk kishin ardhur. Tasi vinte e vinte i shqetësuar.

— Vetëm ne hartuesit e raportit qenkemi mbledhur, — u tha ai pjesëtarëve të radhës së parë. Ata përbënin dhe grupin e agjitorëve që mbante afër Tasi.

Pas pak erdhi shoku Liko. Ai gjithnjë kështu vinte nëpër mbledhje, me vonesë, me sa dukej për t'i dhënë rëndësi vetes. Përshëndeti me kokë sallën. Përshëndetja ishte e ftohtë dhe mbeti e ngrirë në ajër, si një perde në mes tij dhe pjesëmarrësve. Tasi po rrinte gatitu.

— Atëherë fillojmë. — Shoku Liko vuri syzet. — Menduam të organizojmë këtë mbledhje të ngushtë me drejtuesit e kulturës në rreth, për të shtruar disa probleme me rëndësi. Ju lutem, të mbani shënime të hollësishme, me qëllim që

këto t'ua bëni të njohura shokëve poshtë.

Pas kësaj hyrjeje ai nisi ta lexonte raportin me një zë të fortë e të lartë e me intonacionin e duhur. Herë pas here ngrinte kokën dhe i hidhte një vështrim të shpejtë sallës. Kënaqej me shokët, që kishin ulur kokat e mbanin shënime.

E me të vërtetë, megjithëse raportin e dinin përmendsh, se e kishin kaluar nëpër duar kushedi sa herë, pjesëmarrësit e radhës së parë mbanin shënime. Shikonin njëri-tjetrin me bisht të syrit sikur bisedonin pa zë: «Këtë pjesë e kam shkruar unë.» Vetëm njëri nuk mbante shënime, shkrimtari.

Shoku Liko e vuri re. E ndërpreu leximin, hoqi syzet dhe ia nguli sytë.

— Po ju? — iu drejtua atij.

— Urdhëroni, — u ngrit menjëherë në këmbë tjetri.

— Pse nuk mbani shënime? Më i mirë se këta shokët e tjerë qenkeni ju? Apo mendoni se i dini të gjitha dhe s'keni ç'të mësoni? Këtu shtrohen detyra e probleme edhe për ju.

— Po unë... — deshi të fliste shkrimtari, po shoku Liko nuk e la të vazhdonte.

— Prandaj mbani shënime e të mos ju tërheq më vërejtjen për këto gjëra.

Shkrimtari, një burrë rreth të dyzetave, me fytyrë serioze e me flokë të ngritur përpjetë si furçë, mbeti i ngrirë në këmbë. Ai e kishte për-

gatitur vetë gjithë raportin dhe kishte redaktuar edhe pjesët që kishin shkruar shokët, kështu që nuk ishte e nevojshme të mbante shënime. Ai i dinte ato që lexoheshin më mirë se kushdo tjetër atje në sallë. Ndaj i bëri përshtypje kjo ndërhyrje dhe vërejtje njëkohësisht. Megjithatë nxori bllokun dhe bëri sikur shkruante.

Shoku Liko ngeci në një fjalë dhe bëri disa herë «për», «pre», «per»...

— Preventivin... — mërmëriti shkrimtari padashur.

Shoku Liko ia nguli sytë rreptë, pastaj vazhdoi leximin:

— Po... duke pasur parasysh, pra, preventivin... Mbani shënim...

Në faqen e fundit iu drejtua Tasi:

— Ndërsa këto detyra e porosi janë për ty, Tasi.

— E di, — foli pa u menduar Tasi.

— Si e ditke? — harkoi vetullat e holla tjetri, duke formuar rrudha në ballin e ngushtë. — Mbaj shënim aty dhe lëri muhabetet!

Dhe tha fjalën «fund» si në përfundim të një filmi. Pastaj zbriti nga katedra dhe u dha dorën pjesëmarrësve.

— Besoj se sot bëmë një punë të mirë, — u tha me të qeshur atyre që e rrethuan. — Raporti kishte mjaft gjëra të reja, hë?

— Shumë, — u përgjigj Tasi në emër të të tjerëve. — Përfituam mjaft!

E TEPROI...

Stilolapsi i dridhej në dorë, si një fije bari nga një puhizë e lehtë. Përgjigjja e të nipit e kishte revoltuar dhe egërsuar së tepërmi. Nervat i kishte të dobët dhe nuk përballonte as tronditjen më të vogël e jo më një lajm të tillë.

Nuk ishte thjesht çështje gjykimi e një komisioni dhe aq, por diçka më e thellë, më e rëndë, që kishte të bënte me dinjitetin e familjes, me autoritetin e tij. Fjalët në letër po i hidhte me shkronja të shtrembra, pa përfillur shenjat e pikësimit, tamam sikur po shkruante një recetë mjekësh.

«Kjo, në radhë të parë, është një çështje parimore, — i godiste në kokë si çekan ky men-

dim e, sa më tepër kalonte koha, aq më shumë i rrënjosej. — T'i thuhet nipit të një veterani, që ka luftuar dhe mund të vritej, po ta sillte rasti, se nuk ka talent... Kjo i kalon caqet e poshtërsisë. Dhe ç'ishte më e keqja, konkursin na e fitoka nipi i Selfos, i cili nuk ka marrë pjesë fare në luftë. Do të më shohin dhe do të më njohin! Më quajnë Jani Kacabulli mua e nuk jam lëng groshe... Kam unë kaq fuqi, kam dhe pesë miq e shokë, për të vënë në vend drejtësinë.»

Nuk kishte nge t'i radhiste mendimet. I hidhte ashtu si i vinin. Fundja, sekretari i komitetit ishte shoku i tij i luftës dhe nuk qe nevoja për fjalë të zgjedhura e bukurshkrime. Madje kështu shkrimi do të binte në sy, dhe tjetri, kur ta lexonte letrën, do të kuptonte shpirtin e trazuar të letërshkruesit.

... kjo që ngjau në fshatin tonë, shoku Demir, mos ngjaftë gjëkundë. Njëfarë komisioni artistik, me ca njerëz pa horizont politik, hidhkan baltë mbi ne, njerëzit që bëmë luftën, që kemi mbetur pa ngrënë e pa pirë që jemi përleshur e gjakosur, që kemi vrarë me qindra mijëra armiq pa na bërë syri tërr... Si mund t'i thuhet nipit tim se s'ka talent? Po kush tjetër do të ketë talent, more shoku Demir, djemtë e nipërit e atyre që s'kanë bërë bam në luftë? Si, ore, na paskërka më shumë talent nipi i Selfos? Po kush jam unë e kush është Ste-

foja, ju më njihni shumë mirë, shoku Demir. A e di ky farë komisioni se vëllai i Selfos u përjashtua nga Partia më 1974, se rrahu në mes të fshatit një anëtar këshilli? Në qoftë se nuk i kanë këto të dhëna, le të vijnë t'i marrin tek unë. Nipi im i plotëson të gjitha kushtet. Ç'i mungon atij? Biografi të shkëlqyer, gjyshi i dekoruar, nga ana e gjyshes, një vëlla i saj për pak ra dëshmor, po të mos e shpëtonte krejt rastësisht një çoban...

Letra, si çdo letër tjetër që bënte Jani, ishte tepër e gjatë dhe prekte një mijë e një gjëra. Ishte e vetmja fushë ku derdhte gjithë talentin e vet. Veçanërisht ankohej për të rinjtë e fshatit, që bënin ndonjë mbrëmje pa e pyetur, për kuadrot e kooperativës, që mund t'ia kishin prishur ndonjëherë qejfin, e për mjaft probleme të tjera që dilnin në fshatin e vogël Kalivaç.

E vërteta është se Jani nuk lodhej kurrë së shkruari të tilla letra. I kishte si fëmijët lojën.

Megjithëse i thatë dhe i hequr në fytyrë, shëndetin e kishte për t'ia pasur zili. Mbante syze me xhama të trashë dhe në xhepin e xhakëtës do t'i dukej gjithnjë një copë gazetë e palosur. Nuk kishte njeri në krahinë, ose ndoshta edhe në rreth, që nuk e njihte plakun e shkurtër, me atë pallton e zezë, me atë hundën e shtypur e me vetulla të trasha. Jani mbante dimër e behar një kapelë oficeri me

yll, si dhe një këmishë ushtarake me ngjyrë të shpëlarë.

Disa veta, që nuk e njihnin nga afër shokun Jani, e respektonin dhe pandehnin se kishte lindur për t'u bërë historian. Sikur ishte prerë e gatuar për të lënë gjurmë në këtë fushë.

Megjithëse fshati kishte edhe veteranë të tjerë, Jani shkonte më shpesh nëpër shkolla, nëpër mitingje e mbrëmje. Më saktë duhet thënë se Jani i gjuante vetë këto veprimtari dhe ishte i kudogjendshëm.

Ai fliste rrjedhshëm dhe, kur fillonte të tregonte, s'dinte të mbaronte. Që kur ngjau ai incidenti me mësuesin e letërsisë të shkollës 8-vjeçare të fshatit, Perikliun, asnjë nuk e ndërpriste veteranin Jani Kacabulli kur tregonte historitë e pambarimta.

Mësuesi i letërsisë e kishte thirrur Janin për të folur në një orë mësimi për betejën e Kastritit, një kodër mbi fshatin e tyre. Perikliu, duke e njohur Janin, i shpjegoi që në fillim të fliste shkurt, jo më shumë se njëzet minuta, aq kohë sa kishin në dispozicion. Po atij njëzet minuta nuk i mjaftuan as për të hyrë në temë. Kur ra zilja, mësuesi gjeti një të çarë në tregimin e tij, e falënderoi për bisedën. Po Jani e pa vëngër dhe mori frymë thellë.

— More mësues, përse më solle mua gjer këtu, për dordolec?

— Më falni, por unë kohën e kam të kufizuar. Folët plot 45 minuta. Kaq është ora e mësimimit.

— E ku mjaftojnë një e dy orë për të folur për luftën, mor djalë? Apo jeni dehur nga të ndenjurit, sa ju kanë zënë prapanicat kallo! Si më ndërpret në kulmin e historisë?

— Ra zilja, e dëgjuat vetë.

— Neve na binin bombat para këmbëve e nuk tundeshim nga vendi, kurse ty të shkojnë shtatë nga një zile. Hajde, mësues, hajde!

— Kështu e ka rregullorja e shkollës, xha Jani. Unë vetëm një orë kisha në dispozicion, orën tjetër kanë muzikë nxënësit, prandaj të ndërpreva, — u mundua të shfajësohej mësues Perikliu, natyrisht me takt, pa e fyer tjetrin. E dinte se, kur nxehej ai, më mirë të mos i dilje përpara.

As ndërhyrjet e drejtorit të shkollës, — një burrë i vjetër dhe veteran i Luftës, — nuk zunë vend. Jani ishte zemëruar keq me shkollën e bëri be të mos shkelte më aty. Po rrethanat e sollën që ta ftonin përsëri.

Xha Jani nuk pranoi t'u fliste nxënësve para një lapidari, ku do të pranoheshin edhe pionierë të rinj.

Drejtori i shkollës thirri një veteran tjetër, xha Petron, plak i qetë, që nuk i dëgjohej kurrë zëri në fshat, shtatëdhjetë e kusur vjeç, me trup të gjatë si selvi. Nuk mërzitej kurrë,

nuk prishte llaf me askënd dhe asnjëri në fshat nuk e kishte dëgjuar të fliste për Luftën aty ku s'qe vendi.

Veteranët e tjerë tregonin për të shumë episode, ndërsa ai nuk rrëfente kurrë për veten.

Xha Petroja mezi pranoi, vetëm për të mos ia prishur drejtor Skënderit, me të cilin kalonin bashkë një pjesë të kohës. Para gjithë atyre nxënësve u hutua dhe rrinte si i turpëruar, jo sikur kishte ardhur për të folur, po sikur do të jepte llogari. Nuk i përqendronte sytë në një vend, dhe priste që dikush tjetër ta çelte këtë bisedë.

— Duam të na tregosh, xha Petro, — e mori fjalën mësues Periku, që zakonisht ishte në krye të veprimtarive të tilla, — betejën tënde të parë me gjermanët. Si e kujton ti atë çast?

Xha Petroja buzëqeshi, fërkoj mjekrën, picerroi sytë e vegjël e të kaltër dhe nisi të fliste ngadalë, duke i nxjerrë fjalët me vështirësi, sikur po i mblaçiste dhe po i thërrmonte me dhëmbë. Ndaj fjalët dilnin si të zbrujtura e të buta.

— Ato që do t'ju them unë, ju i dini më mirë, more djem. Kur i pashë gjermanët për herë të parë, me makina të mëdha, t'ju them të drejtën, sesi më erdhi në fillim dhe ula kokën në transhe...

— Xha Petroja, të dashur nxënës, — u hodh Perikliu me zërin e vet të trashë e të ngjirur, — e ka fjalën për taktikën partizane. Apo jo, xha Petro?

— Jo, ore, — u vrenjt veterani dhe tundi prerë kokën, — ku dija taktikë unë atëherë? Sapo kisha dalë partizan. E vërteta është se u tremba në fillim, se më hutuan gjithë ato makina, ajo zhurmë...

— Pra, të dashur nxënës, — u dëgjua edhe një herë zëri i trashë, — do të thotë se gjermanët u trembën kur panë xha Petron dhe ua mbathën këmbëve si lepuj.

— Jo, mor djalë, gjermanët nuk ishin lepuj, — foli veterani dhe në zërin e tij ndihej një notë zemërimi, njëfarë bëzdie, që e shprehnin çiltër sytë e tij.

— Neve na ka thënë dhe xhaxhi Jani, — u ngrit një nxënës në mbrojtje të Perikut, — se si kishte vënë njëherë përpara një kope me armiq.

— Pastaj, xha Petroja me shokë iu hodhën armiqve përsipër si luanë dhe nuk mbeti njeri i gjallë.

Këto fjalë Periku i tha me zë të lartë, sikur recitoi fundin e një poeme.

— Mirë atëherë, vazhdoje ti, — hapi duart i pakënaqur xha Petroja, me njëfarë nënqeshjeje të varur në buzë. Tanimë në fytyrën e tij nuk ndihej asnjë shenjë mërzie. Ashtu siç

e kërkonte mësuesi, ai nuk mund të fliste dot. Xha Petroja ndeshi me sy drejtorin e shkollës dhe me vete mendoi: «Ç'më bëre që më solle gjer këtu. Më turpërove. Nuk jam unë për të mbajtur konferenca e mbledhje, s'ma thotë rradakja. Jani është i prerë për këto gjëra.»

* * *

Si priti një javë të tërë për të marrë përgjigje nga sekretari i komitetit, xha Jani mori rrugën vetë për atje. Veshi kostumin e zi, vuri medaljen e vetme të luftës, e cila kishte filluar të ciflosej në cepat dhe pa me sy kritik se xhaketa që strepsur në një vend që s'duhej. Të gjitha xhaketat që kishte veshur Jani, pikërisht në atë vend griseshin, aty ku fërkohej medalja. Ç'e do, si ka qenë kjo medalje para shumë vjetësh! Kishe qejf ta shihje e ta ledhatoje! Shkëlqente nën rrezet e diellit dhe kujto i binte në sy. Jo vetëm në ditë festash, por edhe në ditë të zakonshme, edhe kur shkonte në punë, edhe kur dilte për gjah, Jani nuk e hiqte medaljen.

Si u grind një copë herë me nëpunësin e rojës në komitet, Jani shkoi drejt e në zyrën e sekretarit. Demiri, moshatar me Janin, e takoi përzemërsisht dhe e ftoi për kafe. Atje, në klubin e bukur, përballë komitetit, folën për

shumë gjëra. Sekretari, me të qeshur, e sqaroi gjerë e gjatë për punën e letrës, duke dashur ta bindte për mendimet jo të drejta që kishte shfaqur.

— Pse, mo, ç'të keqe kishte letra ime? Apo edhe me shokët duhet të ruhem kur flasim?
— u nxeh Jani.

— Ne të moshuarit, i dashur Jani, — buzëqeshi sekretari, — s'kemi pse të mburremi për luftën. Takoi që e bëmë ne, po të ishin dhe këta të rinjtë e sotëm atëherë, do të luftonin jo më keq se ne. Ndonjëherë nuk i kuptojmë sa duhet, qëllon që u bëhemi edhe pengesë. Pse u dashka të shkojë vetëm nipi yt në shkollë dhe të tjerët jo? Në shkollën e arteve do të shkojë kush është më i zoti, prandaj e kemi bërë me konkurs, natyrisht duke plotësuar kriteret.

Jani e dëgjonte me vëmendje, por edhe me njëfarë mërzie.

— Edhe si këmbët e dhisë nuk do të bëhemi, shoku Demir. Këta të rinjtë e sotëm sikur kanë filluar të na ngacmojnë, sikur u ka ikur ca respekti për ne veteranët.

— S'është e vërtetë. Ata na respektojnë kaq shumë, sa ndonjëri prej nesh duhet të pyesë veten nëse e meriton, sepse ndonjëherë e teprojmë dhe s'dimë të sillemi me ta. Ti, Jani, më duket mua, shkruan letra dhe për çdo gjë ankohesh, do që të gjithë të të bëjnë temena.

Ata të fshatit kanë ca ankesa për ty, dhe mua, si shok që të kam, nuk më pëlqen të dëgjoj gjëra të tilla...

— E po me atë kryetar kooperative që keni vënë, keq do të venë punët...

— Pse, ai është djalë i mirë, i zoti, me shkollë...

Biseda vazhdoi gjatë. Jani u largua i pakënaqur nga qëndrimi i shokut Demir, i cili nuk e përkrahu ashtu siç duhej.

* * *

Ai ishte ulur në shkallët përpara shtëpisë dhe me një leckë të pambuktë po fshinte medaljen. Herë-herë përqëndrohej i tëri mbi të, sikur po shihej në një pasqyrë të vogël xhepi. E ledhatonte me dorën e cunguar, ku dy gisht-rinj mungonin e dy qenë përgjysmuar. Nuk ngopej së pari medaljen. E varte në xhaketë, pastaj e hiqte prapë.

Kushedi sa herë i ishte dashur ta tregonte me mburrje këtë dorë, nëpër mbledhje e mbrëmje. Me kaq zell e zbulonte dhe e nxirrte në pah, sa të shkonte mendja se ishte gjymtuar nergut për ta pasur si dëshmi të pakundërshtueshme të fjalëve që thoshte.

Në krahinë e gjetkë i merrnin si të mirëqena ato që tregonte vetë Jani, se atë e kishte kujtim nga një bombë gjermane në mbarim

të Luftës. Pra, gjithsesi që invalid, megjithëse asnjë nga shokët e tij të Luftës nuk mbante mend se në ç'betejë që plagosur Jani, po për të pyetur s'e pyeste njeri, se për gjëra të tilla nuk është fort e këndshme t'i kërkosh tjetrit hollë-sira. Edhe në fshatin tonë krejt rastësisht u zbulua e vërteta.

Në mbrëmjen e rinisë xha Jani, pa e ftuar kush, kishte ardhur para të gjithëve dhe kishte zënë vend në presidium. Të rinjtë që hynin, përshëndetnin ftohtë. Ç'kërkonte xha Jani në një mbrëmje të zakonshme vallëzimi? Atë e ftonin kur ishte puna për mbrëmje jubilare, për festa e për data përkujtimore. Fundja, le të rrinte të dëgjonte. Mbrëmjen e çelën me valle popullore dhe, pa e ndërprerë, vazhduan me vallëzime. Pas një ore, kur orkestra po çlodhej, u çua në këmbë Jani dhe kërkoi të vendosej qetësia.

— Meqë më ftuat në këtë mbrëmje, — nisi ai qetë-qetë, — më jepet rasti t'ju tregoj se si zëmë rob 18 gjermanë dhe 32 ballistë. Ata po flinin. Unë me nja dy shokë, (Jani nuk përmend asnjëherë emra shokësh në betejat e zhvilluara), e morëm vesh që ishin në gju-më. Nuk ma bënte syri tërr. Kisha një guxim të marrë atëherë dhe nuk e përfillja vdekjen fare. Për të shkuar deri te vendi ku flinin armiqtë, duhej të kalonim një lumë. Por matanë lumit ishte roja armike. U hodha i pari

në lumë, megjithëse ishte kallkan. Po ku pyesnim atëherë! Po të ishte ndonjëri nga ju, as gishtin nuk do të fuste në atë ujë të ftohtë. Kur hyra në ujë, roja ndjeu zhurmë dhe ndriçoi lumin me reflektor të fuqishëm. Nuk mund të nxirrja as kokën, ndaj qëndrova kështu, i zhytur nën ujë, mbi një orë, pa marrë frymë fare.

— E teprove! — thirri dikush nga të rinjtë. Zërin e Barjamit, të atij të riut që merrej me bletët dhe luante bukur futboll, e njohën të gjithë dhe e shoqëruan me të qeshura.

— Kush foli? — pyeti Jani, dukë kërkuar me sy njeriun që e ndërpreu kaq paturpësisht.

— E po nuk mund të rrijë njeriu një orë pa marrë frymë, o xha Jani, — u fut në debat me takt sekretari i rinisë, një djalë xhevahir e notar i shkëlqyer.

— Mund ta besojmë që ke ndenjtur një muaj pa vënë gjë në gojë, — u ngrit Barjami i shkurtër, — ke udhëtuar një javë pa u ulur një minutë e pa pirë pikë uji, po që të rrish një orë pa marrë frymë, këtë as në përralla s'ta beson kush.

— Ashtu, eëë? Harroni ju se në luftë asgjë s'është e pamundur. Kështu ju duken juve sakrificat që kanë bërë shokët. Mirë respekti për mua, po të paktën për këtë dorë të prerë, gishtërinjtë e së cilës i kam lënë në llogore. — Edhe Jani ngriti lart dorën.

— Ç'të duhej të gjuaje peshk me dinamit?
— Iu kthye Barjami. — Pse, s'e dimë ne që gishtat i ke lënë në lumë? Apo, meqë kanë kaluar vite që atëherë...

— Hë, Barjam, Barjam, — tundi kokën kërcënueshëm Jani dhe mezi e mbante veten nga tronditja e madhe që i shkaktuan ato fjalë. Dridhej i tëri dhe zëri i doli i hollë: — Mos pandeh se nuk të njoh kush je? Por e kanë fajin këta, që të lënë të flasësh. Ne në luftë kishim ligje të tjera. Mjaftonin këto fjalë, që t'i kaloje menjëherë gjyqit...

Orkestra kishte filluar një vallëzim e në rrëmujën që u krijua, nuk u dëgjua më zëri i tij. Pa ç'pa xha Jani, u largua tërë nerva e ashtu siç ishte, vajti në klub për ta shuar hidhërimin me raki.

* * *

Fjalët që kishin dalë se Jani Kacabulli kërkonte të transferohej në qytet, së fundi u vërtetuan. Shumë veta ngulnin këmbë se këtë punë ia kishte rregulluar shoku Demir. Sa për vetë Janin, ai tha se kjo ishte një e drejtë që i takonte me kohë. Bile dhe ia kishin vonuar, duke lënë për kaq kohë në një fshat të humbur një luftëtar të dëgjuar, që njihej në çdo cep të rrethit.

Në bisedat e lira, të veteranëve të tjerë të fshatit, emri i Janit nuk përmendej thujse fare. Ata flisnin me respekt vetëm për babanë e Janit. Për të thoshin se kishte qenë njeri i nderuar e patriot që e kishte vënë shtëpinë në shërbim të Luftës. Dihej se në shtëpinë e tij qe formuar edhe Qarkori i Rinisë dhe për këtë shkak atje u vu një pllakë përkujtimore. Kur Jani ndërtoi shtëpi, e hoqi pllakën nga shtëpia e vjetër dhe e vuri në ballë të së resë.

Një pasdite vonë, në klubin e fshatit ishin ulur disa pensionistë. Mes tyre ishin dhe veteranët, Petroja, Jani dhe Namiku. Si zakonisht, fliste vetëm Jani, duke lëvizur këmbë e duar. Nga dritarja e hapur dykanatesh e klubit dukej një pjesë e fshatit, me ullishten e madhe në kodrat që vijnë varg e varg nga e majta. Degët e mimozës, ngjitur me klubin, lëkundeshin në dritare si lavjerrës sahati.

Postieri hyri me nxitim, me një zarf në një dorë dhe me një degë mimoze në tjetrën. U afrua te tavolina e pleqve, ndërsa një buzëqeshje i lëvizte te cepat e buzëve.

— Ky zarf është për xha Petron, — tha duke ia lënë përpara.

— Po për mua, nuk paska gjë? — u interesua Jani.

— Për ty kam sjellë këtë lule mimoze, — i zgjati degën që mbante në dorë.

Si iku postieri, Jani ia rrëmbeu nga duart

zarfin Petros për të shikuar se kush ia dërgonte.

— Qenka nga komiteti i veteranëve, — tha, pa e fshehur habinë, duke i hedhur një vështrim domethënës Petros.

— Ta hapim? — iu kthye pastaj xha Petros.

— Hape! — tha tjetri.

— Mos është për Janin letra? — tha me ironi Namiku. — Ndoshta kanë gabuar adresën...

— S'është e thënë të shkoj vetëm unë nëpër mbledhje e konferenca, — u përpoq ta kalonte këtë romuz Jani. — Jam lodhur duke folur nëpër mitingje, më kanë dalë varçe nëpër presidiume, — shtoi me një notë mburrjeje, por edhe pezmatimi bashkë.

Në zarf ishte një ftesë. Me rastin e përvjetorit të Çlirimit do të bëhej një ceremoni në Tiranë, ku do të dekorohesh edhe Petro Haritoni.

— E po vetëm unë s'do të marr dekorata, — tha Jani duke prekur me dorë dekoratën e vet. — Le të marrin edhe të tjerët.

— Po ta kesh me bezdi ti, Petro, — foli me shpoti Namiku, — le të shkojë Jani në vendin tënd. Se ai ua ka marrë dorën këtyre punëve, di të mbajë edhe fjalime.

Jani e pa me inat, po nuk e zgjati më tej. Ia njihte mirë kokën Namikut. Atë ngjarjen me dinamit në vitin e dytë pas Çlirimit Na-

miku duhej ta kishte hapur, se bashkë kishin gjuajtur atëherë. Ai e kishte çuar edhe në spital.

— Ç'po bëni, rini? — u tërhoqi vëmendjen zëri i kryetarit të kooperativës. Ai xheku i ngacmonte pleqtë e bënte shaka me ta.

— Ja, po vrasim gjermanë, — u përgjigj Namiku, serioz, me zë të lartë. — Jani i vret, ne të tjerët numërojmë të vrarët. — Të qeshura në klub. — Po hajde, o Stiri, apo ke frikë se mos ha ndonjë plumb?

— Jo, jo, s'kam kohë, — u afrua Stiri, duke ia hedhur njëren dorë Janit në sup e tjetrën Namikut, — do të shkoj te furrxhiu e do ta bëj për një lek. Si, ore, ikën tjetri dhe na detyron të sjellim bukën nga qyteti?

Si u largua Stiri, muhabeti u hallakat. Pastaj Namiku me Petron u çuan për të dalë. Jani mbeti atje gjersa u err. Koha kishte filluar të ftohej e moti të prishej papritur.

Atë natë Janin në shtëpi nuk e zinte gjumi. Do të bënte një letër, ku të ankohej se po i hahej e drejta, se e kishin harruar fare e nuk e ftonin më.

«Edhe letrën do ta nis, edhe në atë ceremoni bashkë me Petron do të shkoj. Ç'do më thonë? Ftesën? E harrova... Nuk të nxjerr njeri përjashta»...

Xha Petroja dekorohet si kryetar i kooperativës së parë të rrethit. Ndërsa Jani, pas

lufte, nuk kishte bërë asgjë, vetëm kishte kërkuar e kishte marrë.

Në atë ceremoni nuk ra në sy as për mirë, as për keq. Pasi hëngrën drekë të gjithë bashkë, erdhi kamerieri të bënte llogarinë. Sipas radhës paguan.

— Mirë, more, po sikur ishim të ftuar, — nuk i mbushej mendja Janit.

Këtë debat e dëgjoji dhe i deleguari i komitetit të veteranëve, që, pa ç'pa, pagoi edhe drekën e Janit.

NJERIU ME TË ZEZA

Nuk mbeti njeri pa e vënë re pikëllimin e Bakirit atë ditë të premtë. Jo vetëm në ndërmarrjen e tij, por edhe jashtë saj, gjer në lagje, e shihnin me një ndjenjë keqardhjeje dhe pyesnin se ç'i kishte ngjarë llogaritarit të ndërmarrjes ushqimore.

Përrjashtoj mundësia e një vdekjeje në fis, sepse nusja e tij, një grua topolake, me sy gështenjë, s'e kishte fshirë të kuqin e buzëve dhe fustanet i mbante të çelura, si gjithnjë.

— Bako, sikur s'je mirë sot, — iu afrua shoku i zyrës, Javeri, një burrë rreth të dyzetave, me syze të trasha, që, sa herë fliste, lëvizte supet.

— Ah, nuk flas dot, — rënkoi thellë Ba-

kiri dhe fytyra e tij e zeshkët dhe e shëndetshme u rrudh shumë. Sytë e jeshiltë, të dalë jashtë mase, u rrëmbushën. — Më është mbledhur një si lëmsh në grykë që dje pasdite. Sot duhet të nisem. Do t'i thuash drejtorit se Bakiri kishte një hall të madh. E prita, nuk erdhi. Më vajti vonë.

— Mos ke nevojë për ndihmë? — i hodhi Javeri dorën në sup. Po tjetri ishte çuar e mezi mbushej me frymë. Vetëm tani e vuri re që ishte veshur krejt me të zeza. Madje edhe çorapet edhe kollaren në ngjyrë të zezë i kishte. «Dreq o punë, — mendoi me vete Javeri. — Një gjëmë e madhe do t'i ketë ngjarë, se ky s'u vesh me të zeza as kur i vdiq gjyshi, para një viti.» Duke ditur natyrën e rëndë të Bakirit, nuk e ngacmoi më tej. Priste t'ia thoshte vetë, kur ta sillte rasti.

Javeri e përcolli gjer te dera. Nuk ia ndau sytë sa kapërceu portën e jashtme të ndërmarrjes. Bakirin e kishte njohur tetë vjet më parë. E gjeti llogaritar të parë e më vonë shef llogarie. Vështirë t'i gjendej shoku në zbatimin e disiplinës së punës. Asnjëherë nuk mbahej mend të kishte ardhur me vonesë në zyrë dhe asnjëherë nuk kishte ikur para kohe. Megjithëse kishte mbaruar shtatëvjeçaren, mbahej si shef i fortë llogarie. Gjatë gjithë kohës Javeri s'e kishte parë kurrë të bënte fjalë me njeri a të nevríkosej.

Bakiri hyri me nxitim në shtëpi, pa përshëndetur as gruan, as fëmijët.

— Pse i ke varur ata turinj ashtu? — i tha e shoqja me të qeshur.

— Duhet të nisem që tani në Divjakë.

— Pse me kaq urgjencë?

— Puna... — tha ai me një nëntekst të pasur.

— Po atë kollare të zezë nga e ke gjetur? Hiqe, se u nxive krejt!

— Nuk kam nge për shpjegime. Më vër pak farmak të ha, se s'dihet kur do të ha prapë.

— Ore, Bako, eja në vete! Çfarë ke, xhanëm, unë jam gruaja jote dhe duhet ta di. Se më vjen për të qeshur me këtë qëndrimin tënd.

— Aa, moj grua, ta dije ti hallin tim, nuk do të të vinte për të qeshur. E di ti që mbrëmë vdiq...

— Kush, more? — u trondit gruaja.

— Vjehrra...

— Eej, flet përçart? Kur u ngjall mamaja ime...

— Vjehrra e kryetarit...

— Cilit kryetar?

— Më lër të vazhdoj e mos më ndërpre! Kryetarit të komitetit...

— Kjo na qenka? Prandaj të është prishur çehrja? Po ç'lidhje ke ti, mor burrë, me vjehrrën e kryetarit?

— Nuk janë njëlloj të tëra vdekjet. Kryetari ynë një vjehërr kishte.

— Po të tjerët, sa kanë?

— Ehu, po të kisha marrë mendjen tënde, nuk do të isha ky që jam.

— Ti nuk e ke as shok kryetarin, ai s'të flet as mirëmëngjes.

— E ç'rëndësi ka nëse s'më njih ai? E njohim ne. Pastaj, do të bëhet diçka sepër për njohje...

— Ti qofsh! Sa vdesin, s'do vishemi me të zeza për të gjithë.

— Ti nuk më kupton... — u mërzi Bakiri.

Xhevries i erdhi për të qeshur. Iu kujtua historia e plazhit. Në kohën që ishin shtrirë familjarisht në rërë, në rrugën afër u ndal një veturë. Që andej zbriti kryetari i komitetit.

— Bobo, — kishte thirrur Bakiri, — është turp të na shohë kështu zhveshur.

— E mo, në plazh jemi, të zhveshur janë të tërë, — ia kishte kthyer ajo.

— Unë jam nëpunës e nuk më ka hije të dal i zhveshur para tij.

Bakiri ishte larguar me vrap dhe ishte kthyer shpejt, i veshur me kostum dhe i kollarisur, me këpucë të lustruara, jo sikur të ishte në plazh, po sikur ta kishin thirrur në raport. Ndërkohë para tij po kalonin tre burra të zhveshur. Ai i gjati në mes, me të mbathura bojë qielli, ishte vetë kryetari.

Bakirit gati i ra të fikët. Mbylli sytë, se nuk i pëlqente, dhe i vinte turp ta shihte titullarin e komitetit me kërthizën jashtë.

Bakiri hëngri bukë shpejt, zuri një taksi dhe u nis në Divjakë. Gjeti shtëpinë e nuses së kryetarit dhe hyri menjëherë. U dha dorën të gjithëve dhe zuri vend në krye, përkrah të zotit të shtëpisë. Kërkoj me sy kryetarin, po nuk e pa kund. Ndoshta s'kishte ardhur akoma.

Të pranishmit e shikoniñ me bisht të syrit të porsaardhurin. Nuk e kishin parë asnjëherë atë fytyrë. Në të tilla raste njeriu ruan etikën e mirësjelljes, pa gërmuar në gjëra që s'i takojnë. Mendonin se duhej të ishte ndonjë mik i ngushtë i dhëndrit të tyre.

— Po Gavroshi s'erdhi me ju? — iu drejtua pas pak vjehrrit i kryetarit.

Bakirit nuk i erdhi mirë nga kjo pyetje. Sesi tingëllonte emri Gavrosh, pa atë «shoku» përpara.

— Shoku Gavrosh, — u përtyp ai, duke mos ditur si të përgjigjej, — duhet të jetë nisur, po kushedi ç'punë i ka dalë. Ka halle e probleme ai, nuk i thonë shaka të drejtosh një rreth. Është ai, pa të ishte ndonjë tjetër nuk e ngryste muajin.

— Eh, — psherëtiu vjehrrit, që as e kishte mendjen në ato që thoshte Bakiri.

Pas pak erdhi shoku Gavrosh. Me ardhjen e tij sikur u shtuan vajet në shtëpi. Nusja e

Gavroshit ia mori një vaji me zë të lartë, aq sa i bëri të tërë të lotonin. Edhe Bakiri nisi të qante me zë. Dhoma ishte mbushur me tym duhani, sa të merrej fryma. Jashtë qielli vazhdonte të ishte i ngarkuar me re dhe nuk frynte aspak.

Gavroshi bëri ato pyetje të rëndomta që bëhen në këso rastesh.

— Po si ndodhi? Ajo sikur qe mirë me shëndet.

— Zemra nuk të pyet... — tha kunati i Gavroshit. — Një krizë dhe aq e pati...

— Ç'grua ka qenë! — e ngriti zërin Bakiri. — Gjithë krahina u prek, se ishte e dashur me të gjithë.

Gavroshi ia nguli sytë njeriut që foli, po nuk ishte i sigurt nëse e kishte parë ndonjëherë atë fytyrë. I tundi kokën në shenjë miratimi dhe iu afrua me çakmak, për t'i ndezur cigaren. Bakiri, i kënaqur nga ky afrim i kryetarit, gati sa nuk e përqafoi. Por e mblodhi veten dhe vazhdoi të fliste për meritat e së ndjerës, si grua me emër të mirë, e dashur, popullore, mikpritëse.

Pastaj nxori paketën dhe i zgjati një cigare shokut Gavrosh.

— Urdhëroni, shoku...

— Falemnderit, — ia ktheu tjetri duke përkulur pakëz trupin.

— Kur do ta nxjerrim? — pyeti pas pak vjehrrin.

— E lamë për në tre.

— Po kanë ardhur të gjithë, apo jo? — u interesua Bakiri, sikur të ishte kryetari i familjes.

— Pothuajse kanë ardhur, — u përgjigj një tjetër, që Bakiri nuk e njihte.

— Hë, ç'grua që ka qenë, nga të gjitha anët s'kishte të sharë, — iu kthye Bakiri vjehrrit.

Vjehrrin, një plak i mbajtur, me mustaqe të vogla e të kuqërremta, me vetulla të trasha, me sytë të futur thellë në gropat e tyre, e pa njëherë vëngër e disi i inatosur. «Unë kam pesëdhjetë e kusur vjet që jetoj me të, ky më thotë si ka qenë gruaja ime? Po kush është, xhanëm?»

— Ne andej nga rrethi ynë, — nuk pushonte së foluri Bakiri, — jemi prekur shumë nga kjo ngjarje.

Tanimë nuk i kthente njeri përgjigje. Kur erdhi ora për ta nxjerrë, Bakiri lëvizte sa andej-këndej. Kjo u bëri të gjithëve përshtypje. Të qarat e grave ishin gjallëruar. Gavroshin po i rridhnin lotët faqeve, si rrëkera të vockla. Bakiri e pa dhe iu afrua me shami në dorë.

— Shoku Gavrosh, mos qani, ju lutem. Nuk është mirë për ju. Lërmë të qaj unë në vendin tënd, — dhe pa pritur përgjigje ia nisi kujës.

Gavroshi e pa me inat, iu afrua vjehrrit dhe e pyeti në vesh:

— More, kush është ky, se më duket si fytyrë e parë.

— Pse? Edhe ti nuk e njihke? — hapi sytë vjehrri. — Ne e morëm për ndonjë shokun tënd të ngushtë, se andej ka ardhur dhe ka qarë më shumë se unë që e kam pasur grua, — tundi kokën dhe psherëtiu.

Bisedën e preu Bakiri, i cili hyri me vrull dhe u tha të bëheshin gati se do të niseshin.

— S'kemi ç'presim më, — foli me tonin e njeriut kompetent e tepër të zënë Bakiri. Ndërkohë sapo kishte mbërritur një plak me çibuk në gojë. Ishte nga një rreth i largët, me sa dukej njeri i afërt i familjes.

Bakiri e priti i pari dhe e ftoi të ulej, duke i treguar një minder në odën e madhe. Plaku u dha dorën të gjithëve, duke mërmëritur fjalë ngushëllimi. I shihte me vëmendje, sepse kishte vite i sëmurë dhe nuk kishte dalë nga shtëpia.

— Si ndodhi? — pyeti plaku, pa e hequr çibukun nga goja.

— Krejt papritur, — tundi kokën dhe psherëtiu Bakiri. — Ç't'i bësh, jeta i ka këto.

— E po, t'ju ketë lënë uratën, — i shtrëngoi dorën për së dyti Bakirit.

— Faleminderit e në gëzime ju ardhshim, — ia ktheu menjëherë tjetri.

Kur nxorën arkivolin, Bakiri zuri për krahu shokun Gavrosh dhe bashkë e bënë atë copë udhë.

— Ju ndoshta s'më mbani mend, — e çeli muhabetin Bakiri.

— T'ju them të drejtën, nuk më kujtoheni. Mbase nuk jam mirë sot.

— Unë jam llogaritari i parë i ndërmarrjes ushqimore.

— Aaa, ju duhet të jeni Bakiri, — buzëqeshi Gavroshi:

— Nuk e merr me mend sa më ka prekur kjo vdekje kaq e papritur.

— Edhe shumë e papritur nuk ishte, xhanëm, — e ndërpreu Gavroshi. — Mosha e saj...

— Më vjen shumë keq, shoku Gavrosh. Për mua ishte krejt e papritur. Na ka prekur të gjithë. Unë mund të jem një copë nëpunës, po dhembjen e kam të madhe.

— Të gjithë këtej do të kalojmë një ditë, — tundi kokën mendueshëm Gavroshi.

— Jo, shoku Gavrosh, s'jam dakord... Vjehrra juaj duhej të rronte edhe nja dhjetë vjet... Sa e mora vesh në postë, lashë çdo punë dhe erdha. Apo s'jemi të mbytur gjer në grykë me fushatën. Bile drejtori nuk di gjë. Le që ai as që do t'ia dijë kush lind e kush vdes. Po njeriu është njeri, në radhë të parë, apo e kam gabim, shoku Gavrosh?

— Financa është kyçi i ndërmarrjes, — tha Gavroshi, për të ndërruar bisedë, në pamundësi për t'iu shmangur shtrëngimit të dorës si darë të tjetrit.

— Ashtu është, po ec e mbushi mendjen drejtorit tonë, që i mbeti goja tek unë: jo është pa shkollë, po nuk ecën me kohën e më the të thashë.

Dikush afrohet dhe i flet Gavroshit me zë të ulët:

— Do të flisni gjë ju, mbi varr?

— Domosdo që do të flasim, — u hodh Bakiri.

— Jo, jo, unë nuk kam për të thënë, — tha prerë Gavroshi. — Po deshe, fol ti, — iu drejtua pastaj njeriut që po largohej.

— Jam përgatitur të flas edhe unë për atë, — nxori disa fletë të daktilografuara Bakiri.

— S'është nevoja... — ia ktheu Gavroshi ftohtë.

VIZITA E PARË E SHEFIT NË KOPSHTIN NR. 5

Në kopshtin nr. 5 ishin marrë të gjitha masat për ta pritur sa më mirë shefin e arsimit e të kulturës, që do të vinte me një ekip nga komiteti. Meqë ishte e para herë që shefi hynte në kopshtin e tyre, edukatorët ishin tepër të shqetësuar, e këtë e shprehte më qartë fytyra e drejtoreshës. Që sapo i ra në vesh ky lajm, ajo u mundua të vinte rregull jo vetëm në mjediset e brendshme e të jashtme, por edhe te fëmijët.

Po fëmijët, si kalamaj, qeshnin pa të keq. As që u bënte veshi tërr nëse vinte shefi apo ministri. Me gjithë këshillat dhe vërejtjet e edukatoreve për të ndenjtur urtë, ata vazhdonin lodrat, të qeshurat, apo të qarat

me zë të lartë, pa e kuptuar hiç seriozitetin e këtij kontrolli.

Drejtoresha në fillim bëri një seleksionim të vogëlshëve që do t'i dilnin përpara shefit. Në krye vuri Artanin, djalin e nënkryetarit të Komitetit Ekzekutiv të KP të Rrethit bashkë me Etleven, vajzën e prokurorit. Renditja nuk ishte kaq e lehtë. Për drejt, Artani donte afër Milin, djalin e karrocierit të komunales. Ata nuk ndaheshin që nuk ndaheshin, me gjithë ndërhyrjet, këshillat dhe provat që bëri drejtoresha.

Sa doli Artani në krye, pas tij u ngjit Mili.

— Ti shko atje në fund, — iu hakërrua atij drejtoresha, duke e kapur për krahu.

— Unë dua të rri me Tanin, — filloi të qante me të lartë ai.

— Edhe unë e dua Milin, — ua nisi të qarave Artani.

Menjëherë ndërhyri një edukatore, e cila mori për dore Milin. Ndërsa një edukatore tjetër, paksa e revoltuar, e qortoi:

— Lëri, moj, fëmijët, ata bashkë rrinë tërë kohën!

Fjalëve të saj drejtoresha s'u vuri asnjë rëndësi e vazhdoi këshillat:

— Dëgjoni këtu teta drejtoreshën. Kur të vijë ai xhaxhi i madh, duhet të rriini urtë, të mos qeshni, të mos qani, të mos bëni zhurmë, të mos lëvizni, të mos ngacmoni sho-

shoqin, të mos nxirrni gjuhën. Po pyeti ai se si e kaloni në kopsht, do t'i thoni se jeni shumë mirë. Morët vesh? E përsëritim bashkarisht përgjigjen?

— Gati? — tërhoqi vëmendjen një edukatore. — Nuk kemi asnjë ankesë.

— Nuk kemi asnjë mung... — vazhduan zëra fëmijësh.

Fëmijët nuk po kuptonin pse atë ditë nuk po i lejonin të merrnin lodrat. Sa mbaruan këshillat, Miri, një topolak i shëndetshëm, tepër i lëvizshëm dhe i papërqendruar, rrëmbeu nga rafti një ari me lesh.

— Hiqjani atij kukullën, — thirri drejtoresha.

— Po të më dëgjosh mua, drejtoreshë, — iu afrua asaj edukatorja, një flokëverdhe me syze të mëdha të errëta, me kukullën e Mirit në dorë, — atë Mirin dhe nja dy të tjerë duhet t'i largojmë fare këtej kur të vijë kontrolli, se do të na bëjnë ndonjë të pabërë.

— Më mirë i futim në zyrën e drejtoreshës, — buzëqeshi edukatorja tjetër, një grua e moshuar me trup të shkurtër.

Kështu, përgatitjet për të pritur shefin vazhduan deri nga ora dhjetë. Fëmijët ishin si të hutuar dhe s'dinin ç'bënin. Edukatorët venin e vinin, sikur të ishin para një provimi të vështirë.

Shefi, i shoqëruar nga inspektorja e kop-shteve, erdhi pas orës dhjetë. Hyrja e tij nuk bëri as më të voglën përshtypje te fëmijët. Duket e morën për ndonjë prind nga ata që hynin e dilnin përditë. Shefi vinte pak i shëndoshë, me një trup të lidhur, që të jepte më tepër përshtypjen e një mundësi të peshës së rëndë. Ajo që i binte më tepër në sy, ishte hunda e madhe e tultë, që ia shëmtonte shumë fytyrën.

Ai ua bëri me dorë fëmijëve të uleshin, megjithëse ata nuk ishin çuar fare, me përjashtim të Benit, që ishte zgjatur t'i shkulte flokët Tanës. Pasi u dha dorën drejtoreshës dhe edukatoreve, ai u fut mes vocërrakëve, duke u fërkuar kokat. — Si jeni, të dashur fëmijë, — iu drejtua shefi atyre sikur po recitonte. — Si ju ka xhaxhi shefi, buçko të gjithë?

— S'kemi asnjë ankesë, — foli me zë të lartë Bledi, nën vështrimin hetues të edukatoreve.

— Bukur, bukur, — buzëqeshi shefi dhe e nduku çamarrokun prej faqesh.

— Uuu, uu, — shtrembëroi fytyrën duke bërtitur Bledi, — pse më pickove ti?

— Ua, xhaxhi të përkëdheli, — e mori me të mirë drejtoresha, por ai, si për inat, ia nisi të qarit.

Kaq deshën vogëlushët që të shpërthenin,

kush me të thirrur, kush me të qeshur, kush duke i bërë shoqëri Bledit. Kjo potere e bëri shefin të vinte buzën në gaz, ndërsa drejtoresha me edukatoren flokëverdhe po mundoheshin të qetësonin gjendjen.

— Shiko, shiko xhaxhin, — tregoi me dorë nga fytyra e shefit Turi, më i vogli e më çamarroku i kopshtit.

Shefi e pa dhe e mori në krahë. E puthi në ballë dhe bëri me të nja dy hapa.

— I kujt je ti, xhan?

— I babit.

— I cilit babë?

— I babit tim, — përgjigjej Turi, me fytyrë serioze, duke zbuluar dhëmbët e vegjël si kokrra shege të papjekura.

Shefi qeshi me përgjigjet dhe e puthi përsëri. Papritur, Turi kapi me doçkat e tij hundën e madhe të shefit dhe deshi ta shkulte nga vendi. Ky gjest i papritur shkaktoi të qeshura në të gjithë fëmijët e tjerë të kopshtit.

Shefi u nxeh dhe e lëshoi me inat Turin në tokë. Bëri një grimasë pakënaqësie dhe pa vëngër nga drejtoresha. Edukatorja flokëverdhe kishte vënë të dyja pëllëmbët në faqet e skuqura, ndërsa edukatorja tjetër mezi mbante të qeshurën. Shefi ishte bërë piper i kuq e s'e mbante dot veten dhe do-

li jashtë menjëherë. Pas tij dolën edukatorët dhe drejtoresha.

— Na falni, shoku shef, — i foli me gjysmë zëri drejtoresha, — nuk na e merrte mendja që ai piciruku të na e punonte kështu.

Shefit edhe i vinte për të qeshur, edhe inat. Dhe kështu, u largua.

— Fëmija është pasqyrë e edukatës që merr, — i tha e revoltuar drejtoresha edukatores. — I kujt është ai djalë?

— I Bektash Bregut, — u përgjigj edukatorja me syze të errëta.

— E ku i punon babai?

— Brigadier në SMT.

— Po mamaja? — vazhdonte të pyeste drejtoresha, me sa dukej për të dalë diku, te ndonjë tendencë e prindërve kundër shefit.

— Mësuese, ja këtu në shkollën tetëvjeçare, — tregoi me dorë edukatorja nga dritarja.

— Ne, për këtë skandal që na ngjau sot, do të bëjmë analizë dhe do të mbajmë qëndrimin e duhur. Të jeni e sigurt se nuk do ta lëmë me kaq.

Edukatorja tjetër, që gjer atëherë nuk ishte ndier fare, ndërhyri me të qeshur:

— Epo, fëmijë është, mos ia vini re. Ku di ai se ka bërë gabim.

— Ashtu thua ti, ëëë? — e pa vëngër drejtoresha. — Pse, qenka fëmijë dhe i lejohet

që të zërë edhe shefin e arsimit për hunde?! Posi, posi! Por dijeni se nuk është kaq e thjeshtë çështja, duhet parë më thellë kush fshihet pas asaj fëmije. Se ka njerëz që nuk na duan të mirën. More, sa vjeç është ai fëmijë?

— S'ka mbushur akoma tre e gjysmë, — u përgjigj edukatorja, — por e kemi problem në kopsht, është i padisiplinuar, — shtoi ajo dhe, si vuri re që drejtoreshës i pëlqeu ky lloj prezantimi, e mbylli me fjalët: Me sa duket, i mungon edukata familjare.

— Edhe ju duhet të punoni më shumë me ta dhe të mos ia lini të gjitha familjes, — tha prerë drejtoresha.

Largimi i papritur i shefit e tronditi drejtoreshën, e cila mbeti e ngurosur atje në korridor. Nuk ia merrte mendja të ndërlikohej kështu kjo çështje. Tanimë duheshin gjetur qëllimet që e shtynë Turin të fyente shefin, cilët fshiheshin pas tij, të mbahej qëndrim, të merreshin masa për të mos u përsëritur më gjëra të tilla, dhe menjëherë t'i raportonin shefit se faji nuk ishte i kopshtit.

Me këto mendime në kokë, ajo u fut me vrull në sallën e madhe, ku lëviznin fëmijët. Ata hidheshin e vraponin të gëzuar, thërritnin e qeshnin, sikur të mos kishte ndodhur gjë.

— Njëpër vende shpejt, — thirri me sa kishte në kokë drejtoresha.

Si një trumbë zogjsh, që, sa shohin skif-terin, mbliidhen të tulatur në ndonjë cep, kështu u ulën edhe fëmijët në karriget e voc-kla, me fytyra krejt të pafajshme.

— E bëjmë këtë mbledhje të shkurtër, — tha drejtoresha, me fytyrë të vrenjtur, — për Turin, për gjestin e tij të fundit. Në fillim të çohet Turi e të na japë sqarime: ç'e shtyu të vepronte kështu?

Turi u ngrit pa e prerë buzëqeshjen. Ho-dhi përreth sytë e tij të vegjël dhe i nxori gjuhën një vajze me gërsheta, që ngjante me një grua lilipute.

— Edhe më zgërdhiesh, ëëë? — e për-mendi zëri i drejtoreshës. — Ç'na bëre kë-shtu sot?

— Pse, ç'bëra unë? — pyeti ai më tepër veten sesa drejtoreshën.

— Ç'kishe me hundën e shefit, hə, fol!

Sa u përmend hunda, qeshi jo vetëm Turi, por edhe fëmijët e tjerë.

— Ç'hundë të madhe kishte ai xhaxhi, te-ta, — foli një tjetër në vend të Turit.

— Mjaft! — bërtiti drejtoresha. — Ako-ma vazhdoni të bëni gabime? Unë them ta kritikojmë sho-kun, të mbajmë qëndrim, ndër-sa ju po e pënkrahni. E e dini ju se indife-rentët janë më të rrezikshëm?

— More Turi, — ndërhyri edukatorja flokëverdhë, — pse s'bën autokritikë për këtë gabim të rëndë?

— Pa e sqaruar deri në fund këtë problem, — porositi drejtoresha edukatoren, — nuk do të ikni që këtej. Në fund do të dilni me propozime konkrete.

Kaq tha ajo dhe doli me nxitim. Frymën e mbajti te shkolla tetëvjeçare. E nxori me urgjencë nga mësimi mësuese Valentinën dhe në korridor i raportoi ngjarjen.

Ajo, në fillim, kur e pa të prishur në fytyrë, u tremb, se pandehu që do të kishte ngjarë ndonjë hata, pastaj buzëqeshi dhe, e çliruar, ia ktheu: — Për kaq gjë bëhesh merak ti? E po çiliminj janë, ku dinë ata për shefa dhe inspektorë...

— Pse zuri pikërisht hundën e shefit? Pse nuk zuri për hunde një shokun e tij? Fundja, le të zinte hundën e edukatores, por jo të shefit, që mezi na erdhi një herë në kopsht.

— Atje i vanë sytë. Sa herë sheh kokën e shogët të babait nga prapa, ai e ngacmon dhe i thotë «tullac».

— Me prindërit mund të bëjë shaka ai, por jo me eprorët tanë. Me këta shakaja ka tjetër kuptim. Domethënë për ju kjo qenka gjë e vogël, e parëndësishme? — e sulmoi ajo.

— Unë habitem me ju, që i jepni kaq rëndësi! — ngriti supet Valentina.

— Atëherë, pra, këto janë edhe mendimet tuaja për shefin tonë, — tundi kokën drejtoresha me një ndjenjë triumfi, që mezi e fshihte.

— Ç'mendime?

— Ja, pra, që shefi ka hundë të madhe.

— Po një gjë që e ka, edhe sikur të dua unë të them ndryshe, nuk mundem, — hapi duart mamaja e Turit.

— Këtë desha të sqaroja edhe unë. Domethënë s'paskemi faj ne të kopshtit, se Turi edukatën për t'u tallur me shefat e ka marrë në familje.

Mësuesja, e hutuar, nuk po gjente fjalë të përgjigjej.

— Ne... jo... pse... — belbëzoi ajo.

— Më fal që të ndërpreva. Po një këshillë dua të ta jap: me këtë kokë që ke, nuk besoj të qëndrosh gjatë te kjo shkollë, në mes të qytetit.

— Pse?

— Kaq të them unë...

I dha dorën ftohtë dhe doli gati me vrap.

Mamaja e Turit e ndoqi një copë herë me sy, duke mbledhur buzët. Nuk dinte ç'emër t'i vinte alarmit që ishte dhënë në kopshtin nr. 5, për një naivitët fëmijnor. Njeriu mund të jetë servil dhe të ketë frikë nga

shëfat, të tillë do të ketë, po jo gjer në këtë shkallë.

Drejtoresha mori rrugën për në seksion të arsimit. Shefi kishte dalë. Ajo priti një orë e ca, gjersa erdhi. Ashtu, fytyrëngrysur e çehrevrarë, siç iku nga kopshti. «Bobo, s'i paska ikur akoma inati, mendoi ajo, kushedi ç'gjëmë na pret, mbase na e largon fare Turin nga kopshti për sjellje të padenjë...»

— Erdha t'ju informoj për incidentin e sotëm, — ia nisi me zë të ulët drejtoresha, ndërkohë që shefi, pa i hedhur sytë, po shfle-tonte një dosje.

— Fëmija nuk e pranoi gabimin dhe nuk bëri autokritikë, me gjithë këmbënguljen tonë. Ne e vumë përpara përgjegjësisë dhe paktjetër do t'i zbulojmë shkaqet e vërteta që e shtynë atë në një gabim të tillë. Diçka zbuluam edhe sot, ai ato mendime nuk i ka nga vetja dhe as i ka dëgjuar në kopsht, por nga mamaja.

— Si, nga mamaja? — ngriti kokën shefi, pa e pasur mendjen aty.

— Edhe ajo i atij mendimi është, se ju... më falni, se s'ma nxë goja...

— Thuaje të vërtetën ashtu siç është, — i dha kurajë shefi, duke zgjatur qafën për të dëgjuar më mirë.

— E kishte fjalën për atë, — tregoi me gisht ajo hundën e tij.

— Ashtu, ëëë? Një mësueseje në mes të qytetit nuk i pëlqeka hunda e shefit? Bukur, bukur! Do ta shohim këtë punë. Ndërsa ju, ndaj atij djali, dua të mbani qëndrimin e duhur. Ai ta pranojë gabimin në kolektiv, ndërsa për ju, si kopsht... nejtse... do të njiheni me konkluzionet e kontrollit. Se kontrollat ne nuk i bëjmë sa për të shkuar radhën. Kanë edhe ato tematikën e tyre dhe qëllim të caktuar. — Këtu shefi qeshi dhe u çua në këmbë. — Si s'ju vjen turp që merreni me budallallëqe të tilla, me çilimillëqe?! Për këtë ke ardhur deri këtu?

Drejtoresha doli shumë e mërzhitur dhe, duke ikur udhës, psherëtinte: «Ç'na bëre, mor Turi, ç'na bëre!»

Në një mbledhje inspektoresha diskutoi dhe përmendi edhe emrin e Turit. Ndër të tjera tha se ka shokë, si shoku Turi, të cilët nuk kanë edukatë, tallen me kuadrot tanë dhe nuk bëjnë asnjëherë autokritikë. Pra, nuk mbajnë qëndrim ndaj gabimeve të tyre.

Disa propozuan që «shoku Turi» të pushohej nga puna dhe t'i shënohej vërejtje në dokumentet personale. Këtë e kundërshtoi edukatorja, se Turi nuk kishte fare dokumente. Disa kërkuan të vinte vetë ai shoku i paedukuar për të dhënë llogari. Çështja u sqarua vetëm kur njëri pyeti se ç'punë bënte në kopsht ky Turi. Inspektorja, duke mër-

mëritur, tha se nuk është në punë dhe, për ta kaluar në heshtje këtë rrugë që mori muhabeti, kapi një problem tjetër.

Vetë shefi më vonë e tregonte këtë ngjarje si anekdotë.

I SHKRIRË ME MASAT

Njeri më babaxhan dhe më të thjeshtë se kryetarin tonë të këshillit, vështirë se gjen në këtë dynja. Jo vështirë, por e them me bindje se nuk gjen gjëkund.

Në dukje është një burrë i shkurtër e topolak që s'ta mbush syrin. Me ata pak flokë që i kanë mbetur, me ata sy të vegjël dhe me barkun e madh, ai të kujton më tepër një top me dhjamë, sesa një burrë. Kur ecën, duket sikur rrokulliset. Përshtypja e parë që të lind, kur e takon kryetarin tonë, është se ke të bësh me një tip të ngathët, të squllët, si pelte.

Po kjo është një përshtypje e gënjeshtërt. Ta shihni Xhemon në tavolinë, pranë gotës

e mezes, atëherë do të bindeni se ç'energji të pashtershme e të padukshme ruan ai njeri përbrenda. Për të çliruar gjithë potencialin që ka, mjafton një gotë raki. Është gati një-lloj sikur t'i hedhësh benzinë zjarrit. Xhemoja skuqet i tëri si një copë hekur i sapo nxjerrë nga farka, sytë i zmadhohen dhe marrin atë shkëlqim karakteristik xhelatinoz që merr xhami i shkrirë, ndërsa goja nuk i resht për asnjë çast. Është orator i mbaruar. Mban fjalime, bën kritika, jep këshilla.

Në tavolinë shoku Xhemo është edhe këngëtar, edhe valltar. I merr me radhë të gjitha këngët popullore që di dhe nuk ka pretendime nëse i mbajnë iso të tjerët. Ai edhe i vetëm është i fortë në këngë.

Kryetarit tonë i ka dalë nami se është popullor. Jo vetëm në krahinën tonë, por edhe në rreth, kur bie fjala për lidhjen me masat, për shkrirjen e kuadrove me popullin, përmendin si shembull pozitiv Xhemon. «Këmbëkryq me njerëzit, pa dallim profesioni e moshe, pa dallim kohe e vendi, duke qarë hallet me ta. Nuk ka lënë shtëpi në fshatin e tij pa shkuar, nuk ka familje që të mos e ketë pasur më se një herë në vatrën e saj. Ja, ky është kryetar i lidhur me njerëzit.»

Kështu thoshin të mëdhenj e të vegjël për Xhemon tonë dhe nami i përhapur e

mbante në këmbë dhe ia shtonte ymrin.

— Unë habitem se si rrojnë ca pa u shkrinë me bashkëfshatarët. Populli është det i madh, ne jemi peshqit, që nuk rrojmë dot jashtë tij, — fliste Xhemoja me pasion kur vinte ndonjë i deleguar në fshatin tonë të vogël e malor.

— Të lumtë, Xhemo, kështu i duam njerëzit sot, — i tha njëherë përgjegjësi i seksionit komunal. Ai vinte për herë të parë në fshat, pas katër vjetësh emërimi në atë detyrë. — Ja, ne na kritikojnë që nuk lidhemi shumë me bazën, bile na detyrojnë të dalim më shpesh...

— Po shyqyr që na vini, more shoku shef. Se baza i ka të gjitha të mirat. Baza të çlodh, — ia ktheu kryetari ynë i këshillit.

— Kemi porosi, shoku Xhemo, që të mos takohemi vetëm me kuadrot, por edhe me njerëz të thjeshtë. Po deshe, thirr këtu në zyrën tënde një dy-tre fshatarë të dalluar, mundësisht të jetë një plak, një grua e ndonjë i ri. Duhet takuar ata, Xhemo, të qajmë hallet.

Kryetari doli nga zyra dhe pas pak u kthye me të tre kooperativistët: xha Jashanin, pensionist, Themijen, kooperativiste dhe Timon, një i ri pa profesion, që vinte vërdallë zyrave të kooperativës.

Përgjegjësi i seksionit komunal, shoku Ju-

pi, iu drejtua atyre me një zë autoritar, recitativ:

— Ju, të dashura shoqe e shokë, jeni baza ku mbështetemi ne. Pa ju, ne kuadrot mbetemi pa krahë. Ju na mbani gjallë ne shpirtërisht.

— More, po edhe fizikisht, — shtoi me të qeshur kryetari i këshillit. — E di ti sa i dobët dhe i fishkur kam qenë më parë se të zgjidhesha kryetar? Na, gozhdë. Ndërsa tani, falë këtyre shokëve, falë shkrirjes sime me ta, e ndiej veten mirë.

— Tani unë, shokë, kam përgatitur ca pyetje që do t'ju bëj juve. Përgjigjet po i shënoj përsëri në këtë bllok. Do të flisni me radhë, ju lutem. Së pari po i drejtohem këtij plakut:

Si e keni emrin?

— Jashar, — u përgjigj plaku, të cilit sesi i dukej ky njeri i kollarisur, me atë kravatë që i varej si gjuhë qeni.

— Sa fëmijë ke, xha Jashar?

— Tre.

— Shumë mirë. Sa vjeç je?

— Mbi shtatëdhjetë.

— Si shkojnë punët këtej?

— Mirë.

— Po me furnizimin, si jeni?

— Mirë.

— Me shëndet?

— Mirë.

— Si venë fëmijët në shkollë?

— Mirë.

— Si shkon me nusen?

— Mirë.

— A keni ndonjë hall, ndonjë problem, apo jeni të kënaqur me gjithë këto të mira?

— Mirë, mirë, — vazhdonte plaku.

— Ja, pra, kaq kisha me ty. Tani me dy të tjerët.

Përgjegjësi i seksionit komunal, shoku Juppi, u lexoi afërsisht po të njëjtat pyetje dhe mori po ato përgjigje. Mbylli bllokun i kënaqur që punët shkonin aq mirë, u dha dorën dhe i përcolli deri te dera e zyrës së këshillit, pastaj seç iu kujtua e doli bashkë me ta.

— Ore, kryetar, ku është reparti i fotografisë këtu?

— Ja ku e ke fotografimin, ç'e do?

— Të dal një fotografi me këta tre shoqët kooperativistë.

Fotografi erdhi me vrap, me aparat në dorë.

— Do na nxjerrësh ne një vend, — i tha përgjegjësi i seksionit, — ku në sfond të duken ose lopë, ose traktorë, që të kuptohet që jemi në fshat.

— Më mirë lopë, — buzëqeshi fotografi.

— Ja ku janë stallat, hidhemi gjer aty.

— Jo, jo, se është baltë kiamet, le që mban erë dynjaja, erë bajge, — mblodhi

supet e mëdha Jupi. — Nuk sillni dot një lopë këtu prapa nesh?

— Në vend, mos e diskuto... — u tregua i gatshëm kryetari i këshillit dhe menjëherë nisi Timon drejt stallës.

Pastaj përgjegjësi i seksionit 'kërkoi të venin për vizitë edhe në një shtëpi fshati. «Kemi porosi të flemë në shtëpi të fshatarëve, se kështu njihen më mirë hallet e fshatit.»

— Ç'raki pëlqen zotrote? — e pyeti kryetari i këshillit, duke picërruar ata sytë e vegjël si kokrra ulliri të egër. — Mani, rru-shi, apo kumbulle? Të butë apo të fortë?

— Ç'lidhje ka kjo? — ngriti supet Jupi.

— Sipas shijes, do të zgjedhim edhe shtëpinë ku do të shkojmë.

— Pse, ju i njihni një nga një të gjitha familjet e kooperativistëve?

— Domo do. Kam hyrë e kam dalë disa herë nëpër shtëpitë e tyre. Di ç'raki zien njëra, ç'meze gatuan tjetra. Di edhe numrin e pulave e të kaposhëve të secilit.

— Të lumtë! Ja, kësaj i thonë njohje e plotë.

Duke biseduar të dy së bashku, hynë në shtëpinë e Tefikut, atje në anë të rrugës. Ajo ishte një ndërtesë e re dhe e bukur, me një verandë karakteristike. I deleguari, sa takoi të zotët e shtëpisë, u bëri ato dhjetë

pyetjet e parapërgatitura dhe, pa rrëkëllyer mirë dy gota raki, u çua për të ikur.

— Dale, ku shkon? — e kapi për xhakete kryetari i këshillit. — Akoma s'kanë ardhur mezet... — Ai i thirri së zonjës së shtëpisë: — E, moj, nxitohu një çikë, se s'kemi kohë ne, jemi të zënë gjer në grykë me punë.

Përgjegjësi i seksionit nguli këmbë në të tijën, donte të ikte me ditë, se natën e kishte për gjynah të udhëtonte. Kryetari i këshillit, jashtë vullnetit të vet, u ngrit me përtesë, duke futur në xhepin e gjerë si trastë të xhaketës shishen e rakisë që ishte në tavolinë, si dhe ca thelpinj hudhra të paqëruara.

— Mos u mërzitni, — i tha Tefikut, duke i dhënë dorën, se do të vijë një herë tjetër, tani së afërmi.

Duke dalë, Jupi e merr mënjanë Tefikun.

— Xhaxha, ndoshta e ke bezdi, por unë dua të më japësh një copë vërtetim që kam ndenjur në shtëpinë tënde.

— E ç'të duhet vërtetimi, o i zi? — foli kryetari i këshillit çakërrqejf. — Po të merrja unë në çdo shtëpi që shkoj, nuk do të mjaftonte as arkivi i Londrës për t'i mbajtur.

— Jo, jo, më duhet, se kështu është puna. Më kanë kritikuar shumë që nuk lidhem me bazën, që nuk shkoj në fshat, që nuk

njoh problemet e tij. Me këtë vërtetim dhe me atë fotografi që bëra, ua mbyll gojën për gjithë gjashtëmujorin. U them: kam qenë në fshat dy herë, një herë nxjerr fotografinë, një herë tjetër urdhëro vërtetimin. Ore, pa dokumente nuk të beson njeri kollaj sot.

Shoku Jupi rregulloi kravatën dhe shkundi mëngën e xhaketës, që ishte zbardhur me gëlqere.

— E paske lyer taze shtëpinë, — i thonë të zotit të shtëpisë, tek po hidhte firmën në bllokun e hapur.

— Ç'pyet se ç'hoqa. S'kemi gëlqere, more! E kam sjellë nga qyteti.

— Si, ore, s'ka gëlqere? — mori drejtqëndrim Jupi, duke ngritur dy vetullat.

— Ohu, ne kemi kaq kohë që po anko-hemi. Komunalja thotë e ka kooperativa, këta tanët këtu thonë e ka komunalja, tamam loja e kungulleshës. Njëri hidh e tjetri prit. Po ne jse, unë po hedh vetëm firmën në 3-4 fletushka të bllokut tënd, ti shëno sa ditë të duash vetë.

Shoku Jupi u largua nga fshati tepër i kënaqur. Vetëm kryetari i këshillit mbeti si i shushatur, se, kur po ndahej nga Tefiku, ndjeu aromën e pulës së pjekur.

Të nesërmen kryetarin e këshillit e njoftuan nga rrethi se do të vinte vetë sekretari i komitetit. Xhemoja menjëherë mori ma-

sa energjike: njoftoi tri baza që të bëheshin gati, dhe vetë, atë mëngjes nuk piu asnjë gotë. E priti sekretarin esëll fare.

Sekretari i dha dorën ftohtë dhe e pyeti për shtëpinë e Dalipit.

— Unë kam njoftuar tri familje të tjera, — i erdhi çehrja në vend Xhemos, kur tjetri kërkoi ta fillonte punën me vizita.

— Përse i ke njoftuar? — u ngrys sekretari dhe vetullat iu gjarpëruan.

Xhemoja u spraps, se me të vërtetë ato vetulla iu dukën shumë të mrrolura.

— Do vemi nga zyra, apo drejt e në shtëpi të Dalipit? — pyeti me gjysmë zëri ai.

— Te Dalipi, për atë kam ardhur sot, — tha prerë tjetri.

Xhemos iu prenë fuqitë. Domethënë qenkëshin të vërteta fjalët që ishin hapur se gjoja e kishin parë të dehur dhe se e kishin vënë në shënjestër. Qëndrimi i shokut sekretar ia përforcoi të gjitha dyshimet: «Të paktën të më lënë sa të dalë rakia e re», mendoi me vete.

— Ke qenë gjë nga Dalipi këto ditë? — pyeti sekretari disi me të butë.

Xhemoja nuk i ktheu përgjigje, se këmba i shkau në një gropë në mes të rrugës. Gati theu këmbën, por u mbajt te sekretari.

— E pse s'i mbyllni këto gropa e rrëkera? Do të humbni në to pa nam e nishan, — vërejti sekretari.

— E ku na lënë punët të merremi me gropat!

— Vërtet, jeni mbytur, — buzëqeshi sekretari me ironi, po Xhemoja nuk e kapë ironinë dhe mori zemër nga kjo buzëqeshje.

Po i afroreshin shtëpisë së Dalipit. Ishte një shtëpi e vjetër, me një kopsht të bukur përpara e me një pus në mes të kopshtit. Dielli, që binte pingul, krijonte dritëhije në pemët e kopshtit.

— Kot t'i biesh më qafë Dalip ziut, — tha kryetari i këshillit. — Ai s'mban as pula, as pata. Edhe rakinë s'di ta nxjerrë, derëziu, megjithëse i kam bërë vërejtje kaq herë. Ka maninë ta ziejë shpejt e me flakë dhe rakia mban erë të rëndë kazani. Të jep shumë ujë pasi e pi...

— Sa kohë ke që s'ke ardhur këtu? — i tha te dera e shtëpisë sekretari.

— Kam ca, nja dy-tri javë. Po ç'të vish te Dalipi, vetëm muhabetin ka të ëmbël ai, për të tjera s'e ke, s'ua ka marrë dorën akoma.

— Po nga Muçoja, ke qenë? — buzëqeshi për herë të parë sekretari.

— Eh, — ia bëri kryetari, — sepse iu kujtua një histori jo fort e këndshme.

— Je dehur më? — e pa vëngër sekretari.

— E se mos dehem për qejfin tim unë, a derëbardhë? Ja, duke qarë hallet me fsha-

tarët kokë më kokë, atje këmbëkryq, në va-
tër, çoku e kaloj masën e rakisë. Le që janë
bërë shejtan të tërë, e ziejnë shumë të fortë.
Kështu e ka fshatari, po s'ia pive rakinë, i
duket sikur s'rri me të, sikur i qëndron larg.
Unë ua njoh psikologjinë mirë këtyre, ua di
hallet e shqetësimet, sikur i kam në shtëpinë
time. Secilit ia di ku i pikon çatia. Pastaj,
ju vetë më këshilloni që të rri gju më gju me
njerëzit.

Fjalën ia ndërpreu dalja e beftë e Dalipit,
i cili, për çudi, s'po u buzëqeshte fare.

— E, mor Dalip, ja ku na ke, — i thirri
kryetari i këshillit me zë të lartë. — Më han-
te gurmazi sot dhe thashë t'ia marrim një-
herë myzeqarçe me Dalipin. Apo s'e ka qejf
këngën plaku yt.

Sekretari i dha dorën Dalipit dhe e për-
qafoi.

— Të rroni vetë! — e ngushëlloi.

Kjo fjalë, «të rroni vetë», sikur e shkun-
di cazë Xhemon, i cili hapi gojën dhe mbeti
si kërcu atje te shkallët. Xhepat e mëdhenj
e të gjerë si trastë, të mbushur me hudhra
e qepë, me specatë të vegjël djegës, sikur i
rënduan më shumë dhe ai mezi po e mbante
gjithë atë peshë në këmbë

— Pse, ç'ka ndodhur, s'di gjë unë, — bel-
bëzoi ai.

— Dalipit i ka vdekur babai, — tha ftoh-

të sekretari. — Çudi, si s'e ke marrë vesh ti, që tërë kohën rri me fshatarët!

— Jo, more, ç' thua! Po ai para dy javësh këndoi dhe piu me mua.

— Vdiq papritur, — tha Dalipi.

— Kur na la kështu? — s'po e mbante vendi Xhemon. — Dje, sot?

— Të shtunën...

— Aa, të shtunën, — u pikëllua Xhemoja. — S'paskam faj. Isha te shtëpia e Krishtaqit, se kishte sebep. Vajti një çilkë si gjatë. Të dielën nuk e mora vesh se si u gdhiva në shtëpinë time. Tërë ditën kam fjetur. Si, ore, vdiq, derëziu.

Hynë brenda në shtëpi. Sekretari i pyeti me hollësi nga ç'sëmundje kishte vdekur plakun dhe shprehu keqardhjen që nuk e kishin njoftuar që atë ditë, për të ardhur në varrim. Pastaj folën siç flitet në këso rastesh, për meritat e të ndjerit dhe për cilësitë e tij të vyera.

— Aa, sa i digjej xhani për raki kumbulle, — rënkoj kryetari i këshillit. — Apo s'i pëlqente mëlçitë. Vdiste për to. Ka qenë burrë i shtruar dhe i fortë ama. Na vinte poshtë të gjithë, nuk dehej kollaj.

Nuk ndenjën shumë. Kur dolën, sekretari ia dha prapë dorën ftohtë. Kjo ftohtësi do t'i mbetej për një kohë të gjatë në kujtesë kryetarit tonë.

TË LAGUR, MENDOJNË PËR THATËSIRËN

Kishte dy muaj e ca pa rënë pikë shiu në kooperativën bujqësore të Kalivatit. Toka kishte filluar të çahet e të plasaritej dhe gruri gati-gati po fishkej e zverdhej. Gjendja ishte mjaft kritike, ndaj me të drejtë kryesia e kooperativës kishte planifikuar një mbledhje urgjente, në fund të javës së dytë të muajit në vazhdim. Mbledhja do të ishte e zgjeruar, me qëllim që të rriheshin sa më shumë mendime për të dalë nga gjendja e krijuar.

Jo vetëm kryetar Beluli, por edhe kuadrot e tjerë të kooperativës do të përgatiteshin me shkrim për të dhënë mendime sa më të pjekura për përballimin e thatësisë. Vetë Beluli

do të mbante referatin kryesor. Mbledhja do të kishte edhe karakter shkencor. Gjithsesi kjo mbledhje pritej me padurim, jo sikur të ishte mbledhje, po shi.

Kujtdo mund t'i duket çudi kjo lloj shprese, po për shokun Belul mbledhjet kishin rëndësi të veçantë. Disa herë i kishin kritikuar nga rrethi për mbledhjet e shumta, po Beluli nuk bënte dot pa to. E si mund të mendohet një kryesi kooperative pa mbledhje? Si mund të udhëhiqen punët pa mbledhje? Si mund të kontrollohet e të jepen detyra pa mbledhje? Si mund t'i kërkosh tjetrit llogari pa mbledhje? Si mund të marrësh një vendim pa mbledhje? Këto mendime kryetari i kooperativës së Kalivatit ua kishte bërë të njohura me kohë, por ata sërish e kritikonin.

Dhe Beluli, për t'iu shmangur llafëve dhe pëshpërimave si mbledhjemëdhenj, kishte ngritur disa shtabe, ku merrnin pjesë po të njëjtët persona. Këto shtabe, si shtabi i mbjelljeve të pranverës, shtabi i aksionit të hapjes së kanaleve kulluese, shtabi i mbledhjes së rrushit, shtabi i patateve, shtabi i preshit... Pra për çdo fushatë, për çdo punim ngrihej një shtab. Dhe shtabet mbledheshin disa herë në javë, por asnjë ama nuk thoshte se i thërriste Beluli në mbledhje, se shtabet kishin planet e tyre. Ç'ta zgjatim; gjysma e kohës Belulit i shkonte nëpër mbledhje.

Atë pasdite në zyrën e tij ra zilja e telefonit. E kërkonin nga seksioni i bujqësisë në komitet.

— Për thatësirën i kemi marrë të gjitha masat, — raportoi Beluli dhe qafa e shkurtër tërë dhjamë nisi t'i bulëzonte djersë. — Kemi planifikuar një mbledhje, ku shokët do të përgatiten me shkrim, pastaj do të vendosim se ç'masa do të marrim.

— Lërimi mbledhjet, tani çështja është të hidhemi në aksione konkrete, — i thërriste zëri në telefon.

— Mirë, o, mirë, — ia kthente i qetë Beluli dhe rregullonte herë pas here kasketën në kokë. — Atje mund të ngremë dhe një shtab. Shtabi i thatësirës. Si? Nuk shkon? Mirë, shtabi i ujitjes. E kemi shpejt, për tri-katër ditë.

Vazhdonte t'i jepte dorën e fundit referatit që do të mbante. Djersa nisi t'i kullonte në faqe dhe balli iu lag krejt. Hoqi kapelën dhe u ngrit të hapte dritaren.

Jashtë nuk lëvizte asnjë gjethe. Një afsh i nxehtë qëndronte mbi tokë dhe dukej sikur ishte ndezur një zjarr i madh diku larg. Gjinkallat nuk reshtnin së kënduari. «Jua kam zilinë, — mërmëriti kryetari. — Tërë jeta ju shkon me këngë dhe nuk çani kokë as për mbledhje dhe as për fushata.» Ai fshiu qafën e fytyrën me shami dhe qëndroi për pak kohë pa lëvizur në dritare. Ishte i gjatë, i shë-

ndoshë dhe peshonte 104 kg. Ishte kryetari më i rëndë në rreth. Kishte shumë huqe, që ia dinin, por, meqë e kishin hequr nga shef sekSIONI në rreth, para tre vjetësh, duke e dërguar në kooperativën më të largët, mendonin të mos hapnin telashe të tjera, aq më tepër, se, po ta lëviznin, duhej t'i gjenin një vend të përshtatshëm për t'i ruajtur rrogën.

Dita e shtunë erdhi me gjëmime e me breshëri. Pastaj ia filloi një shi i shtruar, që po lagte rrugët dhe arat. Qielli ishte sterë dhe shiu s'kishte ndër mend të pushonte.

Shumë kooperativistë ndenjen në shi për t'u freskuar. Ishte një formë e shprehjes së gëzimit, pas një thatësire të gjatë. «Ky është flori», thoshin të moshuarit. Pastaj ia dha me rrebesh.

Anëtarët e aktivitetit mezi u mbledhën, në mes të këtij rrebeshi, në kryesinë e kooperativës. Pjesa më e madhe, ngaqë s'kishin marrë çadra, ishin lagur deri në palcë e megjithatë ndiheshin të kënaqur dhe fytyra vetëm u qeshte. Edhe kryetari vetë ishte lagur dhe, para se të fillonte mbledhja, shtrydhi kasketën.

— Siç e dini, të dashur shokë, — hapi mbledhjen pas pak ai, — sot u mbledhëm në këtë aktiv të zgjeruar për të diskutuar...

— Ç'të diskutojmë? — foli një brigadier nga vendi. — Shiu e përmbysi situatën.

— Mos flisni pa leje, — e ngriti zërin krye-

tar Beluli, — shiu ka punën e tij, ne tonën. Ju e kuptoni që thatësira e jashtëzakonshme ka krijuar shqetësime të mëdha kudo. Prandaj menduam të organizojmë këtë aktiv, për të marrë masa konkrete e efektive...

Në sallë shumë veta panë njëri-tjetrin në sy. Ç'po thoshte, ky kryetari i tyre? Tani duhej të diskutonin si të përballonin ndonjë përmbytje të mundshme, jo më për thatësirën.

— Me leje? — u ngrit përgjegjësi i sektorit të parë. — Unë kam lënë perimet përjashta, rrezik t'i marrë uji, se i kam buzë kanalit.

— T'i kishe marrë masat! — e ndërpreu kryetari. — Tani do të diskutojmë për thatësirën e madhe.

— E ku ka thatësirë më? — buzëqeshi përgjegjësi i sektorit. — Kot u mblodhëm.

— Si? — gati sa nuk bërtiti kryetari. — Po, pse, more, planet, sipas teje, kot më kot janë? E di që plani është ligj dhe, kur një gjë e planifikon, do ta zbatosh se s'bën? Në këtë mbledhje e kemi planifikuar me kohë, dhe do ta bëjmë se jemi përgatitur.

— Po ja që ra shiu papritur, — foli dikush.

— Shiu, shokë, është i paplanifikuar. Ku e dinim ne që do të binte shi? Prandaj do të dëgjojmë në fillim referatin tim e pastaj diskutimet e të tjerëve.

Kryetari filloi të lexonte me zë të lartë e

të trashë. Bubullimat ia ndërpritnin herë pas here fjalën. Jashtë ishte bërë sterrë dhe shiu vazhdonte me gjyma.

— Të mbyllen mirë dritaret se u lagëm, — thirri njëri nga fundi, pranë dritares.

Kryetari e pa vëngër atë që foli dhe vazhdoi të theksonte se në këtë gjendje i madh e i vogël duhej të ngrihej në këmbë për ujitjen e bimëve me kova, duke e shpallur si aksionin më të rëndësishëm.

— Opo s'ka nevojë më as për kova as për kanal, — tha një mjeshtër në radhën e parë.

— Ka, si s'ka, — hodhi sytë kryetari, — ku e dija unë që do të binte shi? Në kohën kur përgatita referatin, kishte shumë nevojë për ujitje me kova.

Dhe kryetari foli plot gjysmë ore. Kur zuri vend në karrige, hodhi sytë nga dritarja.

— Bobo, kiamet i zi! — murmuriti. — Hë, kush e do fjalën tani?

U ngrit kryeagronomi, i cili tha se kishte përgatitur një diskutim me shkrim, po shiu që ra, papritur ia prishi të gjitha planet.

— Jo, jo, lexoje diskutimin, mbledhja është e planifikuar, — këmbënguli kryetari.

Dhe kryeagronomi e lexoi me përtesë diskutimin, ku bënte fjalë për një aksion të madh për hapjen e një kanali ujitës nja tre kilometra të gjatë, që do të lidhej me rezervuarin e Gjatit.

— U mbyt dynjaja jashtë, — tha në fund të diskutimit ai.

— Kiamet i zi, — e pasoi zëri i trashë i kryetarit.

Edhe të tjerë, me këmbënguljen e kryetarit, lexuan diskutimet me shkrim.

Pas tri-katër orësh mbledhja mori një sërë vendimesh, të cilat u hodhën një për një në protokoll. Konkluzionet i bëri kryetari.

— Siç e dëgjuat dhe vetë, mbledhja ia arriti qëllimit. Vendimet e rëndësishme që u morën këtu, si për aksionin për hapjen e kanalit ujitës, edhe për ujitjen me kova, ku do të aktivizohen edhe fëmijët e shkollave dhe pensionistët, duhet t'i vëmë në jetë menjëherë, sepse koha nuk pret më.

Shiu s'kishte të pushuar. Tani ia kishte filluar një suferinë që përplasej dritareve dhe i bënte të dridheshin.

— More, qenka shpuar qielli, — tha me të qeshur kryetari.

— Sa mirë, thuaj, sikur ta kishim porositur, — tha kryeagronomi.

— Do të na përmbytë tokat, se nuk jemi në rregull me vijat kulluese, — foli një përgjegjës sektori.

— Po vazhdoi kështu siç e ka nisur, patjetër që do të ketë përmbytje, — tundi kokën një brigadier. — Duhet marrë masa të menjë-

hershme për kullim... Që tani duhen pastruar kanalet.

— Ashtu është, të mos vonohemi, se çdo vonesë është me pasojë, — shtoi një brigadier tjetër.

— Rrezik për përmbytje ka, — tha kryetari, — dhe jam dakord me mendimet e shfaqura. Prandaj duhet të planifikojmë një mbledhje tjetër për të diskutuar rreth situatës që krijoi shiu i papritur. Unë mendoj të mbli-dhemi nga e marta, në orën 12. Shokët të përgatiten seriozisht.

— Për se? — pyeti përgjegjësi i sektorit të parë.

— Po ja, pra, si të përballojmë përmbytjen. Atje duhet të hedhim mendime konkrete, me qëllim që të dalim nga gjendja.

— Po ku kemi kohë të presim, a derëzi?

— Duhet të vendosim kolegjisht, mör shokë. E ku rrihen mendimet, sipas teje, në pazar apo në mbledhje? Çdo gjë planifikohet. Atëherë, jemi dakord, të martën të mbli-dhemi për përmbytjen?

— Ç'të martë, more? — u nxeh kryeagronomi. — Që tani, pas meje, për në ngastrat e Gurbardhës, se ato përmbytën më shpejt.

Dhe menjëherë u drejtuan nga dera. Të gjithë dolën nga salla, edhe Belulin e mori vala me vete. Ndërkohë kooperativistët e tjerë, me vegla në duar, i pritnin përjashta.

PRANË ATYRE QË LUANIN SHAH

Administrata e ndërmarrjes bujqësore ishte në alarm. Pritej të vinte nga çasti në çast sekretari i parë i rrethit. Sipas drejtorit, përshtypjet e para kishin rëndësi vendimtare për të mirën e ndërmarrjes dhe të administratës, të cilën e kryesonte vetë. Sekretari i parë i Partisë ishte i ri dhe në këtë fshat të largët të rrethit s'kishte shkelur ndonjëherë.

Drejtori i ndërmarrjes kishte përgatitur një raport prej 13 faqesh, ku qe derdhur talenti dhe zotësia e një grupi nëpunësish. Atë mëngjes përsëriti kushedi për të satën herë disa paragrafë, shifra e fakte, të dhëna nga çdo sektor i ekonomisë, që nga grumbullimi i plehut organik e gjer te numri i viçave të

dështuar, me qëllim që t'i mësonjë përmendsh.

Një pjesë e administratës po freskonte tabelën e emulacionit, një palë po merrej me pastrime e sistemime. Një llogaritar, që ishte lënë si vrojtues — sinjalizues në rrugë, njoftoi për mbërritjen e një «Fiati» të bardhë. Gjithë nëpunësit zunë vendet e tyre të punës. Ishte mirë që sekretari t'i gjente të zhytur në punë.

«Fiati» i bardhë qëndroi jashtë oborrit të ndërmarrjes. Drejtori me sekretarin e organizatës dolën te porta kryesore dhe po buzëqeshnin. Sekretari i parë ishte mesatar nga shtati, me ballë të gjerë e flokë të rënë dhe syzet me rreth metalik e tregonin më të hijshëm. U shtrëngoi dorën të dy drejtuesve të ndërmarrjes dhe mes tyre hyri në oborrin e spërkatur me ujë për të mos u ngritur pluhuri. Sekretari i parë u drejtua në cep të oborrit, ku luanin shah dy të rinj, nën hijen e akacies.

Të rinjtë ishin përqendruar aq shumë në lojë, sa që nuk e vunë re ardhjen e tyre. Të mësuar me tifoze, që u rrinin vazhdimisht mbi kokë, nuk u bëri përshtypje vizita e miqve. Ndërsa luanin, ata përdornin një fjalor «special».

— Ti je kastravec në shah, — po i thoshte djaloshti me flokë të verdhë shokut.

— Kurse ti ma kalon, se je kungull, —

ia kthente tjetri, një zijosh me flokë të rra-llë, koka e të cilit shkëlqente nga rrezet e diellit' që depërtonin ndërmjet fletëve të akacies.

— Merri torren, — i tha sekretari i parë biondit, meqë kishte qëndruar në anën e tij.

— Rri, ore, mos na mërzit, — ia ktheu biondi, pa e ngritur kokën. — Nuk e sheh që torren e ka të mbrojtur?

— Merr torren, të thonë! — i tha me ton urdhërues drejtori, duke zgjatur dorën mbi fushën e shahut.

— Atë e di unë, — u përgjigj ai duke e penguar drejtorin me dorën tjetër, pa e shikuar me kë fliste. — Kam një lëvizje më të fortë.

— Ore, merr vesh ti, që duhet të lëvizësh patjetër torren, edhe sikur ta humbësh lojën? — iu hakërrua kësaj radhe drejtori, duke iu përkulur anash.

— E di vetë unë, s'kam nevojë për këshilla. — ia preu shkurt biondi dhe vazhdoi lojën duke lëvizur një ushtar në krahun e majtë.

— E di ti, por e dimë dhe ne pastaj, — e ngriti zërin drejtori. — Cili je ti, more që nuk dëgjon këshillat...

— Lëre të luajë si të dojë, — e ndërpreu sekretari i parë drejtorin.

— Të zbatojë njëherë porosinë, pastaj të bëjë si të dojë, — ngulmoi drejtori.

Ndërkohë dy të rinjtë vazhdonin lojën pa ua vënë veshin ndërhyrjeve e bisedave që bëheshin sipër kokave të tyre.

— Mos e lëviz kalin, se e humbe, — i foli prapë sekretari i parë biondit, që sapo kishte zënë kalin e bardhë me dorë.

— Jo, jo, këtë do të lëviz, — tha ai.

— Mos, mor djalë, — u hodh drejtori i ndërmarrjes, sikur t'i vinte vërtet keq.

— Çfarë ke ti? — iu këthye atij djaloshi.

— Kam atë që kam, — i tha drejtori.

— Lëre, — buzëqeshi sekretari i parë.

— Jo, shoku sekretar, nuk mund ta lë. Ku vemi kështu? Këta dy të rinj nuk po pyesin fare për këshillat që u vijnë nga lart.

— Po sikur të mos e lëviz kalin? — qeshi flokëverdhi kësaj here.

— Do të mbash përgjegjësi, — iu përgjigj drejtori. — Përderisa është porosi, do ta lëvizësh kalin se s'bën!

— Po ti ç'ke që ndërhyt? — iu drejtua sekretarit zijoshi. — Ty, po ta mbajti, hajde ulu vetë pastaj, që ta kuptosh mirë si luhet. Të të jap një dru, që të mos e marrësh veten për një muaj.

Drejtorin dhe sekretarin e organizatës s'po i mbante vendi.

— Kujt i thoni ju të mos ndërhyjë, mor...

mor... mor.... — iu afrova drejtori zijoshit gati në hundë. — Ai do të merret me çdo problem të rretnit dhe porositë e tij nuk diskutohen, more vesh? Hajde, pa do ta shohim neser... — e kërcënoi me gishtin tregues, duke iu marrë goja nga inati.

— Mirë, nuk po e lëviz kalin, — tha flokëverdini. — Më mirë po i hap rrugë oficerit.

— Jo, po të lëvizje ndryshe, pa ta shihje pastaj, — u qetësua drejtori. — Nuk mjafton që na vini edhe këtu, para zyrave, e na shqetësoni, po bëni edhe fjalë.

— Ku të luajmë, sipas teje? — e pyeti zijoshi. — Vatrën e kulturës e keni zënë me medielli, ç'të bëjmë ne?

— Nuk të pëlqeka prodhimi i mbarë i luledielliit sivjet? Në vend të gëzohesh që tejkaluam planin, ankohesh për vatrën e kulturës. Ah, po ti e ke mendjen te loja e jo te puna. — Sekretari i organizatës fliste dhe shihte nga sekretari i parë.

— Na lër të qetë, o komisar, — i tha zijoshi. — Tani jemi në kohën e lirë e s'bëjmë ndonjë gabim që luajmë.

— Përkundrazi, — foli sekretari i parë, — bëni shumë mirë. Po ku luajnë të rinjtë e tjerë të ndërmarrjes?

Sekretari i organizatës ngriti supet, sepse për këtë pyetje nuk qe përgatitur.

— Edhe një fushë sporti që kishim, drej-

tori dha urdhër të mbillej me misër, — tha kaçurreli.

— Sipas teje duhej të linim misrin që të luani ju futboll? Ore, djem, e dini ç'po flisni, apo jo? Kështu do t'i realizojmë detyrat e ngjeshura që shtroi ky plan, pesëvjeçar?

— Shumë keq, — tundi kokën sekretari i parë. — Gabim i madh që lëruat fushën e sportit. Duhet ta ndreqni menjëherë,

— I kam folur edhe unë drejtorit, — u hodh sekretari i organizatës.

— Po mbrëmje, bëjnë të rinjtë? — pyeti sekretari i parë duke iu drejtuar sekretarit të organizatës.

— Edhe kanë bërë, — u përgjigj ai, — me një program të aprovuar. Po t'ua zgjatësh këtyre, përnatë mbrëmje duan.

— Në qoftë se janë mundësitë, le të bëjnë, — tha sekretari i parë. — Pastaj, ç'duhet gjithë ato programe për një mbrëmje të thjeshtë vallëzimi?

— Shah, — thirri kaçurreli me zë të lartë.

Flokëverdhi u zhyt në mendime, me kokën mbështetur mbi pëllëmbët e duarve, i përqëndruar në fushën e shahut.

— Oficeri luan rol të madh tani, — i pëshpëriti sekretari i parë sekretarit të ndërmarrjes, i cili nuk merrte vesh fare nga loja e shahut.

— Ashtu është, shoku Sali, — tha sekretari i ndërmarrjes, i cili mendoi se tjetri po interesohej për trajtimin e tri familjeve oficerësh që kishin në ndërmarrje, njëra prej të cilave kishte bërë edhe letër. — Ne u kemi dhënë apartamentet më të mira në pallatin e ri që është ndërtuar.

— Ç'thua, mo? — qeshi sekretari i parë dhe, duke iu kthyer flokëverdhit, i bëri një sugjerim:

— Nxirr oficerin përpara!

Flokëverdhi ngurronte.

— Hajde, nxirr oficerin, mos e zgjat! — e urdhëroi drejtori.

— Dale të mendohem njëherë, — foli flokëverdhi.

— S'ke ç'të mendohesh...

— Ore, ti, ç'ke që tregon? — iu hodh sekretarit të parë zijoshi. — Po deshe, hajde ulu, ta shohim sa të vlen lëkura.

— Mirë, po ulem, — tha sekretari i parë dhe i bëri me shenjë flokëverdhit të lironte vendin. Drejtuesit e ndërmarrjes panë njëri-tjetrin në sy. Kaçurreli as që pyeti kush u ul përballë tij, po luante njësoj si ta kishte shok shahu, duke hedhur romuze e duke bërë shaka.

— O, ç'ma more kot oficerin, — tha sekretari i parë.

— Ktheja prapë! — u hodh drejtori.

— S'ka kthime në shah, — qeshi kaçurreli.

— Ktheja, se do t'i kesh keq punët, — e paralajmëroi drejtori.

— Mirë ma bëri, — tha sekretari i parë, — përfitoi ngaqë bëra një lëvizje të gabuar. S'e pata mendjen.

— Ku ta keni mendjen më parë ju, shoku Sali, — u hodh sekretari i ndërmarrjes, — gjithë ato halle, probleme...

— Shah, — bërtiti zijoshi, — fute në xhëp mbretin tani, se s'ka si shpëton, — shtoi duke qeshur.

— Kujt po i flet kështu ky rrugaç? — i foli në vesh drejtori sekretarit të organizatës.

— Dale, se ka një lëvizje, — ndërhyri fiokëverdhi. I nxjerr torren përpara.

— Nuk je bërë akoma të mësosh shokun Sali, — tha sekretari i ndërmarrjes.

— Jo, e ka mirë ky, — miratoi sekretari i parë dhe lëvizi torren.

— Prapë nuk ka shpëtim, — tha zijoshi i qetë, duke lëvizur një gur përpara. — Po tani, o king? Shah-mat!

— Të mos kishe ngrënë këtë kalin këtu, e humbiste lojën, — tha sekretari i parë.

— Lërja kalin! — u hodh drejtori.

— Jo, mo, të humb lojën? — mblodhi buzët zijoshi.

— Të gjejmë ne kuaj sa të duash, po jepja atë! — ndërhyri sekretari i ndërmarrjes.

— Ma more, të lumtë! — Sekretari i parë u çua dhe i shtrëngoi dorën tjetrit. I pyeti për emrat, për familjet, për punën që bënin, pastaj u interesua të mësonte si e kalonin kohën e lirë, çfarë librash lexonin, çfarë emisionesh u pëlqenin dhe dukej i kënaqur që po merrte përgjigje të çiltra e të sinqerta. Duke biseduar me dy drejtuesit e ndërmarrjes, sërish bëri nga porta e hyrjes.

— Nuk do të vemi nga zyra? — e pyeti sekretari i ndërmarrjes.

— Joo, s'është nevoja. Ja, shëtitim pak dhe bisedojmë. Desha të dija si e kalojnë kohën e lirë të rinjtë dhe ç'mendonin ju për këtë.

— Me luledielliin dhe me plehun organik...

— S'është nevoja, se i kam evidencat. — e ndërpreu sekretari i parë. — pastaj, pardje në aktiv na foli kryeagronomi juaj. Duket që ju nuk merreni fare me kohën e lirë të punëtorëve, — qenë fjalët e fundit të shokut Sali, aty në oborr.

— Shohim pak vatrën e kulturës? — u tha ai duke u futur krahun e duke i drejtuar asaj rruge.

VËLLAI I BEQOS

Pasdite dhjetori ka qenë, më duket, kur u hap lajmi se inxhinier Sazani, i gjashti inxhinier mekanik i lagjes sonë, ishte emëruar drejtor i ndërmarrjes së ndërtimit. Nuk qenë të paktë ata që emrit të inxhinerit i shtuan një «shoku» përpara dhe kështu, Sazani i panjohur, u bë «shoku Sazan» i njohur.

Kësisoj lagjja jonë u bë me tre drejtorë, njëri prej të cilëve, tani së fundi, u bë përgjegjës seksioni. Ky emërim, të themi atë që është, u dha rrugë komenteve dhe hame-ndjeve nga më të ndryshmet. Ca thoshin se këtu ka gisht mīku, ca të tjerë ishin të mendimit se ky vend i takonte me kohë Sazanit, ca të tjerë, pa e fshehur gëzimin, uronin që

lagjja të kishte sa më shumë drejtorë. «Qar e kemi, do të na vijnë në ndihmë si bashkëlagjas», thoshin këta të fundit.

Të nesërmen Sazani vuri një kollare të trashë me lule dhe veshi një kostum të ri ngjyrë mjalti. Kishte një shtat mesatar, të ngjeshur dhe të shëndoshë. Flokët i qëndronin përpjetë si gjemba iriqi dhe dukeshin që sapo ishin qethur. I pëlqente shumë të mbahej dhe të dukej hijerëndë. Çudia më e madhe ishin syzet që u panë menjëherë në fytyrën e drejtorit të ri. Ai nuk ndiente asnjë nevojë për syze, por ato i vuri për t'u dhënë të kuptonin se njerëzit që lexojnë dhe punojnë shumë nuk mund të kuptohen pa syze.

Sazani nuk do të ishte bërë personazh kryesor i bisedave të shumta të atyre javëve të para të emërimit në detyrën e re, po të mos ishte vëllai i shoferit të autobusit, Beqirit, një blond topolak, me një fytyrë të tultë e sy të jeshiltë, që e tepronte ndonjëherë në të pirë e që ishte nga më të dashurit e të nderuarit e qytetit tonë. Si shofer autobusi e njihnin të mëdhenj e të vegjël, se të gjithëve u kishte rënë rasti të udhëtonin me të. Një herë që u sëmur Beo shoferi, u shkullt në qytet dhe zuri derën e spitalit. «Kam kaq kohë këtu, — thoshte portieri i spitalit ato ditë. — po kallaballëk të tillë nuk më kanë zënë sytë.» «More, — pyeste ndonjë mjek i

ri, i ardhur nga ndonjë rreth tjetër, — ç'funktion ka ky shoku Beqo?» «Shofer i thjeshtë,» i përgjigjeshin me të qeshur kolegët.

Beqiri kishte edhe një zakon tjetër të mirë, u fliste njerëzve, hynte nëpër shtëpitë e të njohurve me rast e pa rast, bënte muhabet dhe pinte ndonjë gotë raki. Kështu që Sazani njihej më shumë si vëlla i Beqos sesa si inxhinier.

Tanimë, që ishte bërë drejtor, raportet do të ndryshonin, njerëzit patjetër do të thoshin se Beqoja qe vëllai i Sazanit. Zakonisht, kur një njeri i familjes bëhej i madh, të tjerët thirreshin sipas relatave që kishin me të, motra e tij, babai i shokut Xhemal etj.

Po le t'ia lëmë kohës këtë. Pra Sazani u ngrys drejtor dhe njëkohësisht u ngrys edhe në fytyrë. Ndërroi përshëndetjen, duke e shndërruar thjesht në një lëvizje të lehtë të kokës. Zakonisht banorët e lagjes bënte sikur nuk i shikonte më. Edhe kur ishte i detyruar të të takonte, të zgjaste vetëm majat e gishtave dhe të thoshte vetëm «ç'kemi». Asnjë fjalë më tepër. Gjithnjë dukej shumë i zënë në punë dhe këtë e deklaronte edhe vetë: «Jemi të mbytur deri në grykë. S'kemi kohë të hamë as bukë.» Sazani ia kishte prerë shkurt gruas: nëpër mbledhje do të shkonte ai, nëpër sebepe e ziafete të të afërmve do të shkonte ajo.

Të mos qe fund dhjetori, ka të ngjarë që njerezit e lagjes do të ishin marrë me shumë me të, mirëpo përgatitjet për Vitin e Ri nuk u linn shumë kohë të lirë. Edhe në shtëpinë e Sazanit po i jepej dora e fundit bakllavasë.

Apartamenti i Sazanit ishte përballë shtëpisë njëkatëshe të Beqo shoferit, shtëpi e rrethuar me pjergulla, të cilat ishin kacavarur sipër tarracës.

Sipas zakonit, ditën e Vitit të Ri, ne shkojmë për vizitë në të gjitha shtëpitë e lagjes, të cilat i mbajnë portat hapur. Ndërsa Beqiri i kaloi me radhë të gjitha familjet, Sazani shkoi për vizitë vetëm në dy familje, anëtarë komiteti, dhe te dy drejtorët e tjerë. Pasdite nuk doli fare, se priste vizita.

E shoqja, rrobaqepëse, një grua e urtë dhe e mirë, e rregulloi shtëpinë për merak. Shtroi për herë të parë edhe qilimin e ri, të sapoblerë; në tavolinën e madhe, vendosur në mes të dhomës, shihje jo vetëm portokalle e mollë të cilësisë së parë, por edhe pjata me mëlçicka dhe pije të cilësisë së parë. Helbete, drejtor i biri i botës, do të bënte diçka më shumë.

Vëllai i tij përballë, Beqo shoferi, rakinë e kishte nxjerrë vetë, nga pjergulla në oborr. ndërsa mollët dhe portokallet i kishte vendosur në bufe, se e dinte që ato s'i lakmonte njeri.

Sazani kishte dalë në ballkon dhe nuk e kuptonte ç'ishin gjithë ata që hynin e dinnin, si dietet në koshere, në shtëpinë e venat te tij.

— Hape derën, Hava, — i thirri se shoqës ai, kur pa se 4-5 dolën nga Beqiri dhe moren për nga pallati i tij. — Po na vijnë miq.

Ai vetë hyri brenda dhe u ul në tavolinë, duke marrë një pamje disi zyrtare. Kollaren nuk e kishte hequr, dhe ajo lëpinte mëlçiqkat sa herë përkulej drejtori i ri mbi tavolinë.

— E, mo, ku janë? — pyeti e shoqja, që priste te dera.

— Po ata këtej morën, — u ngrit Sazani. — Mos kanë hyrë tek ajo hyrja matanë, tek ata arixhinjtë? — Do të vijnë kur të dalin andej. Mbushi gotat me raki moskat, që t'i kenë gati.

— Besoj se sivjet do të kemi më shumë dyndje, — tha Havaja, duke mbushur gotat e rakisë mbi tavolinë, — se je drejtor, apo jo?

— Ashtu është, — tundi kokën Sazani dhe, si bëri një herë gëzuar me pjatën, ktheu një gllënjë. Tringëllima e kthjellët e gotës, që goditi pjatën, zotëroi për një kohë të gjatë në atë dhomë të zbrazët.

Minutat kalonin dhe zilja e derës s'po binte që s'po binte. Vetëm heshtje. Burrë e grua dolën në ballkon. Nga shtëpia e Beqos nuk reshtnin zërat, shakatë dhe urimet.

— E po, ç'rrimë sikur kemi mort, — mori një gotë dhe e toku me të snoqen Sazani. — Hajue, gezuar e për shumë vjet.

— Gezuar, — ia bëri e shoqja me një ze te mekur dhe e afroi gotën te buzët pa e çikur me të. E la në tavolinë, duke e shikuar Sazanin në sy me një vështrim të merakosur.

— Dëgjoj zëra përjashta, pa shih mos është njeri — i tha pas pak së shoqes Sazani!

Ajo doli. Kur u kthye, ishte me turinj të varur.

— Ç'ke, moj, ku vanë ata?

— Dalin nga shtëpia e Beqos dhe ikin. As këta arixhinjtë që kemi këtu nuk po kujtohen të na shkelin për vizitë.

Nga ballkoni ai pa një çift që po dilte nga vëllai dhe mori drejt për nga pallati i tij. Nuk priti më, po nxitoi t'u dilte përpara. Çifti i panjohur kishte qëndruar në korridor dhe Sazani, pa pyetur më tej, u futi krahun dhe i drejtoi te dera e apartamentit të vet.

Çifti, pa bërë zë, u ul në tavolinën e shtruar.

— E po gëzuar, — u tha Sazani atyre shend e verë.

— Gëzuar e për shumë vjet, — ia ktheu gruaja, me të kuq buzësh të theksuar e me një nishan në faqe.

— Gëzuar, — tha me një zë të trashë edhe burri me kasketë, i cili, duke afruar

goten në buzë, kryqëzoi vështrimin me gruan e vet.

erdni dhe Havaja me një tabaka në dorë.

— Po nga ju kemi? — pyeti pa të keq ajo, pa e vënë re Sazanin, që kafshonte buzën.

— Ne jemi nga Saranda, — iu përgjigj gruaja me nishan në faqe. — Kemi ardhur nga larg, te kunati. Sot bëmë një vizitë te shoku i Selimit.

— Kemi qenë ushtarë me Beqon, — u hodh burri me kasketë, — dhe shoqërinë e kemi ruajtur. Beqon nuk e bën më nëna. Tani kërkonim një Hasan Tufali. Na thanë se e ka shtëpinë në këtë pallat, po, tek kërkonim në korridor, na futët ju brënda, — buzëqeshi.

— Cili është ky? — ngriti vetullat Sazani.

— Është ai punëtori i bonifikimit, — tundi kokën Havaja. — Rri këtu sipër nesh.

— Po ju ç'punë bëni? — pyeti miku.

— Jam drejtor i ndërtimit, — u përgjigj rëndë-rëndë Sazani. — Ndoshta ju ka folur Beqiri.

— Jo, Beqoja nuk na tha gjë, por unë e mora vesh mbrëmë, te vëllai, — tha burri me kasketë. — Si, ore, qenke vëllai i Beqos ti?

— E po gëzuar, — e ndërpreu Sazani bisedën, duke ndier njëfarë bezdie nga vazhdimi i saj.

Pas pak çifti doli. Të zotët e shtëpitë u

shamafosën një copë herë me njëri-tjetrin, sepse Havaja e vuri përpara Sazanin, që kishte futur me zor vizitorë të panjohur. Pastaj pasoi një heshtje që ua ngriti nervat të dyve. Pjatat me mëlçi kishin zënë një cipë të verdhë përsipër; po ngrinte dhjami. Dhoma mbante erë alkool nga gotat e rakisë që avulloinin mbi tavolinë.

Si është e mundur, vriste mendjen Sazani, mua, goxha drejtor, nuk më vijnë as fqinjët për vizitë. Beqos, vërtet vëllaj im, po një copë shofer është, fundja, nuk iu mbyll dera asnjëherë. Nga i gjeti gjithë këta miq e shokë?

Mendimet ia ndërpreu zilja e derës. Ë kishte hapur Havaja e në të u duk një kokë djaloshi me flokë të verdhë.

— Këtu është shtëpia e vëllait të Beqos, pyeti ai paksa i druajtur.

— Po, Beqoja është vëllai im, — e korigjoi Sazani duke u afruar pranë derës.

— Jam postieri, ju solla një kartolinë. Gëzuar Vitin e Ri! — Kaq tha djaloshi flokëverdhe dhe u largua me vrap.

— Po këta? — rrudhi buzët gruaja. — Pa pikë turpi thonë që ti je vëllai i Beqos, sikur ky Beqiri të jetë ndonjë ministër. Ti ke emrin tënd, je drejtor ndërmarrjeje... akoma vëllai i Beqos mbete?

Kështu, duke pritur mysafirë për urime,

kaloi ajo pasdite e Vitit të Ri. Përveç çiftit nga Saranda nuk erdhi asnjë tjetër.

Të nesërmen drejtor Sazani ishte në një mbledhje në Tiranë. Ai u ngrit të diskutonte, kur një zë nga presidiumi e ndërpreu.

— Ç'e ke Beqo Hasën ti, Sazan?

— Vëlla, — shqiptoi Sazani me njëfarë mërzie.

— Po kështu thuaj, a derëbardhë, qenke vëllai i Beqos. Po tani të kanë vënë drejtor?

— Jam i ri, — uli kokën Sazani, duke mbuluar një pjesë të kollarës me lule. Me vete mendoi: «Edhe këtu nuk do më njohë njeri për drejtor Sazani. Vëllai i Beqos! Çfarëdo që të bëhem unë, përsëri byrazer i një shoferi do të mbetem. Ç'fat i poshtër, të kesh një vëlla të tillë...»

TE VRITET NJË TJETËR

Dramaturgu Dhori Balili nuk e kuptonte përmbajtjen e telegramit që kishte në dorë. «Gruaja duhet të shpëtojë», shkruante telegrami dhe në fund inicialet K. A. Ose do të jetë ndonjë ngatërresë e zakonshme e punonjësve të postës, vriste mendjen Dhori, ose -ose gjuan time e kërcënon ndonjë rrezik i panjohur, dhe ndonjë dashamirës, si ky K. A. më vjen në ndihmë me telegramin e tij...

As gruaja e tij, Dorothea, nuk dinte ç'shpjegim t'u jepte fjalëve të telegramit. I vinte për të qeshur me sinjalin e alarmit për shpëtimin e jetës së saj që jepte një i panjohur. Si bënë ca qyfyre me njëri-tjetrin një copë herë, arritën në përfundim se tele-

grami ishte një shaka e ndonjë miku e, kur u bindën për këtë, e mblodhën shuk dhe e nodhën në sobë.

Ishte fillim marsi, po dimri e ndiente veten në pozita të sigurta dhe nuk tërhiqej kollaj. Dita agonte me shi, vazhdonte me diell dhe ngrysej me vranësira të dendura. Nuk duhej të gënjeshe për ta ndarë çadrën nga dora.

Në një ditë të tillë Dhori Balili mori rrugën për në qytetin fqinj. Era e fortë ia shpupuriste flokët dhe ai, për të ruajtur dinjitetin si autor, që i detyruar të mos e hiqte dorën nga flokët e gjatë e të dendur kur zbriti nga stacioni i trenit.

Atë ditë do të bëhej mbledhja e këshillit artistik për të miratuar dramën e tij të re «Për një grua fshati». 52 vërejtjet dhe 24 sugjerimet e drejtorit të teatrit dhe të libretistit ai i kishte riparuar një për një dhe, sipas llafit që kishin lënë, atë ditë do të bëhej diskutimi përfundimtar në këshillin artistik.

E pritën shumë ngrohtë. I dhanë kafe e pastë dhe, si e pyetën gjerë e gjatë për shëndetin e fëmijëve e të tërë farefisit, hynë në sallën e teatrit, ku do të zhvillohej mbledhja. Këshilli artistik përbëhej prej njerëzish të moshave dhe profesioneve të ndryshme. Shumica ishin të rinj, fytyra të papara për dramaturgun e vjetër, i cili gjysmën e

jetës e kishte kaluar duke dëgjuar diskutimet e dramave të tij. Sikur riparimi i vërejtjeve të hynte në krijimtari, ai do të radhitej pa frikë ndër dramaturgët më prodhimtarë në botë.

Drejtori i teatrit ia dha fjalën një djali të gjatë me shpatulla të kërrusura e me sy të dalë.

— Unë e lexova dramën, — tha ai, sikur po thoshte ndonjë gjë të re, — dhe, t'ju them të drejtën, më pëlqeu shumë. Vetëm një gjë nuk kuptova në këtë pjesë: ku e ka qëllimin autori dhe ç'probleme ngre?

Dhori qeshi dhe uli kokën për ta fshehur e për të mos e fyer tjetrin. Ç'nuk dëgjon njeriu!

— Këtu bëhet fjalë për vitet e paraçlirimit, — u hodh një i moshuar, me një shenjë plage në faqen e majtë. — Unë i kam jetuar ato kohë, po nuk mbaj mend që një burrë të ketë vrarë gruan e tij, ashtu siç na jepet në dramë. Ky është një sakrilegj që më ka lënë pa gjumë disa net me radhë. Unë mendoj se autori mund të kapë një temë tjetër të ditëve tona, si psh. luftën kundër zako-neve prapanike. Jam gati të vihem në dispozicion të dramaturgut për ta ndihmuar me përvojën time, se unë, siç e dini, qysh kur kam qenë i vogël, nuk u kam besuar zako-neve prapanike dhe mbeturinave fetare.

Një tjetër, që u ngrit pas këtij, një burrë i shëndoshë dhe i shkurtër, propozoi që në të mirë të temës së emancipimit të mos vri-tej gruaja, po gruaja të vriste burrin. Di-kush e ndërlikoi çështjen dhe këmbënguli që të mos përdorej koburja, se ai kishte alergji nga krismat në skenë, diçka tjetër më e butë, një vdekje e qetë, nga një sëmundje e papri-tur apo një aksident.

Pastaj e mori fjalën një mesoburrë që ki-shte flokë vetëm në rrëzë të veshëve. Ai nuk u mor fare me dramën që po diskutohej, po tregoi një ngjarje nga jeta e tij, me të cilën autorit i jepej dorë të ndërtonte një subjekt interesant për dramë. Sa për dramën në fjalë, ai nuk pati kohë ta lexonte deri në fund, por, me aq sa lexoi, ishte i mendimit se dramës i mungonte mbyllja.

Diskutanti tjetër, një agronom sektori, foli me lot në sy. Ai nuk mund të duronte që një burrë të vriste gruan, ndërkohë që atij vetë nuk i kishte shkuar ndër mend as ta qëllonte me pëllëmbë.

— Ju do të thonë se këtu bëhet fjalë për kohën para Çlirimit, — përfundoi ai, — ashtu është vërtet. Por ama jo të gjithë burrat kanë vrarë gratë e tyre në atë kohë, siç përgjithësoni autori në këtë dramë. Po sjell si shëmbull babanë dhe mamanë time, tashmë pleq, që rrojnë në harmoni, si dhe dajën me

nusen e dajës, të dy pensionistë, që jo vetëm nuk u ka shkruar mendja për vrasje, por as për divorc jo e jo.

— Unë, shokë, — tha një grua me flokë të verdhë, — mendoj se drama do të fitonte shumë po të quhej gruaja Albana e jo Aishe, siç e quan autori. Mua emri Albana më pëlqen shumë dhe, kur të martohem, po të bëj një vajzë, do ta quaj kështu...

Dalëngadalë/bloku i dramaturgut po mbushëj plot me shënime nga kjo mbledhje. Pri-tej vetëm mendimi i inspektorit të kulturës në komitet. Ai ishte i mendimit që drama të vihej në skenë, vetëm se gruaja në fund duhej të shpëtonte...

— Ne nuk mund të lejojmë që në mes të qytetit tonë të vritet një grua e pafajshme.

Pas këtij diskutimi mbledhja nuk vazhdoi gjatë. Kur dolën jashtë, ishte errur dhe nisën pika shiu.

— Besoj e more telegramin tim, — i tha miqësisht drejtori i teatrit duke e përcjellë për në hotel.

— Ç'telegram? — ngriti supet Dhori.

— Që të shpëtojë gruaja e dramës me çdo kusht. Unë e dija mendimin e inspektorit të kulturës, ndaj të nisa telegramin, që të ishe i përgatitur për çdo rast.

— Aha, — tundi kokën Dhori, duke kujtuar historinë e telegramit. — Po me dramën,

si do të procedojmë tani? — shtoi ai pas pak, tepër serioz.

— Ne s'kemi dramë tjetër dhe me këtë do të fillojmë punë, — tha drejtori. — Ndërkohë ti mendo edhe për shpëtimin e gruas.

Kaloi ajo natë, kaluan ditë e javë. Tanimë pranvera buiste kudo. Puna me dramën po i afrohej fundit dhe autorin e njoftuan për provën e përgjithshme.

Në mbarim të shfaqjes një zë i trashë nga salla tërhoqi vëmendjen e të pranishmëve:

— Obobo, e paska vrarë, të shkretën! Ishte inspektori i kulturës që rënkonte.

Dramaturgu nuk pranoi ta shpëtonte gruan.

— Vrasja duhet, — u nxeh kësaj here Dhori. — Kot i kushtoni kaq rëndësi një detaji të vogël.

Inspektori e pa që autori i dramës ishte i vendosur të mos e hiqte vrasjen. Mbeti tepër ngushtë. Pasi shtrydhi mendjen, i propozoi kompromisin, që e kishte menduar që më parë si zgjidhjen shpëtimtare.

— Po mirë atëherë, meqënëse ngul këmbë për vrasje, vrit një tjetër, por jo gruan. Kështu edhe ti je në rregull, edhe ajo e gjora shpëton.

— Po sikur ta lije të plagosur? — iu kërkua autorit.

— Jo, jo, — përgjigjej prerë dramaturgu. — O të vritet, o ndryshe të mos jepet drama.

Dhe ja, pas shumë hezitimesh, u dha shfaqja e parë. Aktorja që luan rolin e Aishes, kur vjen çasti i vrasjes, nuk bie menjëherë në tokë, siç i ka thënë regjisori. Ajo herë sheh nga regjisori, që i bën me shenjë të bjerë, herë nga lozha, ku është ulur inspektori i kulturës e i bën me shenjë të mos vritet. Burrri që bën krimin, e shkrep për së dyti e për së treti koburen dhe mbetet i shtangur që partnerja e tij nuk po rrëzohet nga gjithë ato goditje. Ajo i afrohet te veshi dhe i pëshpërit:

— Kōt i harxhon fishekët, o Maqo. Pa u zgjidhur çështja ime përfundimisht, unë nuk do të jem as e gjallë, as e vdekur.

MË MIRË SYRI, SE NAMI

Maksi e dinte mirë se në ndërmarrjen pyjore s'e kishin çuar për ta nxjerrë atë nga prapambetja. Pse, ai ishte drejtori më i aftë, në rreth? «Doemos, — i shkoi nëpër mend atij, — më dhanë një bërryl thjesht për të më diskretituar dhe këtë e kam nga ata që u kam qëndruar korrekt dhe nuk u kam bërë as më të voglin lëshim. Megjithatë do të më shohin dhe do ta marrin vesh se ç'jam në gjendje të bëj...»

Drejtori i ri i pyjores nuk i kishte kapërcyer të dyzetat, po tregonte më i ri, më i mbajtur, vinte i shkurtër e i mbushur dhe rrallë vinte buzën në gaz. (Më saktë duhet thënë që asnjëri nuk e kishte parë duke që-

shur.) Ishte tip kolerik dhe pretendonte për më shumë jo se ndiente në vetvete forca e zotësi, po sepse ishte dhëndri i shokut Namik, i cili kishte pozitë të fortë shoqërore dhe e nderonin e e respektonin të gjithë në rreth.

Sa u njoh me punën e re, e ndjeu se do ta kishte shumë të vështirë të përballonte gjithë atë volum të madh pune. E keqja ishte se ndërmarrjen pyjore nuk e zinte njeri për bi-shtu dhe nuk i kushtonin ndonjë vëmendje në rreth. Sepse i vetmi pyll që ishte, qe zhdukur me kohë. Prandaj gjëja e parë që mendoj Maksi, ishte të bënte pak zhurmë, që ta merrnin vesh të tjerët se këtu ekzistonte edhe një ndërmarrje pyjore. Nuk ishte fjala për t'u rënë zileve e këmborëve e për të bërtitur me zë të lartë. Duhej marrë ndonjë nismë e bujshme, shembull për t'u ndjekur e për t'u qafuar nga të tjerët. Mund të shkruanin dhe gazetë, pale sikur të fliste dhe radioja. Ja, kaq i duhej Maksit. Mjaftonte që ndërmarrja të përmendej për mirë, mjaftonte t'i dilte nami, që të binte disi në sy...

Apo s'ishin në valën e nismave të mëdha revolucionare që kishin përfshirë të gjitha ndërmarrjet. Gazeta lokale dhe radioja u bënin jehonë këtyre nismave. Ja ashtu siç po ndodhte tani me nismën e ndërmarrjes ushqimore për të kursyer pesë për qind të lëndëve të para.

Maksi urdhëroi të mbledhesh menjëherë këshilli teknik i ndërmarrjes. Mbledhja do të ishte e zgjeruar edhe me brigadierë e kuadro të tjerë.

— Ju e kuptoni edhe vetë, — iu drejtua shokëve Maksi, — se ne nuk mund të rrimë mënjanë kësaj vale revolucionare që ka shpërthyer kudo. Duhet të marrim dhe ne ndonjë iniciativë. Por iniciativë ama, që, kur ta dëgjojnë të tjerët, të mbeten me gojë hapur.

Pas kësaj grishjeje, dikush propozoi që të dyfishohej plani i lepujve nëpër pyje.

— E pse të mos e trefishojmë, përderisa ata nuk do t'i numërojnë njeri? — sqaroi një i tretë, përgjegjësi i rezervatit të peshqve.

— Kur qenka puna kështu, — u dëgjua zëri i drejtorit, — atëherë të dhjetëfishohet numri i lepujve. Shënoje ti, Niko, në protokoll!

Nikoja, protokollisti, ishte kryeinxhinieri i ndërmarrjes pyjore, një burrë i shkurtër, bu-llafiq, me flokë të dendur e hundëçip. Ai vinte nga fabrika e letrës dhe tani që po diskutohesh për dhjetëfishin e lepujve, iu kujtua një histori analoge në fabrikë, këtu e dy vjet më parë. Punëtorët e repartit të kartonit, pasi kishin bërë një studim së bashku me inxhinierët e personelin teknik, u zotuan të punonin duke kursyer tre për qind të lëndës së

drurit. Propozimi që me leverdi të madhe për ekonominë, kur dihet se druri është lëndë deficiutare. Që këtej zotimi vajti në drejtori të fabrikës dhe drejtori menjëherë organizoi një mbledhje të gjerë të kolektivit. Ngriti përgjegjës të repartit të kartonit të diskutonte hollësisht.

— Ky është zotim i guximshëm, — i tha atij. — Po pse s'e bëni pesë për qind?

— Kaq na doli llogaria, — ia ktheu përgjegjësi i repartit, një burrë serioz.

— E mo, se kurseni ju edhe pesë për qind, — buzëqeshi drejtori i zeshkët dhe i thatë. — Keni forca e rezerva të brendshme ju. I njoh mirë unë mjeshtrit duarartë të repartit të kartonit.

Dhe, pa pritur më argumente nga përgjegjësi i repartit, e shënoi në bllok zotimin e tyre aq sa tha vetë. Në një mbledhje drejtorësh në komitet, ai u ngrit dhe me mburrje deklaroi se do të kursenin pesë për qind të lëndës së parë dhe që i sigurt për mbresat e mira që do të linte.

Mirëpo u ngritën ca drejtorë të tjerë dhe e lanë në bisht. Ata u zotuan se do të kursenin dhjetë për qind të lëndës së parë, ose do ta tejkalonin detyrën pesëmbëdhjetë për qind. Atëherë drejtori i fabrikës së letrës, për të mos u turpëruar, e mori fjalën prapë dhe aty shtoi edhe gjashtëmbëdhjetë për qind nga

vhepi, duke e çuar kuotën e kursimit të lëndës së drurit në njëzet e një për qind. Kjo i habiti të gjithë, dhe shumë bënë çudi me guximin e marrë të këtij drejtori. Por ia njihnin kokën, dhe çdo gjë mund të pritej nga ai, kur merrte superxhiro.

Po punëtorët nuk e pranuan këtë barrë që u ngarkuan të tjerët, dhe me laps në dorë kërkuan të dilte përgjegjësia...

— Pse nuk mban shënime ti? — e përmen-di kryeinxhinierin zëri i drejtorit. — Shkruaj atje zotimin e kryefurnitorit! Të kursejmë dhjetë për qind të sheqerit të bletëve. Kjo është gjë e madhe, shokë. Po sikur ta bëjmë pesëmbëdhjetë për qind, prish punë? — pyeti ai duke iu druajtur përgjigjes së kryeinxhinierit.

Zotimi vërtet bëri bujë.

Të gjithë e kishin në gojë Maksin ato ditë. Ishte bërë heroi i ditës. Kaq iu desh atij. Vërtet mjaltë nuk para kishte shpesh në shitje, por ama kishte sheqer. Tani do të shtohet sasia edhe me sheqerin e kursyer nga ushqimi i bletëve.

Një ditë një lajm i hidhur tronditi Maksin dhe gjithë administratën e ndërmarrjes. Bletët ishin keq.

U thirrën veterinerë e bletërritës të dalluar, por asnjeri s'po arrinte t'u bënte derman. Nga 250 zgjoje, ngordhën papritur 50 dhe për-

ditë po pakësohej numri. U bënë analiza të shumta dhe përfundimi doli që bletët po ngrorhnin nga mungesa e ushqimit.

— Sikur nuk shkon t'u japim nga ai që kursyem, — ngriti supet drejtori. — Na rruat iniciativa...

— Atëherë s'do të bëhet më fjalë për bletë këtu, — i tha kryeinxhinieri i revoltuar.

— Më mirë ta blejmë me paret tona, sesa të humbim namin e mirë që kemi fituar, — u tërhoq drejtori. — Merrni rrogën time, por ama... pa fjalë.

— S'mjafton as ajo, — nënqeshi kryeinxhinieri. — Unë mendoj se e mira e të mirave është t'u blejmë ca mjaltë...

AH, MORE GJYSH!

— Shokë, — thashë unë, para se të filloja diskutimin, — unë bëj një autokritikë të thellë për gabimin e gjyshit tim. Pavarësisht se kanë kaluar dyzet e ca vjet që atëherë, prapëseprapë unë e ndiej thellë atë gabim dhe mbaj përgjegjësi të rëndë. Ju jap fjalën se gjyshi im nuk do ta përsëritë më një faj të tillë dhe unë do të punoj me të gjitha forcat për ta shlyer...

— Dale, dale, — u hodh i deleguari i komitetit, i cili vinte për herë të parë në një mbledhje kolektivi të institucionit tonë. — Ç'ishte kjo autokritikë, nuk e mora vesh. Ne jeni mbledhur këtu për të paaftët, për ata që e marrin rrogën kot e nuk bëjnë dy pare pu-

në, ndërsa ti na bën karagjozllëqe dhe dashke ta kthesh një mbledhje të tillë të rëndësishme në një shfaqje estrade.

I deleguari kishte veshur një kostum bezhë, që i shkonte shumë dhe e tregonte më të ri. Flokët e verdhë i kishte krehur përpjetë dhe sytë e tij të kaltër xixëllonin.

— Tani do të filloj nga diskutimi im, — fola unë, pa i kthyer përgjigje të deleguarit.

— Një minutë, një minutë, — e ngriti zërin ai, duke picërruar sytë e duke lëvizur vetullat me nervozizëm, — na jep përgjigje njëherë për hyrjen e diskutimit tënd, pastaj vazhdo.

Në sallën e mbushur përgjysmë zotëroi një heshtje e thellë. Disa shokë buzëqeshën, disa mezi e përmbanin revoltën. Të paktë ishin ata që i kishin lënë fre të lirë kënaqësisë së tyre dhe fërkonin duart poshtë tavolinës.

— Po ja, — u përtypa unë dhe nuk e di pse e ndjeva veten ngushtë atë çast, — gjyshi im ka qenë tre muaj në burg dhe këtë ndonjëri ma përsërit mbledhje për mbledhje, sa herë ngrihem për të diskutuar a për të kritikuar ndonjë.

— Ashtu?! — u ngrys në fytyrë ai dhe ato qimet e verdha, që i mbulonin një pjesë të ballit, sikur lëvizën. — Po ç'punë kanë me gjysmën tënd?

— Nuk e di. Vetëm se, sa herë ngrihem unë të diskutoj e të kritikoj, këta më përmendin gjyshin. Ky është fakt.

I deleguari qëlloi njeri gjaknxehëtë dhe nuk la gjë pa thënë kundër atyre që merrshin me gjëra të tilla. Biografite e njerëzve, theksoi ai, ka kush i sqaron dhe nuk është nevoja të bëhen muhabete pazari. Ai i quajti sektarë dhe të rrezikshëm për përçarjen e kolektivit dhe thyerjen e unitetit.

Pa mbaruar mirë shoku i deleguar, e mori fjalën Latifi, i cili vazhdimisht kritikohet si i paaftë, dembel e hileqar. Ai lëvizi me njëfarë solemniteti kokën e madhe e katrore dhe më nguli sytë mua, sikur do të më hante. Flokët e përdredhur, ngjyrëgështenjë, i ngjantin me një fole lejlekësh.

— Ju, shoku i deleguar, më duket se kërkoni të zbutni luftën e klasave. Por unë ja ku po ta them, se as ti dhe askush tjetër nuk do të më detyrojë mua të heq dorë nga kjo luftë. Se e kam ballin të pastër dhe ndërgjegjen pa asnjë njollë, ndaj edhe nuk i duroj ca si... — tha duke drejtuar gishtin andej nga isha ulur unë.

— Mos ia vini re, se është i dehur, — foli njëri nga vendi. Unë e njoha mirë edhe pa e kthyer kokën. Ai qe Leka, një tornitor duarartë, i cili ia njëhte mirë veset dhe huqet Latifit, siç ia njihnin të gjithë. Mirëpo

sa herë binte fjala për të mbajtur qëndrim ndaj Latifit, që e tepronte në pije dhe vinte i dehur në punë, e kalonin me të qeshur, duke thënë se ai kështu kishte pirë tërë jetën, nuk mund të rregullohej më etj.

Latifi sajoi një buzëqeshje të sforcuar, që më tepër ishte një ngërdheshje, dhe u kthye i tëri andej nga erdhi zëri. Flokët majë kokës sikur filluan t'i lëviznin.

— Që unë pi e dehem, — tha ai, — kjo nuk është ndonjë gjë e re. Këtë e dinë të gjithë, por ama gjyshin unë nuk e kam pasur asnjë ditë në burg si puna e atij shokut. Le ta gjykojnë shokët se kush është më i rrezikshëm, i dehuri, apo armiku.

Në mbrojtje të Latifit u ngrit Pëllumbi. një djalë i gjatë, me fytyrë si të drunjtë e me faqe si të gdhendura me daltë.

— Po dalin vetë, si tapa mbi ujë, të paaf-tët, — u dëgjua një zë i hollë femre. Pa dyshim që ajo që foli ishte Zoica, se kush nuk e njihnte zërin e saj melodioz, sikur dilte prej ndonjë vegle muzikore.

— Ashtu është, moj Zoicë, — iu drejtua asaj Pëllumbi me ironi. — Unë vërtet mund të jem i paaftë, por ama gjyshi im ka marrë dy plagë në luftë. Dhe nuk e kam si gjyshin e atij që... — u kthye nga unë dhe më tundi kokën në shenjë kërcënimi.

Nuk m'u durua më. U ngrita me vërtik

në këmbë, duke lëvizur zhurmshëm edhe karrigen. Mezi e përmbajta veten që të mos bërtitja.

— E kush ka gojë e flet? — thashë me një frymë. — Këta shokë, të paktën kaq vjet sa kam unë këtu në institut, vetëm tundin derën dhe nuk bëjnë asnjë punë. Ku i kanë temat shkencore për të cilat janë zotuar? Prej dhjetë vjetësh vazhdon e njëjta histori...

— Pika, kush na flet e na jep mend, — u hodh Latifi. — Nga cilido tjetër pranoj vërejtje dhe këshilla, vetëm nga ti jo, — m'u drejtua mua. — Si ke guxim e më flet, me një gjysh të tillë, xhanëm?

I deleguari po dridhej i tëri. Mbledhja kishte marrë një të krisur të tillë, sa vësh-tirë të riparohej. Ai sikur u tërhoq pakëz nga kërcënimi që i bëri Latifi dhe tani mallkonte veten që kishte ardhur si i deleguar në këtë kolektiv. E dinte se instituti ynë ishte nga in-stitucionet e dalluara, me kuadro të denjë po megjithatë edhe aty kishte të paaftë, të cilëve u duhej treguar vendi sa më parë. Ai e ndiente se kishte bërë një gabim të pafal-shëm: kishte ardhur pa u përgatitur dhe pa e njohur gjendjen. Me dëshirën e mirë të qe-tësonte atmosferën, ndërhyri me takt:

— T'i lemë këto muhabete, se nuk është vendi këtu për t'i zgjidhur.

— E pse t'i lëmë? — u hodh Pëllumbi.

— Sepse jemi mbledhur për tjetër punë,
— ndërhyri drejtori, që gjer atëherë, përveç
hapjes së mbledhjes, nuk kishte folur fjalë
tjetër.

— Unë dua t'i bëj një pyetje shokut, —
tha pas pak Latifi, pa përmendur emrin tim.
— Ai na shpjegoi se gyshi i tij bëri gabim se
në gjaknxehësi rrahu njërin dhe u dënua.
Po pse nuk rrahu njeri dhe gjyshi im?

— Këtë pyetje drejtoja gjyshit, — ia pre-
va unë shkurt. — Ore, si shumë po e dëgjoj-
më sot këtë, — foli Tatjana.

— Si nuk i vjen turp që mburret me të
kaluarën, duke shfrytëzuar meritat e të tje-
rëve!

Kishin kaluar më shumë se dy orë dhe
mbledhja nuk po hynte akoma në temë. La-
tifi me Pëllumbin ishin mjeshtër për ta kthy-
er çdo mbledhje në hullinë që u leverdiste,
për ta spostuar vëmendjen nga vetja.

Mbledhja u shty për një herë tjetër.

Më vonë unë botova një pjesë të temës
sime të disertacionit. Pas kësaj doli një kri-
tikë, e cila i bënte vërejtje studimit tim. Kjo
kritikë i dha krahë Latifit.

— Ç'mund të prisje nga ky njeri? — tho-
shte ai poshtë e përpjetë, duke nxjerë gazetën
e palosur nga xhepi. — Unë e kam thënë

me kohë se armiku punon dhe ne nuk duhet ta ulim vigjilencën për asnjë rast.

— Ja si lidhen gjërat, — i mbante ison nga ana tjetër Pëllumbi. — Patjetër që ai tremujorshi i gjyshit do të reflektohej në krimtarinë e këtij shoku.

Me një pjesë të vërejtjeve që i bëheshin studimit tim, nuk isha dakord. M'u duk me vend kritika që më bëhej se studimi nuk përfillte mundësitë reale të ndërmarrjes ekzistuese kimike për prodhimin e bikromatit. Prodhimi i tij në sasi të që jepja unë, nuk i leverdiste ekonomisë. M'u desh të gjeja një zgjidhje të re.

Nuk ma merrte mendja se në mbledhjen tjetër të kolektivit për kursimin e energjisë elektrike, Latifi do të kapej pas gabimeve «të rënda» të temës sime.

— Unë s'kam bërë asnjë temë dhe bëj mirë që nuk angazhohem në punë shkencore, — tha ai ndër të tjera. — Se ja ç'na ndodh pastaj, si me shokun tonë, i cili, siç u tha me të drejtë, kërkonte t'i vinte minat ekonomisë sonë.

— E ç'hyn studimi i Fatmirit këtu? — e ndërpreu drejtori. — Jemi mbledhur për mundësitë e kursimit të energjisë elektrike.

— Janë të lidhura gjërat, shokë, si na mëson dialektika? Po ta kisha bërë unë një studim të tillë, nuk do të kishte kaq rëndësi.

Se do të thoshin kaq ia preu, po me Fatmirin ndryshon puna. Nuk duhet harruar se nipi i kujt është.

— Ka të drejtë Latifi, — u hodh Pëllumbi, — pas çdo veprimi duhet parë shkaku dhe kush fshihet.

Megjithëse shokët e tjerë talleshin me Latifin e Pëllumbin, ata vazhdonin avazin e vet. Ishin si një grerëz që ka hyrë në dhomën e gjumit dhe nuk të lë të qetë me zhurmën që bën.

Në aksionin e organizuar ditën e diel, për mbledhjen e misrit, asnjëri nga instituti ynë nuk e realizoi normën. Fusha ishte tërë baltë dhe ne e patëm të vështirë të arrinim objektivin e caktuar. Në mbledhjen që bëmë për të analizuar punën e së dielës, Latifi e mori fjalën dhe mosrealizimin e normës nga ana ime e lidhi me gjyshin tim.

— Ti s'ke realizuar normën për vete, — i foli rëndë drejtori atë ditë.

— Është ndryshe puna ime, — buzëqeshi Latifi, duke zbuluar një palë dhëmbë të nxirë nga tymi i duhanit. — Te Fatmiri gjërat duhen parë të lidhura me origjinën e tij e jo si shfaqje të rastit. Nuk peshon njëloj si gabimi i atyre shokëve që kanë pasur gjyshërit të dënuar nga diktatura e proletariautit qoftë edhe tre muaj... Me këta njerëz, shokë, s'duhet të jemi të butë, po t'u biem kokës...

— Do të ulesh ti, a si e ke hallin; — iu hakërrua kësaj here drejtori, dhe Latifi zuri vend në karrige, pa e fshehur frikën, se asnjëherë nuk e kishte parë kaq të egër fytyrën e drejtorit.

Atë ditë shkova vonë në shtëpi. Aksioni më kishte lodhur e ca më shumë mbledhja që bëme. Në shtëpi gjeta vetëm gjyshin, që luante me mbesën e vogël. Ai u ngrit, i imët e pak i kërrusur, m'u afrua e më puthi në ballë. Kështu bënte vazhdimisht kur na shihte të lodhur. Për të ne ishim ende të vegjël. Fytyra e tij e zbehtë dhe e zhubravitur nga rrudhat e shpeshta ishte e qetë. Sytë e kthjellët e të ngrohtë rrezatonin mirësi.

— Më dukesh shumë i vrarë sot, mor bir,
— dëgjova zërin e tij të dashur e të ëmbël.

— Ah, mor gjysh, nga ti i kam të tëra.

— Si nga unë, — u prek gjyshi.

— Po ja, ç'dreq vajte u rrahe atëherë me atë shokun?

— U nxeha, mor bir, ta kam thënë sa herë. Po më vonë dhe ai u pendua dhe jemi bërë prapë shokë.

— Të kishe menduar për mua, para se ta rrihje.

— Ç'duhet të bëja sipas teje?

— Të paktën të rrije e të të zhdëpte ai tjetri dhe...

— Ç'ti bëj unë, që s'e mbajta gjakftohtë-

sinë! — ironizoi ai. — Dhe dëgjo këtu, mor bir, t'u thuash atyre edepsëzëve që të bien në qafë, se nuk kanë gojë të më zënë mua, që kam punuar tërë jetën me ndershmëri. Si i mbani akoma mes jush ata plehra, që tërë kohën mburren me të shkuarën e tyre?

— I mbron nënkryetari i komitetit. Ai na thotë «mbajini», se s'kemi ku i çojmë.

— Pse nuk shkoni më lart?

— Të vejë drejtori e ata të tjerët, se për mua mund të thonë që e bën nga inati dhe i nisur nga interesa personale.

— Mirë, mirë, — tundi kokën e vogël kërcënueshëm gjyshi dhe nxitoi për nga dhoma e tij. Pas pak doli i veshur me kostumin e tij të zi dhe po zbriste shkallët.

— Dale gjysh, ku do të vesh, — i dola përpara unë dhe më erdhi keq që i kisha folur në atë mënyrë.

— Do të shkoj të takoj sekretarin e parë. Atë e kam pasur komisar kompanie të brigadës...

Dhe, pa thënë asnjë fjalë tjetër, zbriti shkallët e humbi në rrugicën e ngushtë, mes për mes oborrit të mbuluar me lule.

NJË NGJARJE NË VITIN 2986

Tregim fantastiko-shkencor

Sesionin shkencor që u zhvillua ditën e hënë, datë 29 shkurt 2988, e drejtonte profesori i onomastikës, Dhuntiar Darantiki. Ai, duke çelur punimet, tha se diskutimi i kësaj periudhe të largët historike, njëmijecavjeçare, kishte rëndësi të posaçme, sepse emërtimet e njerëzve dhe të vendeve kanë vlera të padiskutueshme për ruajtjen e traditave kombëtare. Pastaj ia dha fjalën studentit Dodan Dejk Dranjashi, i cili befasoi të pranishmit me kumtesën e tij.

— Në një fshat të thellë të rrethit të atëhershëm të Tepelenës, — tha ai ndër të tjera, — jam ndeshur me një dukuri të çuditshme. Duke shfletuar disa regjistra të gjendjes civile

të viteve 1980-1985, të cilët, për fat, nuk janë dëmtuar shumë gjatë këtyre një mijë vjetëve, kam hasur një emër gjermani, Valter, dhe të një turkeshe, Aishe. Kjo, sipas mendimit tonë, dëshmon se një gjerman do të ketë shkuar me punë në atë krahinë, ku gjeti një turkeshe dhe u dashurua pas saj. Deri këtu gjithçka është e qartë, po nuk di si ta shpjegoj që dy fëmijët e tyre të mbajnë njëri emër anglez, Stivenson, dhe tjetri, më saktë tjetra, emër francez Zhuljeta...

Në sallë u dëgjuan pasthirrma habie. Profesori Madoku hoqi syzet dhe fërkoj sytë me gishtërinj, sikur donte t'i hapte më shumë.

— Si është e mundur? — pyeti ai pas pak. — Mos nuk i keni parë mirë dokumentet e asaj kohe?

— Kemi bërë ekspertizën dhe gjithçka është e saktë, — foli nga vendi studenti tjetër, Çeldit Ershel Fortani.

— Mirë, vazhdojmë me kumtesat e tjera, se ky rast është tepër i koklavitur dhe kërkon studime të mëtejshme, — tha profesori Madoku, — Fjalën e ka Herak Dhelk Naresini.

Ajo u përqendrua tërësisht në mbishkrimin e një pllake varri të vitit 1984, gjetur në një krahinë të Veriut. Në të ishte shkruar: *Saramontiela Gjelosh Prenglleshi*.

— Edhe me këtë rast, — tha Heraku, —

kemi të bëjmë me një dukuri tjetër: një prind shqiptar lindi një vajzë të huaj.

Salla gumëzhiu si koshere bletësh. U desh ndërhyrja e profesorit të vendosëj qetësia e të niste kumtesën Cal Cok Bakulli, i cili kish-te zbuluar ca emra të çuditshëm në krahinën e Myzeqesë.

— Sipas zbulimeve të mia, natyrisht duke hulumtuar mbi rrasa varresh e mbi disa mbe-turina regjistrash të gjendjes civile të viteve 80 të shekullit të njëzetë, — tha ai, — kam arritur në përfundimin se nga prindër ven-das kanë lindur fëmijë me emra anglezë, fran-cezë, gjermanë, arabë e deri brazilianë.

— Emra brazilianësh? — pyeti profesori i habitur. — Kjo nuk mund të ketë ndodhur, se kemi të bëjmë me dy kontinente shumë larg njëri-tjetrit.

— Ashtu mendoja edhe unë, po ec e je-pu shpjegim shkencor emrave si Heder, Xhi-arsinjo... — u përgjigj Cal Bakulli.

— Nuk janë emra po mbiemra, — foli nga vendi Dëshirori, i cili qe tifoz sporti. — Me sa di unë, këta kanë qenë sportistë të njohur brazilianë të asaj kohe.

— Po, — vazhdoi Cali, — i kam hasur në gazetata sportive dhe në dokumentarët e kohës, po ja që i kam gjetur edhe në regjis-trat e gjendjes civile të Lushnjës e të Fierit. Që të kenë ardhur sportistë të Brazilit për të

bërë ndeshje në Myzeqe, kjo nuk faktohet gjëkundi.

— Po të luanin këta lojtarë, ekipi i atëhershëm «Buldozeri» nuk do të hynte e do të dilte nga kategoria e parë aq herë, sa s'mbahen mend, — u hodh prapë Dëshirori, që ishte mirinformuar për gjëndjen e skuadrave të futbollit një mijë vjet të shkuar.

— Nga ana tjetër, — vazhdoi kumtuesi, — kam gjetur emra të tillë, si Xhoana, Bedrana, Laura, Sonila, Sonja, Henrik.

Pas Calit u ngrit Çiltëror Bec Lubori, i cili sqaroi një dukuri tjetër të asaj kohe: shumë emra prindërit ua vinin fëmijëve duke i marrë nga gjuhë të tjera, megjithëse ekzistonin në shqip. Kështu, krahas emrit Lule, gjeje Fiora, krahas emrit Gjon, emri Zhan e Xhon, pranë Trëndafiles, Roza, Gjylistan etj.

Ishte studentja Gjallime Boilken Buhni, e cila hodhi dritë mbi origjinën e këtyre emrave të huaj, që u përhapën shumë në vitet 80 të shekullit të njëzetë.

Ajo e shpjegoi këtë fenomen me prirjen e disa prindërve për t'u vënë fëmijëve emra tingëllues të huaj, njëfarë ksenomanie shumë e dëmshme. Për të argumentuar këtë mendim, ajo solli disa shembuj që e lanë pa mend auditorin shkencor.

— Pse kemi shumë vajza me emrin Xhoa-

na në vitin 1979? — tha ajo. — Sepse ato kohë u dha filmi «Shigjeta e zezë» në Televizion. Më 1982-shin kemi një vërshim emrash sportistësh, sepse në atë vit u bë kampionati botëror i futbollit. Më 1985 na del emri Izaura dhe Leonsio. Le të shfletojmë kronikat e kohës dhe do të shohim suksesin e bujshëm të një filmi brazilian «Skllavja Izaura».

— Bukur, bukur! — miratoi profesori. — Janë studime më të vërtetë shkencore e bindëse, çka vërteton mendimin tonë se nuk kemi në ato vite dyndje personash të huaj në Shqipëri, po thjesht një prirje moderniste e artificiale të disa prindërve.

S'është kaq e thjeshtë çështja, profesor, — u ngrit Stelushe Çuni, — se unë mund të sjell një dokument, librin e njohur të asaj kohe me emra shqipe dhe ilire, ashtu siç i kemi të tërë ne studentët dhe ju, profesor. Nga ai libër janë marrë emrat tanë. — Stelushja solli edhe një fakt tjetër interesant në këtë sesion: intervistën e një gazetari të atëhershëm me disa nëpunës të gjendjes civile, ku pohohej se emrat e vjetër dolën shpejt nga moda.

— Ne e kemi mësuar që origjina e shqipes nga ilirishtja shpjegohet, me një farë mënyre, edhe nga onomastika, — shtoi Dodan Dranja-shi.

— Emrat ishin argument i fortë dhe fakt

i padiskutueshëm shkencor, — plotësoi profesori.

— Po atëherë? — pyeti Cali.

— Nuk ia vlen t'i kritikojmë tani, pas një mijë vjetësh, se s'kanë si të bëjnë as auto-kritikë dhe as mund të ndreqin gjë, — qeshi profesori, — po, që na ngatërrojnë ca këta emra, kjo është e vërtetë. Nga ana tjetër, edhe libri i botuar, nga janë marrë edhe emrat tanë, duhej pasuruar vazhdimisht. E dini ç'thotë libri i emrave. Që në hyrje të tij, në faqen 5, komisioni hartues flet për «rëndësinë e veçantë që ka zgjedhja e drejtë e emrave të njerëzve si për kohën e sotme, ashtu edhe për të ardhmen... për ruajtjen e traditave më të mira kombëtare e për zhvillimin e mëtejshëm të trashëgimisë kulturore të popullit tonë».

— Drejt e kanë thënë, — u dëgjuan zëra nga salla.

— Drejt, po ku ta dinin ata se pas një mijë vjetësh ne, stërnipërit e tyre, do ta ndienim veten ngushtë me maninë e disave për emra «tingëllues» të huaj.

NËNDREJTOR HAMITI NË AKTIVITET

Fjala se njëri prej nëndrejtorëve të ndërmarrjes sonë do të hiqej si i tepërt në organikë u përhap me shpejtësinë e erës jo vetëm brenda ndërmarrjes, por edhe jashtë saj, në qytetin tonë të vogël... Ato ditë shumë veta diskutonin rreth këtyre fjalëve dhe, sipas dëshirës, i vinin gishtin njërit apo tjetrit nëndrejtor. Harrova t'ju them që në fillim se ndërmarrja jonë ka dy nëndrejtorë. Të dy janë burra seriozë, që tërë ditën e ditës i gjejnë vetes punë.

Është krejt e natyrshme që fjalët e përhapura do të binin një ditë në vesh të nëndrejtorëve. Ato e sëndisën rëndë nëndrejtor Hamitin, na e trulllosën dhe e ngrinë për disa

çaste. Ngjyra e fytyrës iu ndërrua, u bë më nevrrik, lëvizte më shumë dhe mundohej të priste e të përcillte me nderimet e duhura shokë të komitetit e të ekipeve nga lart që vinin në ndërmarrjen tonë.

Veç këtyre, për t'i dalë së keqes përpara, vajti te një shok i tij mjek dhe i kërkoi një raport për gjendjen shëndetësore. Si e vuri në xhep raportin mjeko-ligjor, për aftësi të kufizuara, filloi të punonte nga tetë orë në ditë. Vërtet ndiente ca lodhje, po nuk i ankohej njeriu.

Një ditë, sapo dilte nga klubi, në qendër të qytetit, u takua ballë për ballë me një shok. Ai e pyeti.

— Dëgjova sikur do të ikë një nëndrejtor nga ndërmarrja juaj.

Tërë atë natë Hamiti s'fjeti gjumë. Pyetja e atij shokut e ngacmonte vazhdimisht dhe, megjithëse mundohej të hiqte mendjen andej, nuk arrinte.

«Kur ma tha, sikur shprehu keqardhje, — vriste mendjen Hamiti. — Fundja përse duhet të iki me domosdo unë? Pse, vetëm unë qenkam tepër atje? Vetëm unë jam i paaftë? Unë vërtet jam pa shkollë, po punën e bëj më mirë se ai që ka mbaruar inxhinierinë...»

E shoqja e vuri re ndryshimin e burrit dhe s'dinte si ta shpjegonte.

— Mos je gjë e sëmurë?... — e pyeste ajo.
— Shko vizitohu.

— Jo, jo, s'kam gjë, — i përgjigjej Hamiti. — Vetëm seç ndiej një zbrazëtirë të brendshme, një këputje. Ndoshta më kalon shpejt.

— Ore Miti, dëgjova se njërin nga ju do ta heqin. Nuk e di sa e vërtetë është.

«Domethënë edhe ime shoqe, që dallohet për indiferentizëm e moskokëçarje, e paska marrë vesh largimin tim. Me sa duket, qenka bërë muhabet pazari. Kush të ma ketë vënë syrin, vallë? Unë me drejtorin kam shkuar vaj, asnjëherë s'e kam kritikuar gjatë këtyre viteve, kurse ai tjetri është grindur e therur me të. Edhe në komitet më duan dhe më respektojnë! Unë kam edhe një shok të ngushtë në ministri... Ç'vras mendjen dhe unë... Ndoshta s'e kanë me mua»...

Së shoqes, Marikës, i erdhi keq për burrin kur e pa kështu, të ngurosur, duke i lëvizur buzët si ata pleqtë që flasin me vete. Ajo e kuptoi se burrin diçka e shqetësonte, ndryshe nuk shpjegohej gjendja e tij.

— Ndoshta s'është për mua, — mërmëriti Hamiti.

— Çfarë the? — iu afrua Marika dhe i vuri dorën në ballë.

— Asgjë, asgjë! — tundi kokën Hamiti.

Në ndër marrje ra në sy gjallëria e madhe e nëndrejtor Hamitit. Futej në punë që s'i

takonin, shtrohej në bisedë me punëtorët, madje disa prej tyre nisi t'i qeraste. Kur fliste drejtori e ndonjë i deleguar tjetër, Hamiti e quante për detyrë të çohet në këmbë dhe të thërriste «Mbani qetësi». Këtë e bëri edhe atë pasdite, kur një lektor nga Tirana foli për gjendjen ndërkombëtare. Biseda që bëri ai ishte aq interesante, sa në sallë nuk ndihej as miza, megjithatë Hamiti u çua, kërkoi qetësi e domosdo ky veprim shkaktoi të qeshura.

Pastaj nëndrejtor Hamiti e mori lektorin, duke i futur krahun, e çoi në klub. Të gjithëve u ra në sy, se Hamiti bëri një rrugë dyfish më të gjatë për ta çuar lektorin në klub. I ra ndërmarrjes sa nga një cep në tjetrin. Kaloi përpara zyrave duke ngadalësuar hapin dhe duke ndaluar herë pas here. Për fatin e tij të mirë, kur po ndahej nga lektori, pa gruan e sekretarit të komitetit tek po afrohej. Ai menjëherë e shtrëngoi lektorin fort, e puthi në buzë dhe ia bëri me dorë kur ai hipi në veturë.

— Nga Tirana ishte ai shoku? — e pyeti e shoqja e sekretarit.

— Po, po! E kam shok të ngushtë. Është tepër i thjeshtë. Iu luta të rrinte sot, po s'kishte nge. Më tha se do të vijë një herë tjetër. S'ke ç'i bën, shoqja Kalije, gjithë ata shokë që kam në Tiranë duhen pritur se,

kur vete unë atje, s'dinë ku të më vënë.

Kaliya, e shoqja e sekretarit të komitetit, e dëgjoi pa interes dhe i zgjati dorën. Duke u larguar, i tha:

— More Hamit, akoma s'ka ikur njëri prej jush? Se mora vesh... sikur dikush do lëvizë.

Vetëm kaq mjaftoi që Hamiti të kthehej në gjendjen e mëparshme... Iu prenë gjunjët, zemra filloi t'i rrihte me forcë. Kështu i kapitur vajti në shtëpi dhe u shtri në divan.

«Kësaj radhe qenka e sigurt, Kaliya nuk flet kot, e ka nga tjetërkush ajo. Si guxojnë të më heqin mua si hallkë të tepërt? Jo, or vëlla, s'e lë me kaq unë, do ta ngre zërin deri lart...»

Ore, po pse nuk bëj një gjë tjetër unë? Për nëndrejtor Vangjelin do të flas me drejtorin. Do t'ia them hapur se ai flet pra-pa krahëve keq për të. T'i dinë shokët gjërat ashtu siç janë...» Dhe nëndrejtor Hamiti mendon se duhet të shkruajë një letër.

Mirëpo edhe pas kësaj mase nuk e ndjeu veten të qetë. Tashmë as nuk i hahej. Në këtë gjendje Hamiti hëngri edhe një kritikë të fortë nga drejtori për shkak të rezervave. Kjo e çarmatosi krejtësisht dhe, ai nuk gjeti rrugëdalje tjetër, u nis në komitet. Kërkoj takim personal me kryetarin.

Kryetari e priti shumë serioz. Kjo e bindi

përfundimisht Hamitin se atë e kishin vënë në plan për ta hequr. Ai e njohu kryetarin me biografinë e vet, me farefisën e pastaj doli te çështja e tij.

— Pse duan të më heqin pikërisht mua, shoku kryetar? Pse, vetëm unë qenkam hallkë e tepërt në atë ndërmarrje? Më të mirë qenkan të tjerët, bile edhe vetë drejtori?!

— Po mirë, kush të tha ty se do të të heqin?! — u habit kryetari.

— Njerëzit, të gjithë thonë se do të hiqet një nga nëndrejtorët si i paaftë a si i tepërt.

— Po ty, pse të ka shkuar mendja te vetja?

— E di unë, mua do të ma vënë gishtin edhe si hallkë e tepërt edhe si i paaftë. Le që e ndiej vetë këtë. Është edhe ajo puna e shkollës, që s'arrita ta mbaroja që atëherë. Ju ndoshta e dini, shoku kryetar, që unë vij direkt nga klasa punëtore, dhe jam kalitur më tepër se kushdo në kudhrën e saj. Ndërsa ata shokët e tjerë të drejtorisë vijnë nga shkolla. Me pak fjalë, unë mbetem i vetmi përfaqësues i klasës në drejtorinë e ndërmarrjes sonë. Kurse ata duan të më vënë fshesën pikërisht mua. Më falni, që ju shqetësova, shoku kryetar, se edhe ju keni punë të madhe e s'ju mbetet kohë të mendonit fare për veten tuaj e për familjen. Nuk arrij të mbli-dhem unë në shtëpi, që jam një copë nëndrej-

tor, e jo më ju, që ju këndojnë njëqind kum-
ri në kokë.

— Nuk thotë njeri të lësh gruan, fëmijët,
shtëpinë e të merresh vetëm me punë. Në ra-
dhë të parë ne jemi njerëz e jo robotë. Ai që
s'është për shtëpinë e vet, nuk është as për
punën e shtetit.

— Ashtu është, shoku kryetar, — e ktheu
fletën menjëherë Hamiti, — unë edhe në zyrë
mendoj për atë çunin tim. Apo s'e kam çap-
kën të madh. E kam të pleqërisë dhe e kemi
përkëdhelur shumë.

— Nuk duhen përkëdhelur fëmijët jashtë
mase...

— Ashtu është, — u gjend ngushtë Hami-
ti, — po unë edhe e rrah...

— As për t'i rrahur s'jam dakord, — e
ndërpreu kryetari, duke vënë buzën në gaz, se
e kuptoi pozitën e vështirë të tjetrit. Si kë-
qyri një copë herë fytyrën e nëndrejtorit,
që një ngjyrë i vinte dhe një i ikte, vazhdoi:
— Qenkeni të lezetshëm ju nëndrejtorët e
ndërmarrjes më të madhe që kemi në rreth.
Pardje erdhi ai nëndrejtori tjetër ia harro-
va emrin, dreqit...

Sytë e Hamitit shkëlqyen. nga kënaqësia
që po mësonte një sekret nga goja e kryeta-
rit të komitetit.

— Më la përshtypje të mirë, njeri i qetë
e i pjekur.

— Kështu duket ai nga ana e jashtme. Po nuk mund ta njohësh një njeri vetëm me ato që thotë për veten e vet. Ehu, si janë njerëzit sot, more shoku kryetar, — filloi të fliste shpënguar Hamiti, duke marrë zemër nga pritja e ngrohtë e kryetarit. Nëndrejtor Hamitit iu mbush mendja që nëndrejtori tjetër kishte ardhur para tij te kryetari e kushedi ç'do të kishte folur për të, «Ai do të ketë shpifur me qëllim që të më heqin mua dhe të mbetet vetë. Në e lënça unë, pa! Pse, mbyllur e paskam gojën unë? Mua më ka dalë nami që merrem më tepër me llafe se me punë, për këtë u zura dhe me drejtorin, po të paktën sot duhet ta tregoj mjeshtërinë time.» Këto mendonte Hamiti dhe, para se të hidhej në sulm kundër nëndrejtorit tjetër, e pse jo, dhe kundër drejtorit, që e mbronte atë, me marifet pyeti pse kishte ardhur ai deri atje.

Kryetari, si ndezi një cigare dhe i zgjati edhe Hamitit paketën, vazhdoi:

— Ndryshe më foli ai, krejt ndryshe më flisni ju. Po qe se do të hiqet një nëndrejtor, siç u hap fjala, më tha ai, më hiqni mua më mirë, se dua të punoj në zanatën tim, si inxhinier. E ndiej veten të aftë për të punuar në çdo front që të më dërgoni. Atje në ndërmarrjen tonë s'ka punë për dy nëndrejtorë. Më tepër ngatërrojmë dynjanë, se punojmë. Është mjaft një nëndrejtor. Le të rrijë Ha-

miti... Ja, kështu më foli ai, shoku yt, dhe
iku. Domethënë ti na qenke Hamiti, ëëë?

— Po, uu... — Hamitit iu tha pështyma
dhe i ngeci fjala në fyt. Iu helmua goja. Ta-
ni kishte vetëm një dëshirë: të dilte sa më pa-
rë nga ajo zyrë e të shpëlante gojën.

NË EKSPOZITËN E PIKTURËS

Për të miratuar punimet e ekspozitës së talenteve të reja të rrethit tonë që do të hapej të dielën, kishte ardhur vetë shefi, shoqëruar nga inspektori i kulturës. Së bashku me ta ishte edhe kryetari i Degës së Lidhjes, një muzikant i njohur. Ekspozimi i veprave në pikturë e skulpturë u bë në galerinë e arteve.

Shefi vinte i gjatë dhe i thatë, ndërsa inspektori mesatar dhe i shëndoshë. I pari i zeshkët dhe pa mish në faqe, i dyti bardhosh dhe me gushën varur. Të parin e quanin Sali të dytin Ali. Sa për të tretin... Koçoja, kryetari i Degës së Lidhjes, ishte midis shefit dhe inspektorit. Kaq kohë si kryetar dege kishte marrë edhe nga tiparet e shefit edhe

nga të inspektorit dhe ngjante si fëmija i tyre në sjellje e veprime.

Dhe ja, ata u ndalën para pikturës së parë.

— Ça është kjo? — pyeti shefi dhe rrudhi sytë ngjyrë gështenje duke parë nga Bujari, përgjegjësi i galerisë.

— Një peizazh, — u përgjigj Bujari dhe desh t'u komentonte bukurinë e tij.

— Këtu janë dy pemë dhe pastaj fusha me grurë, — e ndërpreu shefi tjetrin. — Domethënë pemët janë në progresion gjeometrik me grurin, — shtoi ai, duke nxjerrë edhe një herë në pah kulturën e vet matematikore, si mësues matematike që kish qenë.

— Nuk shkon që pemët t'i bëjnë hije grurit, — u hodh inspektori i kulturës, që kishte mbaruar për agronomi. — Ulet rendimenti i grurit.

— Ashtu? — ia bëri disi i habitur Koçoja, me një bllok në dorë, ku shënonte vërejtjet e shefave.

— Atëherë të hiqen pemët, — tha prerë shefi dhe u hodh te tabloja tjetër, në krah të së parës.

— Po sikur ato pemët t'i bëjmë ullinj? — i doli përpara shefit inspektori. — Ju e dani rëndësinë e ullirit sot. Secili nga ne në komitet ka në patronazh pesë rrënjë ullinj.

— Mirë, të kthehen në ullinj, — i dha

urdhër shefi Koços, i cili menjëherë i mbajti shënim në bllokun e vet të vogël. — Po ky peizazhi tjetër ç'tregon?

— Nuk është peizazh, por portret, — sqaroi me takt Bujari.

— E ç'ndryshim paska mes portretit e peizazhit, a nuk janë piktura? — iu kthye shefi përgjegjësit të galerisë dhe e pa vëngër.

— Aty-aty janë, — u përgjigj kryetari i Degës.

— E ç'është kjo fëmijë?

— Portret vogëlushi që s'ka shkuar akoma në shkollë, — shpjegoi Bujari.

— I kujt është ky fëmijë? — pyeti inspektori.

— Nuk e di, — ngriti supet Bujari dhe buzëqeshi.

— Atëherë, pse i ekspozon, pa ditur se fëmija i kujt është? — u nxeh shefi. — Kush e ka bërë këtë pikturë?

— Zamiri, — tha Koçoja.

— Ai nxënësi maturant? — u interesua Aliu.

— Po! — shqiptoi me gjysmë zëri Bujari.

— Si shkon me mësim ai? — pyeti shefi.

— Mirë, mirë.

— Atëherë të gjendet i kujt është ky fëmijë, — u hodh në tablonë e tretë shefi. — Ndryshe, të hiqet.

— Ai mund të ketë marrë tipare nga di-

sa fëmijë, për të bërë këtë portret, — tha Bujari.

— Atëherë të gjenden ata fëmijët, — foli me një ton të tillë shefi, sa nuk pranonte më asnjë kundërshtim. — Po ky plaku?

— Është portret i bukur, — tundi kokën e madhe me flokë të dendur e të thinjur nëpër të, inspektori i kulturës.

— Ashtu është, — shtoi plot kënaqësi Koçoja, duke përplasur buzët e mëdha e të përveshura.

— Si quhet plaku? — pyeti shefi dhe lironi kollaren e hollë me lule.

— Është gjyshi i piktorit, — sqaroi Bujari, — më duket se e quajnë Nazif. Fytyra e tij rrezaton ngrohtësi.

— Ç'merita ka gjyshi i tij? Ka qenë partizan, apo është ndonjë Hero i Punës Socialiste?

— Asgjë nuk është? Ka qenë kooperativist me një karvan fëmijë, — shpjegoi Bujari.

— Pse nuk u aktivizua me Lëvizjen? — pyeti Aliu.

— Kush e merr vesh, — i hodhi një vështrim tërë inat Bujari inspektorit.

— Pa u sqaruar mirë pozita e këtij plaku, të mos ekspozohet. Pastaj, në rrethin tonë ka shumë pleq të nderuar, veteranë që mund t'i ekspozosh pa frikë, e jo të merresh me

një njeri pa asnjë meritë. Nga ana tjetër, ekspozita nuk është vend ku të nxjerrësh në pah farefisën...

Kushedi sa mund të vazhdonte shefi rreth kësaj teme, sikur të mos hapej dera e sallonit. Ishte Iliri, një piktor i vjetër i qytetit tonë, i cili kishte çelur disa ekspozita personale. Ai ishte një burrë i urtë, krejt i thijnjur, me ca sy të giltër, që ia zbulonin mendimet para se t'i shprehte me gojë.

— Hëë, — iu drejtua inspektori atij.

— Erdha, — hapi krahët Iliri. — Ju pashë brenda dhe vendosa të hyj. Mbase keni nevojë për ndonjë mendim.

Shefit nuk i erdhi mirë që tjetri vinte pa e ftuar njeri. Megjithatë nuk e dha veten. E përshëndeti piktorin dhe në çast i ktheu krahët, si tepër i zënë me punë.

Përpara ishte një tablo e vogël, me ngjyra vaji. Një peizazh pranveror. Një fushë dhe një traktor duke punuar. Tej në sfond dukeshin ca kodra, si ca kuaj të lodhur që pinin ujë në lumin që kalonte në këmbët e tyre.

— Për cilën kooperativë bëhet fjalë këtu? — pyeti shefi dhe zgjati gishtin tregues drejt tablosë.

— Nuk ka rëndësi kooperativa apo ndërmarrja bujqësore në një peizazh, — u hodh piktori i vjetër duke buzëqeshur.

— Ti, shoku Ilir, nuk i di më mirë se ne

këto gjëra — iu kthye shefi piktorit. — Apo jo? — kërkoi mendimin e inspektorit.

— Ashtu është, — tundi kokën Aliu. — Këto janë gjëra profesionale që Iliri nuk i kupton.

Piktori i vjetër e kuptoi që s'duhej të fliste në një çast të tillë. Po të vijonte debatin, do ta pësonin punimet e tjera të piktorëve të rinj, kështu që e pa të udhës të tërhiqej prapa dhe të shijonte vetëm pikturat e ekspozitës.

— Ne flasim për intensifikimin e bujqësisë, mor djalë, — e ngriti zërin shefi duke e shpuar me sy përgjegjësin e galerisë. — Dhe intensifikimi presupozon dhe përqendrim mjetesh e forcash. Ç'është ky traktor i veçuar? Ku janë të tjerët? A e dini ju piktorët që nëpër fushat tona sot punojnë bashkë 4-5 traktorë. Apo jetoni jashtë situatës?

— Ndoshta nuk e ka parë me atë sy piktori, — u mundua të mbronte punimin Bujari.

— Ç'është ky piktor e ku jeton? — e ndërpreu shefi. — Ky duket sikur ka zbritur nga kozmosi, përderisa nuk jeton me hallet e rrethit. — Pa më thuaj ti, Bujar, cili është problemi kyç sot për sot në rrethin tonë?

Bujari nuk iu përgjigj, po ngriti supet.

— Ja, pra, që arti s'bëhet kështu. Dije edhe ti, t'ua thuash edhe shokëve: sot ngrihet

me të madhe problemi i plehut organik e grumbullimi i tij. Po a e ndiejnë këtë shqetësim piktorët tanë të rinj? Me sa pamë gjer tani, asnjëri prej tyre nuk ka vënë dorën në plagë, pra nuk e ka trajtuar këtë temë. Po le t'i shohim të gjitha punimet dhe pastaj të japim konkluzionet. E kishim fjalën te traktori. Kjo është e gabuar, politikisht dhe ideologjikisht, dhe ju s'duhej ta kishit lejuar të vinte gjer këtu.

— U konsultuam me disa shokë dhe ata qenë të një mendimi: që punimi është i goditur.

— Ndoshta është punimi me ngjyra në karton. Ndërsa punimi i tokës me këtë traktor nuk mbaron as në verë. Po cilët ishin ata shokët?

— Që nga sekretari i parë...

— Si? — e ndërpreu shefi dhe mblodhi veten. — Shoku sekretar i parë e pa këtë pikturë.

— Po, po, se piktori është kunati i tij, — nënqeshi lehtë Bujari. — Po ne jse, kjo s'ka rëndësi. Kur s'ju pëlqen juve, e heqim.

— Si ta hiqni? — picërroi sytë shefi dhe iu kthye prapë tablosë duke e këqyrur me vëmendje.

— Hajde shikoje këtej, shoku shef, — i thirri Aliu një dy hapa më tej. — Që këtej duket një kryevepër.

— Cila? — iu afrua Bujari.

— Ajo pra, me traktor në mes. Bëmë gabim që e pamë nga afër. Kjo pikturë shijohet nga larg.

Ndërkohë ishte afruar edhe shefi. Qëndroi për një çast pa folur.

— Qenka me të vërtetë një kryevepër, — shqiptoi pas pak me zë të ngadaltë. — U nxituam në fillim.

— Ashtu ta lëmë, me një traktor? — pyeti pa e fshehur një dozë ironie Bujari.

— Varet kush e nget traktorin, — i erdhi në ndihmë shefit inspektori i kulturës. — Traktoristi këtu është hero i punës, kështu që e mbaron vetë parcelën, s'ka nevojë për traktorë të tjerë.

— Ky traktor është prodhim i kombinatit tonë, apo jo? — pyeti shefi.

— Duket ai nga ngjyra, — pohoi inspektori.

— Me sa duket, piktori ka dashur të thotë që ja, traktori ynë çan fusha për t'i bërë ato më pjellore. Ja, të tilla piktura na duhen e jo si ato të parat. Kjo të kalojë atje, në krye, dakord?

— Edhe shoku Arqile i këtij mendimi është, — shtoi Bujari.

— Cili Arqile? — pyeti shefi.

— Sekretari i parë, pra, — tha Bujari, — i rinisë.

— Si, si? — ia bëri inspektori. — Pse, nuk qenka kunati i shokut Selim ky piktori?

— Aaa, po kështu thuaj ti, — tundi kokën qortueshëm shefi i arsimit duke iu afruar pikturës. — Punë e madhe se na qenka kunati i sekretarit të parë. Nuk qenka dhe vëllai apo gruaja? Ne nuk duhet të nisemi nga pozita e njërit apo e tjetrit në vlerësimin e punimeve.

— Ishim shumë larg qëpar, — u hodh inspektori, — dhe largësia të gënjen syrin. Iluzion optik.

— Pa shtuar traktorët e tjerë dhe pa u riparuar komplet, të mos ekspozohet, — tha shefi në mënyrë kategorike.

Tabloja tjetër paraqiste një pamje nga shkolla. Në fund, me shkronja të dukshme, binte në sy emri i piktorit: Z. Tahiri.

— Mos është ai mësuesi që ikën pa leje nga shkolla ky? — pyeti shefi inspektorin.

— Po, po, i tëri ai është, — u përgjigj tjetri.

— Ore, Bujar, — vazhdoi shefi, — e di ti që këtë mësues e kemi problem në atë shkollë? Kush i dha leje atij të bëhet piktor?

— Çfarë leje? — u habit Bujari.

— Po ja, pra, me porosi apo me ç'vendim është bërë piktor ai? Ne s'jemi dakord, si seksion, të jetë piktor i asaj shkolle Zarifi.

— Piktori bëhet me dëshirën e vullnetin e

tij, me pasion e talent, — sqaroi Bujari, po shefi nuk e la të vazhdohte.

— More, dëshirë kam edhe unë të bëhem kryetar komiteti, edhe pasion e vullnet kam, po s'më bën njeri. Po të ishte me dëshira personale, çdo njeri bënte ç'të donte. Ka rregulla shoqëria. Prandaj t'ia komunikosh mendimin e seksionit atij djalit, që s'jemi dakord të jetë ai piktor në atë shkollë, ka të tjerë në atë kolektiv që mund të bëjnë shumë më mirë punën e piktorit. Ja, p.sh. Sotiri, djalë i rregullt, gjithmonë me ditar, diskuton i pari në mbledhje dhe përdor mjete didaktike në orë të mësimit. Ky po, mund të bëhet piktor e jo ai tjetri, i padisiplinuari.

— Po ç'është ky Sotiri? A di të pikturojë?
— pyeti.

— Neve na duhen njerëz në radhë të parë e pastaj piktorë. Ai është djalë i shkëlqyer, kështu që duhet përkrahur, duhet ndihmuar.

— Po s'pati talent, është e kotë, — ia bëri Bujari.

— Me punë arrihet gjithçka, — foli inspektori, — s'ka pengesë që nuk e çan njeriu ynë i ri. Prandaj herë tjetër mos u ngatërroni me këtë Zarifin, po i kërkoni një tablo Sotirit.

— Po sikur të mos bëjë gjë? — qeshi Bujari dhe nuk desh të bënte fjalë për gjë.

ra dhe kërkesa të tilla absurde. Ai e dinte edhe nga ekspozita e mëparshme se mendimet e shefit nuk para i merrnin parasysh në komitet. Sekretari gjithnjë e kritikonte shefin për inkopetencë dhe zakonisht ato që miratonte komisioni i piktorëve, me përjashtime të rralla, mbeteshin në ekspozitë.

— I thoni me porosi të shefit të arsimit, — e ngriti zërin inspektori për ta dëgjuar edhe Saliu, që kishte shkuar më tutje dhe ishte përqendruar në një peizazh industrial, — të bëhet piktor. Ndërsa Zarifit ia thoni troç se me porosi të shefit të mos bëhet piktor. S'jemi dakord ne. Kaq. — Dhe inspektori nxitoi për t'iu gjendur afër shefit në diskutimin e punimeve të tjera të ekspozitës.

Ndërkohë kishte ardhur pranë edhe Iliri.

— Bujar, mos u mërzit, se je i ri ti këtu, — i hodhi dorën në sup Bujarit piktori i vjetër. — E njeh shefin? Mësues matematike ka qenë... Këto piktura i ka kaluar një komision i rrethit. Po të nxori ndonjë pengesë shefi, shko drejt e te sekretari. Me atë merresh vesh mirë se është shok i artistëve dhe shkrimtarëve. Ta dish që këtë ekspozitë do vijë ta shohë edhe sekretari i parë i Komitetit të Partisë.

— Hajde, Bujar, — i bërtiti që larg inspektori. — Ç'është ky grumbull dheu këtu në këtë tablo?

— Është pleh organik, — ia këputi kot pa lëvizur nga vendi Bujari dhe qeshi duke parë nga Iliri që gjithashtu po qeshte, duke zbuluar një palë dhëmbë të mëdhenj e të bardhë.

— Aa, shumë bukur, bukur, — u dëgjua zëri i shefit, që përplaste buzët tërë kënaqësi, sikur të kishte ngrënë një lugë mjaltë. — Ja kësaj i them pikturë me temë aktuale...

— Shoku shef, — iu drejtua Iliri. — Harrova t'ju them që këto piktura erdhi i pa dje edhe sekretari i komitetit.

— Ashtu?! — ia bëri tjetri. — Po ç'tha?

— I pëlqyen shumë. Bëri vërejtje për nja dy portrete.

— Po pse s'na e the që në fillim këtë, mor djalë, — u hodh inspektori. — Na vë në opozitë me shokët drejtues.

— Po edhe ne s'kemi ndonjë gjë të madhe. Ekspozita është e mirë... — tundi kokën shefi.

BABAI IM SHET KULEÇË

Ishte dita e parë e shkollës. Fëmijët e klasës së parë, të veshur me përparëse të zeza dhe grykëse të bardha rrinin si mbi gjemba në banga, nëpër vendet që i kishte caktuar mësuesi. Herë shikonin njëri-tjetrin, herë mësuesin, i cili kish hapur regjistrin dhe seç po shkruante. Disa vazhdonin të bisedonin me zë, disa shihnin me kureshtje klasën, muret me harta e stenda, dërrasën e zezë ku me ca shkronja të mëdha ishte shkruar një gjë e pakuptueshme për ta: «Mirë se erdhët në shkollën tonë».

Mësues Jani, një djalë me trup mesatar, i mbushur te shpatullat, me flokë të kuqërremtë e hundë të madhe e të tultë, la regjis-

trin dhe tërhoqi vëmendjen e klasës për qetësi. Për një çast u ndërpre në zhurmat dhe lëvizjet dhe fëmijët e shikonin mësuesin mu në kokërr të syrit. Jashtë koha ishte e ngrohtë dhe nuk frynte fare erë. Mësuesi hapi dritaren që ishte në krahun e djathtë të tavolinës së tij dhe iu drejtua nxënësit të bangës së parë.

— Po ti si e ke emrin?

— Hans, — foli fëmija nga vendi.

— I kujt je?

— I Bardhyl Tatazit.

— Po ti? — iu kthye mësuesi nxënëses që rrinte në krah të Hansit.

Nxënësja nuk foli.

— Si e ke emrin, moj? — iu afrua mësuesi.

— Mirela.

— E kujt je?

— E Sami Tartullit.

— Ku të punon babi?

— Traktorist, — foli me plot gojë Mirela.

— Mirë, ulu, — i tha mësuesi me një ton të tillë, sikur po e ngushëllonte.

— Po ti? — iu drejtua mësuesi Jani një djali me fytyrë krejt të bardhë e flokë më të gjatë se të tjerët, veshur me një këmishë teritali me lule.

— Urdhëro? — uli vetullat fëmija dhe pa me indiferencë të tjerët që kishin kthyer kokën nga ai.

— I kujt je?

— I Luan Adashit.

— Si? — u habit mësuesi. — I shokut Luan, ju? Pse, paska fëmijë shoku Luan?

— Ëë, — ia bëri djali.

— Si more djali i shokut Luan, — mërmeriti mësuesi dhe iu afrua djalit që rrinte në këmbë me një ndjenjë fodullëku.

— Shumë mirë, — ia bëri mësuesi dhe e përkëdheli në faqe. — Për shokun Luan kemi respekt të veçantë.

Fëmijët nuk e kuptonin pse mësuesi ndryshoi fytyrë kur shoku i tyre tha emrin e babait dhe pse po i ledhatohej ashtu? Ai s'ishte më i kukur se ata të tjerët që u ngritën përpara tij.

Mësuesi vazhdoi të pyeste shpejt e shpejt nxënësit e tjerë. Emrin e babait dhe ç'punë bënte. Po gjatë gjithë kohës nuk ia hiqte sytë djalit me këmishë teritali me lule dhe dukej sikur për çdo emër kërkonte me kokë miratimin e tij.

Në këmbë ishte Saimiri, një djalë topolak me faqe të rrumbullakta, të mbushura, si mollë të arrira. Kishte një hundë të vogël si fasule dhe ca sy tepër të lëvizshëm e të gjallë.

— I kujt je? — e pyeti ftohtë mësuesi.

— I gjyshit, — foli ai me zë të lartë.

— I cilit gjysh?

— I babagjyshit tim, — tha prerë fëmija.

— Ku të punon babi?

Saimiri u mbush me frymë dhe, si i hodhi një sy klasës që ishte kthyer e tëra nga ai, foli me plot gojë.

— Babi im shet kuleçë.

Në përgjigjen e tij kishte krenari dhe mburrje.

Ndërsa mësuesi e pa me tallje e me një buzëqeshje ironike, nxënësit e tjerë nuk ia ndanin sytë. Për ata shoku i tyre ishte më i lumturi dhe me një baba që do t'ia kishin zili të tërë.

U dëgjua tringëllima e ziles dhe nxënësit vështruan njëri-tjetrin të habitur.

— Kur bie zilja, — u tha mësuesi, — mbaron ora e mësimit dhe kemi pushim pesë minuta.

— Mund të luajmë tani? — pyeti një vajzë sykaltër.

— Jo, jo, do të rrini në klasë dhe do të çlodheni. Sa të bjerë prapë zilja...

Nxënësit pothuaj ishin çuar të tërë në këmbë. Ishin afruar nga Saimiri dhe e kishin vënë në mes. Njëri i prekte përparësen, tjetri i hidhte dorën në qafë, një i tretë e përkëdhelte nga shpatullat.

Për çudinë e mësuesit, djali i shokut Luan kish mbetur i mënjanuar dhe nuk po ia varnin fare fëmijët.

— Do të vemi të blejmë kuleçë, — bërtisnin fëmijët duke shtyrë përpara Saimirin.

— Ç'bëni kështu? — u bërtiti mësuesi. — Në vend që të vini në mes këtë shokun këtu, — u tregonte djalin e shokut Luan. — ju ma keni mendjen për kuleçë.

Po asnjëri prej fëmijëve s'donte t'ia dinte për ato që i thoshte mësuesi. Pas Saimirit ishin drejtuar për nga dera.

— Do blejmë kuleçë, do blejmë kuleçë.

— Ha shumë kuleçë ti? — pyeste një zë i hollë.

— Kushedi sa kuleçë ke në shtëpi ti! — ia pasonte një tjetër.

— Aa, sikur të shiste dhe babi im kuleçë, — shtonte një i tretë.

Në klasë mbeti vetëm mësuesi me djalin e shokut Luan. Mësues Jani i kish futur kra-hun dhe së bashku po dilnin nga klasa.

— Mos u mërzhit që nuk të vunë ty në mes. Do të më kesh mua shok ti.

Ndërsa me vete mësuesi mendonte më shumë. «Ç'budallenj! Mirë thonë, fëmijë hesapi, s'kanë mend. Nuk e kuptojnë që janë me fat që kanë në gjirin e tyre djalin e shokut Luan. Më mirë le të ma lënë mua. Ta mbaj shok vetëm...»

Dhe mësuesi me djalin e shokut Luan për krahu doli në korridor, me një ndjenjë kre-narie përpara kolegëve.

KARAKTERISTIKAT

Ishte e sigurt se më kishin kërkuar karakteristikën. Kjo nënkuptohej jo vetëm nga qëndrimi i shefit tim, por edhe nga fjalët që u hapën. Se për se kërkohej kjo karakteristike, asnjë nuk e dinte. Kjo e fshehtë e shqetësonte më shumë shefin tonë.

Ju nuk e njihni këtë shef? Edhe të drejtë keni, por edhe nuk ju falet të mos keni dëgjuar gjë për të. Në qoftë se keni parë një burrë të gjatë si cironkë e tharë, me një fytyrë të zeshkët e eshtore, me një hundë të madhe e të drejtë, që ecën pak i kërrusur dhe buzëqesh rrallë, për të mos thënë fare, ja, ky është shefi ynë. Mban një kostum të errët

me vija të zeza, një këmishë kafe të thellë, kollare e çantë të zezë.

Atë çantën e zezë nuk e ndante nga duart. Edhe kur dilte shëtitje (thonë që dilte, se unë për vete nuk e kam parë asnjëherë), nuk e ndante çantën nga sjetulla, madje, edhe kur çohet për qumësht në mëngjes herët, shishet i fuste në çantën e zezë.

Tani besoj se do t'ju kujtohet të tërëve ky portret. Marëdhëniet e tij me njerëzit nuk janë të dhëna një herë e përgjithmonë. Ato ndryshojnë sipas rastit. Bie fjala, me mua kishte muhabet dhe një ditë më ftoi për kafe. Po nuk arritëm ta pimë, se na doli përpara drejtori, që më bërtiti rëndë për një problem. Shefi më la te dera e klubit, duke më thënë vetëm se nxitonte të merrte njërin në telefon. Pas kësaj ai më përshëndeste ftohtë me kokë dhe i shmangej takimit vetëm për vetëm me mua.

Një ditë vjen në institucionin tonë sekretari i parë i rrethit. Me të kishim qenë shokë shkollë dhe, sa më pa, m'u hodh në qafë. Shefi ynë e pa këtë skenë. Se mundahej t'i qëndronte sa më afër të ardhurit.

— Si e kam mikun tim? — iu kthye sekretari shefit, duke më futur krahun mua.

— Është djalë i shkëlqyer, — foli me plot gojën shefi dhe më fali një nga to buzëqeshjet e tij të rralla, duke zbuluar një palë dhë-

mbë të mëdhenj të zverdhur nga tymi i duhanit.

Pas asaj vizite shefi më ftoi dhe në shtëpi për darkë, duke sajuar një sebep, që tani nuk e mbaj mend. Donte të shëtiste me mua, më ftonte edhe në kinema. Edhe mëngjesin kishte qejf ta ndanim bashkë.

Po ja që sekretari i parë u transferua në një rreth tjetër.

Natyrisht edhe Llambi, kështu e quanin shefin tonë, nuk ishte i detyruar të rrinte gjatë me mua. U shkëput me marifet (ashtu siç u afrua) dhe për një kohë të gjatë më takonte kështu shpejt e shpejt. Pastaj m'u afrua më shumë, derisa erdhi një ditë e m'u largua fare. Në të dyja rastet afrimi dhe largimi ishin të shpjegueshëm; herën e parë më kishte lavdëruar sekretari, herën tjetër më kishte kritikuar fort kryetari.

Ja kështu, të tillë shoqëri kisha unë me Llambin. Kur më kërkuan karakteristikën, shefi mori çantën nën sqetull dhe u nis në ministri. «Përse ta kërkojnë vallë?» vriste mendjen tërë kohën. Në bisedë me drejtorin përkatës në ministri ai e hodhi llafin te karakteristika ime.

— Po, po, do ta lëvizim, — i tha drejtori.

— Ku? — pyesnin fytyra dhe sytë e Llambit.

— As unë s'e di mirë, — ngriti supet tjetri.
— S'dimë si t'ia bëjmë! — mërmëriti shefi ynë.

— Cilën?
— Karakteristikën, pra. Nëse do t'ia këputni, t'ju ndihmojmë edhe ne, se gati jemi. Nëse doni ta ngrini në përgjegjësi, prapë ju vijmë në ndihmë...

— Karakteristika një është, — tha prerë drejtori dhe nuk e zgjati më këtë muhabet. Po shefi kërkonte me çdo kusht të dinte se ku do të më çonin. Sekush tha që unë do të shkoja me ulje në një rreth të Veriut. Kaq i duhej atij dhe u kthye menjëherë në institut.

Sekush e bëri karakteristikën, nuk u mor vesh. Në fillim nuk desh të më thërriste për të ma lexuar, por e detyroi drejtori. Dhe më thirri në zyrë. Më zgjati majat e gishtërinjve dhe as që m'i hodhi fare sytë. Nxori nga një dosje një fletë-format dhe nisi të më lexonte.

«...Dalip Guga është përpjekur të punojë e të realizojë detyrat e ngarkuara, por përpjekjet e atij kanë qenë të pamjaftueshme dhe vazhdimisht i është hequr vërejtje. Nuk ka qenë i zellshëm, nuk ka qenë korrekt, nuk ka pasur marrëdhënie të mira me shokët...

— Ç'thua?! — e ndërpreva unë. — Me cilët shokë?

— Ja, me mua, — foli ai me një zë të ulët,

pa e ngritur kokën nga letra që lexonte. — Të mbaroj unë njëherë, pastaj fol.

E lashë të vazhdonte deri në fund. Mezi e përmbajta veten. Çdo fjalë fillonte me fjalën mohuese «nuk» ose shkurt me «s'»: «nuk ka bërë këtë e atë», «s'ka qenë kështu e ashtu».

— Kaq kisha, — tha ai dhe e futi me njëherë në dosje.

— Kush e ka bërë? — e pyeta, megjithëse isha i sigurt që vetë ai duhej ta kishte katranosur.

— Unë me shokët, — ngriti kokën për herë të parë ai.

— Ç'është kjo karakteristikë? — e ndërpreva duke i hedhur një vështrim përçmues e tallës.

— Kjo do të futet në dosjen tënde, — tha shefi dhe fytyra i shkëlqeu kur përmendi fjalën dosje.

— Në asnjë mënyrë, — ia ktheva unë i nxehur.

— Pse? Si i thonë një fjale, sipas kokës edhe festën.

— Mos deshe të thoshe, sipas transferimit edhe karakteristikën?

— Tamam! — tundi kokën ai.

— Atë punë do ta shohim, — u çova në këmbë dhe, pa e përshëndetur, dola nga zyra e tij.

Po nuk ishte nevoja ta shikoja unë atë punë. U hap llafi, nga një burim i sigurt, se unë

do të ngrihesha në përgjegjësi, në ministri. Shefi erdhi e më kërkoi vetë në zyrë. Atje u ul përballë, pasi më përqafoi dhe më puthi. Nga çanta e zezë nxori një fletë-format dhe, si mbylli derën, m'u afrua me gjithë karrige.

— Hë? — i thashë.

— Karakteristikën, — ma ktheu. — E kërkojnë urgjent.

— Po ti sikur ma lexove një herë?

— O po lëre atë, harroje. U nxituan ata shokët... Ndërsa tani ndryshon puna. Do të na bëhesh i madh.

— More, po si e pohon vetë një gjë të tillë, — i them me zë të lartë. — Ç'lidhje ka karakteristika me uljen apo me ngritjen!

— Ka, si s'ka, po ti s'i kupton ca gjëra. A, mor djalë, nuk janë kaq të thjeshta çështjet, siç i mendon ti. Po të kam bërë një karakteristike që lëre mos e nga. Vetëm propozimi në fund mungon, për t'u bërë hero. Po deshe, na, lexoje vetë. Po s'të pëlqeu, bëjmë një tjetër. Vura vetëm një vërejtje të vockël në fund.

— Ç'vërejtje?

— Po ja, që duhet të jesh më i lidhur me shokët, se fare pa vërejtje, mund të na thonë gjë.

— Unë me shokët? S'kam pasur asnjë problem.

— Po mirë, ja e heqim këtë, — dhe ai me

stilograf i hoqi një vizë përsipër fjalisë së fundit. — Ç'verejtje mendon ti të të lëmë? Mirë, meqenëse e do pa vërejtje, ja s'po të vëmë. — Dhe buzëqeshi. — S'do të na harrosh, besoj, apo jo? Kemi shkuar shumë mirë këtu, i kemi ngrënë bukën njëri-tjetrit... buzëqeshi prapë ai. — Dhe mos harro se në ngritjen tënde në përgjegjësi kam dhënë dhe unë kontributin tim, — përplasi pëllëmbën me çantën dhe u çua. — Ke kohë për kafe? — më ftoi me lutje, duke mos m'i ndarë sytë.

— Kohë kam, po s'kam qejf, — i thashë prerë, duke i lënë të kuptonte të më hiqej qafe, se nuk e duroja më. Më ishte pështirosur krejt.

NËPUNËSI I RI I KOMITETIT

Ai ishte mbështetur si gjithnjë te muri pranë derës së hyrjes së komitetit dhe kishte tretur vështrimin tutje në horizont, mbi kodrën e vetme të shtypur të qytetit tonë, ku ngrinte shtat një lagje e tërë me parafabrikate. Dielli i mëngjesit kishte ndriçuar vetëm majën e saj dhe e gjitha kjo pamje të kujtonte dekorin e një teatri ku pistoletat e dritës kërkonte të nxirrte në pah vetëm 3-4 pallate që po suvatoheshin.

— Po ti pse s'futesh në mbledhje? — e përmendi një zë i njohur.

— Unë në mbledhje? — u habit ai dhe ia nguli mirë sytë tjetrit, një çunak që sapo kishte filluar punë në zyrën e urbanistikës.

— Shpejt se është nxehur kryetari, — e zbuti zërin çunaku dhe e shtyu brenda në korridor. — Mungojnë shumë veta sot.

Ai mbeti për pak çaste në mes të korridorit të gjerë të komitetit. Nëpunësi i shërbimit nuk ishte aty; me sa dukej ishte ai djali i ri që po njoftonte nëpunësit për mbledhjen e aparatit. Bëri të dalë, kur te dera gati sa nuk u përplas me nënkryetarin që po nxitonte.

— Të gjithë futen brenda, ti del jashtë, — i tha nënkryetari me zë të lartë. Dhe, pa pritur përgjigje nga tjetri, i vuri dorën përpara gjoksit dhe e ktheu për në sallën e mbledhjes.

Zuri vend në një karrige pranë derës dhe u hodhi një sy të pranishmëve. Shumë prej tyre vështronin me kureshtje dhe diç mërmëritnin me njëri-tjetrin. Fytyra e tij ishte e njohur për ta, ashtu si i njihte ai një për një tërë nëpunësit.

Erdhi kryetari dhe së bashku me të tjerët u ngrit edhe ai në këmbë. Kur u ulën, ai mbeti për pak çaste në këmbë ballë për ballë me kryetarin që nuk po ia hiqte sytë. Ç'e tërhoqi kryetarin vallë, pamja e tij e jashtme?!

Vinte i zeshkët dhe i thatë me nofulla të dala, si në ato gravurat e akejve grekë. Sytë i kishte të vegjël, ngjyrë ulliri, vetullat e trasha e të zgjatura të kujtonin dy bishta të prerë miu. Trupin e kishte të dobët e

kurrizin si me gunga; rrobat asnjëherë nuk i vinin tamam e mjerë rrobaqepësit ç'hiqnin me të.

— Ty të kam parë vazhdimisht te dera e komitetit, — iu drejtua atij kryetari i komitetit. Këtu punon ti, apo?...

Ai ngriu në këmbë, sikur ta kishin prekur me shkopin magjik të përrallave. Sytë e të pranishmëve tanimë e shponin tejpertej si shigjeta. Ç'të bënte?

Për fat të tij u hap dera dhe brenda hyri si me druajtje një burrë rreth të pesëdhjetave. Kryetari e harroi atë dhe iu kthye të porsahyrit me gjithë fuqinë e zërit. Pas kësaj asnjë s'e kishte mendjen tek ai.

— Po ti ku punon, në cilën zyrë? — e pyeti një zë i trashë që vinte nga e majta.

Ktheu kokën dhe nuk po u besonte syve. Përkrah tij ish ulur sekretari i komitetit, një burrë i thinjur krejt, për të cilin kishte vite që thoshin se ish në prag të pensionit. Kishte 6 muaj që e kërkonte këtë rast, ta kishte sekretarin kaq afër për t'i thënë dy fjalë e nuk arrinte dot...

Në fillim i erdhi ditën e pritjes, të premtën, në orën 12. Por në vend të sekretarit e priti një inspektor, që i premtoi se do t'ia çonte të tëra në vesh sekretarit, ç'do dëgjonte prej tij. Por ai u largua, ndaj, kur i thirrën emrin, në vend të tij u fut një tjetër, sipas radhës.

Të premtën tjetër vajti përsëri. Kësaj here sekretari kishte një mbledhje me rëndësi diku dhe nuk do të bënte fare pritje. Dy të premtet e tjera nuk u dha asnjë arsye pse mungonte, kështu që të tjerët u futën në pritjen e nënkryetarëve ose të kryetarit, ndërsa ai vetë këmbëngulte për sekretarin.

Nëpunësja e pritjes, një grua e urtë dhe e sjellshme, tani e takonte përzemërsisht, si një të njohur të vjetër. Madje kishte hyrë në muhabet me të dhe u njohën me fis e farefis. Një të premtë Irini, nëpunësja e pritjes, e këshilloi që të mos vinte më te sekretari, se do të lodhej kot. E para, nuk do ta gjente, e dyta, nuk do t'i zgjidhte gjë. Ajo mori përsipër ta fuste të martën te kryetari, por Thomai nguli këmbë për sekretarin, se kështu e kishte hallin dhe nëpunësja e pritjes nuk e zgjati më. Madje shumë i ishte hapur. Duke i thënë që të mos ia tregonte kujt, se do ta merrte më qafë, ajo i foli gjerë e gjatë për sekretarin, për të cilin kishte ankesa, po që nuk merrej njeri me të, se ishte në prag të pensionit.

— Pse pikërisht atë kërkoni të takoni?
— u nxeh një të premtë Irini, se i vinte keq që tjetri vinte e ikte pa mbaruar punë.

— Atë dua unë, — ia priti Thomai. —
Me atë e kam hallin.

— Mirë atëherë, — e këshilloi ajo për t'i ardhur në ndihmë, — do të dalësh në

mëngjes e do ta presësh te dera e komitetit, ose kur del nga puna për në shtëpi. Shtëpinë e ka tek ura, ai pallati me tulla silikate.

— Faleminderit, — ia ktheu Thomai dhe më nuk i ra në qafë Irinit.

Duke qenë në turn të dytë, Thomai ishte i ngeshëm që disa herë në javë, mëngjesve, të kalonte nga dera e komitetit. Në fillim e kishte të vështirë me nëpunësit e shërbimit, se ndërroheshin përditë, por më vonë u miqësua me ta. Me disa shkëmbente edhe cigare. Ndonjë e fuste edhe në kafe të komitetit.

Një inspektor i arsimit, një mësues me origjinë nga fshati i Thomait, një ditë e la bedel në rojën operative, se e kishin thirrur urgjent në shtëpi. I vetmi njeri që u gjend atje, ishte ai. Ndenji te karrigia e dezhurmit. Atë ditë foli në telefon edhe me ministrin e shëndetësisë, edhe me një shok të kryeministrisë, me një që merrej me letrat e popullit. Ajo bisedë i kujtohej mirë.

— Roja operative e komitetit jeni? — kishte pyetur zëri në telefon.

— Po, — i bërtiti Thomai, se nuk dëgjohej mirë.

— Kryetari ku është?

— Nuk e di.

— Po sekretari?

— S'ka ardhur.

— S'ardhka në punë sekretari juaj? Kaq herë e kemi kërkuar në telefon dhe nuk na përgjigjet. I thuaj kryetarit se ka shumë ankesa për pritjen e popullit, nuk zbatohet grafiku e për gjëra fare të vogla që duhet t'i zgjidhë rrethi, sorollaten njerëzit këtej lart...

— Dakord, i them unë...

Atë ditë, pak më vonë, hyri sekretari. Thomai u çua në këmbë dhe iu afrua për ta takuar. Sekretari i dha dorën dhe e pyeti me indiferencë:

— Ç'ka ndonjë gjë të re?

— Po ja, erdhën nja dy tre veta ju kanë kërkuar. Kanë marrë edhe në telefon nga kooperativa...

— O po nga lart, nga lart, — bëri me dorë nga tavani sekretari, — më kërkoi njeri?

— Nga kryeministria...

— Atë më thuaj, — dhe u ngjit me vrap, nëpër shkallë.

I shpëtoi edhe i vetmi rast që iu dha për ta hapur muhabetin. Një herë tjetër prapë i doli përpara, por ai e shtyu me krahë, sikur të mos e kishte vënë re fare...

— Na kanë kritikuar nga lart që nuk presim mirë njerëzit, — e përmendi zëri i kryetarit. — Janë ankuar me letra qytetarë të ndryshëm.

— Me mua e paska? — i pëshpëriti sek-

retari Thomait, që dëgjonte me vëmendje.

— Pse?

— Po ja, sikur e kam në kurriz atë pritjen e popullit.

— ... Do të mbahet qëndrimi më i rreptë ndaj atyre që sorollatin popullin dhe nuk zgjidhin hallet e tij, — vazhdonte kryetari.

Po Thomai s'e kishte mendjen aty. U kthye nga sekretari, që kishte ulur kokën e vet krejt të thinjur dhe seç po shtypte me këmbë në dysheme.

— Shoku sekretar, — i tha.

— Hëë, ule zërin, — ktheu sekretari fytyrën e skuqur me atë hundë të shtypur e me flegra të hapura.

— Të kam kërkuar kaq kohë...

— Ua, po ti që je i brendshëm nuk më takoje dot?!

— Po unë nuk punoj këtu...

— Lëri shakatë, po ç'hall kishe që më kërkoje kaq kohë? Mos harro se kam qenë i sëmurë, shtruar në spital.

— Ti ke folur keq për një djalë që donte të fejohej me mbesën tuaj.

— Mos është fjala për një Stefan?

— Po.

— Keq më kanë folur për prindërit e tij. Nuk kanë mbajtur qëndrim të mirë.

— E di ti që babai i tij është komunist i vjetër?

— Jo!?! Komunist the? Hej, ç'vete! Po pse ma thua tani pas kaq kohësh?

— Ja, për këtë ju kërkoja.

— Nga e njihni ju atë djalë?

— Jam babai i tij.

— Jo, more. Pse s'thua ti, a derëzi! Nuk duhet humbur kohë, sa s'është vonë. Prandaj të kam parë kaq herë te hyrja e komitetit?

— Po, për ty po rrija.

— Lëre këtë muhabet, të mos e marrë vesh njeri.

— Le ta marrin vesh të tërë. Unë s'kam pse rri në këtë mbledhje, ku diskutoni problemet tuaja të brendshme.

Dhë Thomai u çua e bëri nga dera.

— Po ju? — i thirri kryetari nga presidiumi.

— Jua shpjegon sekretari, — tha Thomai dhe doli.

EUFORIA

Ajo ishte mbledhja e tretë për të njëjtën gjë. Kësaj here kishte ardhur edhe një i deleguar, kështu që drejtuesit e kooperativës i kishin marrë të gjitha masat për të dalë faqebardhë, ose më saktë për t'i mbushur mendjen atij që vinte nga lart, se në ekonominë e tyre gjithçka ecte si në vaj. Kishte suksese, rezultate. Nuk ishte hera e parë që raportinin rendimente të larta, që jepnin situata të shkëlqyera të paqena, që, më shkurt, ngopeshin me lugë të zbrazët. Po kjo metodë, ama, u kishte dhënë disa kënaqësi: flamurin tranzitor e kishin marrë, një shok nga të kryesisë ishte ngritur me përgjegjësi në rreth, karakteristikë i ishte kërkuar edhe një tjetri.

Mbledhjen e hapi kryetari i kooperativës, që ia dha fjalën kryezooteknikut, Tefik Hasit. Ky kish përgatitur një raport të gjatë e të argumentuar «shkencërisht». Duke dëgjuar shifrat që jepeshin dhe mënyrën si trajtohehin, të krijoheshin bindja se në këtë kooperativë qumësht kishte me bollëk, djathë, gjizë e gjalpë pa hesap, madje dhe dhallë pa ujë fare.

Ndërkohë në dyqanin përballë zyrave të kooperativës ishin grumbulluar gra dhe burra me bidona të bardhë kauçuku nëpër duar. Poterja që kish filluar aty, vinte e përplasej te dritaret e zyrës ku bëhej mbledhja dhe tërhiqte herë pas here vëmendjen e të pranishmëve.

— ...Të gjitha këto arritje, — vazhdonte të fliste Tefiku me zë të lodhur, — janë rezultat i punës së përbashkët, i rolit të madh të specialistëve...

— More, si shumë të gjatë e paska sot ky, — mermëriti dikush nga mesi i sallës duke u zgjatur të veshi i shokut në krah.

— Na lanë këtu. Sot do të dalë gjizë në dyqan, — ia ktheu tjetri me një shqetësim të dukshëm në fytyrë dhe pa ia ndarë sytë dyqanit.

— Erdhi, erdhi, — thirri një zë i hollë femre, sa të gjithë kthyen sytë nga ajo. Edhe i deleguari e pa me habi. Ajo e shkreta kish

parë karocën me gjizë që po shkonte drejt dyqanit dhe për një çast harroi që ishte në mbledhje të rëndësishme.

— Kush erdhi? — pyeti i deleguari kryetarin me zë të ulët.

— I erdhi burri asaj, — sajoi një gënjeshtrë të shpejtë e të pamenduar kryetari. — E kishte shumë kohë me shërbim.

— Ç'punë bën ajo? — kërkoi të dinte më tej i deleguari.

— Brigadiere te lopët, — ia bëri kryetari dhe kapërdiu pështymën, se i ishte tharë krejt fyti. Edhe ai e kishte parë skenën e dyqanit të bulmetit dhe ishte munduar ta largonte mendjen që andej. Jashtë koha ishte e vrenjtur, me një erë të fortë që bënte të kërcitnin xhamat e dritareve.

— ... ftojmë dhe ndërmarrjet e kooperativat e tjera të përkrahin nismën tonë për të siguruar një furnizim ritmik të popullit me të gjitha llojet e prodhimeve blegtorale...

— Më duket se ka dalë gjizë, — i pëshpëriti Ademi, brigadier në foragjere, Adelinës, mjelëse e dalluar.

— Ua, sot do të dilte? — ia bëri ajo duke hapur sytë e habitur, sikur të kish dëgjuar për ndonjë gjë të rrallë. — More, po mos mbetemi pa gjizë, si shumë e ka zgjatur raportin ky.

Por shqetësimi i të pranishmëve ishte i

kotë. Raportit po i vinte fundi. Kryezootekniku mblodhi fletët e daktilografuara dhe u ul në presidium në krahun e majtë të të deleguarit, i cili gjatë gjithë kohës mbante shënime.

— A ka ndonjë pyetje, shokë, rreth raportit? — pyeti kryetari, duke i rënë tavolinës me çakmak, për të mbajtur qetësi.

Në sallë pothuaj të tërë nuk e kishin mendjen aty. Disa fare hapur, disa me marifet, sytë i kishin te dyqani ku do të shitej gjizë.

— Më duket se mbetëm pa gjizë sot, — tha me zë të ulët Luani, — përgjegjësi i sektorit të foragjereve.

— Të drejtë kanë, — ia bëri Samiu, blegtor i vjetër dhe me përvojë. — Ka kaq kohë pa dalë nga kjo e uruar. Ekonomitë e tjera që kemi përreth, prodhojnë vetë gjizë, djathë, ne vetëm fjalë kemi. Në vend që të marrim shembull prej tyre, ne bëjmë mbledhje...

— Pse, thua të zgjatë shumë mbledhja?

— S'i dihet. Siç e kanë nisur, s'kanë për të bitisur shpejt.

— More, s'rri më këtu brenda. Do të dal, se mbetem pa gjizë, — tha Adelina dhe u ngrit në këmbë.

— Urdhëro, Adi, — i foli kryetari dhe seç i tha në vesh të deleguarit. — Ti je mjelëse

e dalluar, je në pararojë të sektorit dhe të ekonomisë. Na jep përvojën tënde këtu.

— Më falni, po dua të dal..

— Pse? — rrudhi ballin kryetari.

— Kështu e kam hallin, s'duroj më, — ia bëri me dorë nga barku Adelina, sa shumë pjesëmarrës nuk e mbajtën të qeshurën. Qeshi dhe vetë i deleguari.

— Mirë, dil, — tha kryetari dhe vazhdoi; — hë, mos na vononi, kush ka për të folur. Ç'do të na thuash ti, Veli, si brigadier blegtorie, — iu drejtua kryetari një burri të zeshkët e të shëndoshë, me një qafë të trashë e të shkurtër.

Ndërkohë që Adelina doli me vrap, në këmbë u ngrit Veliu, që nisi të lexonte ca fletë të shkruara: «Të dashur shokë, ne vijmë në këtë aktiv ballëllart e krenarë, se kemi arritur kaq e kaq rezultate. Mobilizimi i përgjithshëm në ekonominë tonë...»

— Bobo, na more në qafë, — i tha ngadalë Luani Veliut nga prapa.

— Bjeri shkurt, se mbaroi gjiza, — sekush i foli edhe një tjetër.

— Pa fjalë, — mbante qetësi kryetari dhe u përkul poshtë për të marrë një copë letër që ia hodhën nga salla. E hapi dhe lexoi: «Mbylle mbledhjen, se do të mbetemi pa gjizë. Për këtë muaj nuk del më». Ai u mundua ta fshihte letrën dhe hodhi sytë në sa-

llë për të gjetur autorin e saj. Por ishte e pamundur.

— Çfarë ka dalë në atë dyqan? — pyeti i deleguari, duke treguar me kokë përtej dritares.

— Gjizë, — ia ktheu me indiferencë të shtirur kryetari.

— Me qeska? — pyeti i deleguari me një farë interesimi.

— Jo, me bidonë, është e cilësisë së mirë.

— Pse, ore, për gjizë ju ka marrë malli? — tha me zë të ulët i deleguari.

«...jemi munduar që të mos i mungojë popullit asnjë nënprodukt i qumështit. Furnizimi është bërë ritmikisht...», — vazhdonte diskutanti.

— Gjizë ka dalë shpesh? — pyeti i deleguari gati pa zë.

— Po, po, — ia bëri kryetari që e ndiente veten shumë ngushtë.

«... kooperativistët janë të kënaqur nga këto rezultate, — vazhdonte diskutanti, — dhe falenderojnë nga zemra kryesinë e kooperativës që ka organizuar punën në mënyrë të përsosur...»

— Ç'na mërziti dhe ky!

— Na rokanisi kokën...

— Ulu, o Veli, ulu!

Të gjithë zërat i përplaseshin nga të tëra

anët diskutantit, por ai nuk shqetësohej fare. Mjaftonte ta dëgjonte vetëm i deleguari dhe kryetari, po të tjerët s'kishin rëndësi.

— Ka tjetër? — thirri kryetari, sa u ul Veliu. — Mos na vononi, hajt, shpejt!

— S'ka më njeri, të gjitha janë thënë, — foli nga vendi Samiu.

— Ta vazhdojmë mbledhjen një herë tjetër... — u ngrit në këmbë Trifoni, një blegtor i moshuar me një fytyrë tërë eshtra e të rrahur nga dielli.

— Ç'thua, xha Trifon? — ia bëri kryetari.

— Mirë e ka Trifi, — shtoi njëri.

— Ç'presim? Të dalim, se nga çasti në çast mund të mbarojë, — tha një tjetër.

I deleguari seç i tha në vesh kryetarit.

— Mirë, atëherë, — u ngrit në këmbë kryetari i kooperativës. — Mbledhjen e vazhdojmë...

Nuk arriti të mbaronte fjalën. Si me një urdhër alarmi, të gjithë ishin çuar në këmbë. Me vrap drejt e te dyqani i bulmetit. Kishte mbetur vetëm një burrë i gjatë, rreth të dyzetave.

— Po ti, nuk dole? — u habit kryetari.

— Jo, — ia ktheu ai. — Pashë gruan dhe djalin në dyqan. More kryetar, — vazhdoi burri i gjatë, — e dini ju që gjizën sot e shet kooperativa fqinjë, që ka plotësuar nevojat e veta e tani shet tepricat?

— Mirë vajti mbledhja, ishin përgatitur shokët, — i tha kryetari të deleguarit, pa i kthyer përgjigje tjetrit.

— Ç'mirëzeza! — tundi kokën i deleguari.
— Jeni ekonomia e fundit në rreth që s'keni siguruar nënproduktet e qumështit...

PËRMBAJTJA

A KA NDONJË PYETJE	3
E TEPROI	11
NJERIU ME TË ZEZA	28
VIZITA E PARË E SHEFIT NË KOPSHTIN NR. 5	38
I SHKRIRË ME MASAT	51
TË LAGUR, MENDOJNË PËR THATËSIRËN	63
PRANË ATYRE QË LUANIN SHAH	71
VËLLAI I BEQOS	80
TË VRITET NJË TJETËR	89
MË MIRË SYRI SE NAMI	96
AH, MORE GJYSH!	102
NJË NGJARJE NË VITIN 2986	112
NËNDREJTOR HAMITI NË AKTIVITET	118
NË EKSPOZITËN E PIKTURËS	127
BABAI IM SHET KULEÇE	139
KARAKTERISTIKAT	144
NËPUNËSI I RI I KOMITETIT	151
EUFORIA	159